

4640010220201

Эхин мурнуудээ
урлахан эдир
шүлэгшэдэй
урилдаан

8 н.

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

Дүхэриг

2012 оной
февралын 9
Четверг

№ 5 (21853)
№ 5 (768)

Убэлэй һуушын
сагаатан үхэр
һарын 17
гарагай 5
www.ynen.ru

1921 оной
декабриин
21-һээ гарана

СССР

ЗОЛОТОЙ
ФОНД
ПРЕССЫ
МММ

Буряад үнэн

УЛААН-БААТАР хотын хүлдэ тэмдэгэй автор ЛХАМСҮРЭНТЭЙ хөөрэлдөөн

БУРЯАД ЗУРААШЫН
БУРЬЯЛАА БЭЛШ

6 н.

Һунгалта - 2012

ВИДЕОКАМЕРАНУУД НИИСЛЭЛ ХОТОДО ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ

Энээн тушаа Улаан-Үдын мэр Геннадий Айдаев заншалта брифинг дээрэ дуулгаа. Буряадай ниислэл түб соо 174 һунгалтын талмайнууд хүдэлхэ: 154-ниинь – нээмэл байха, 20-ниинь – түрмэ, госпиталь, стационар болон бусад эмхинүүдтэ нээгдэхэ. Һунгалтын ябасые үглөөнөө үдэшэ хүрэтэр сэгнэгшын ажал юрист мэргэжэл шудалжа байһан оюутад дүүргэхэ. Тэдэнэр “Нэгэн ниитэ Росси” гэжэ партияг сэгнэгшэд болохо.

Видеокамеранууд һунгалтын талмайнууд дээрэ табигдаха. Нэгэниинь үүдэн дээрэ үлгэгдэхэ, нүгөөдэн һунгалтын саарһаа хэжэ газарай урда үлгэгдэхэ. Һунгалтада 41 КОИБ хэрэглэгдэхэ.

Даша-Доржын Сэсэг.

ҮНЭН СЭХЭ ҺУНГАЛТЫН ТҮЛӨӨ

Январин 26-да Москва хотодо эмхидхэгдэнэ бүлөөн дээрэ Россиин юристнүүдэй эблэл дулданданги бэшэ ажаглан харагшадай “Үнэн сэхэ һунгалтын түлөө” гэнэн корпус тогтоожо, энэ проектээ бүхэ гүрэн дотор бээлүүлжэ эхилбэ.

ВСУТУ-гай оюутадтай уулзалга дээрэ Эблэлэй региональна түлөөлгшэ Надежда Лобановагай хэлэнээр, түс хэрэгтэ ехэнхидээ юридическэ факультетэй оюутад хабаадуулагдаха. Буряадай 800 гаран һунгуулин участок бүхэндэ нэгэ-нэгэ оюутан хүдэлхэ.

Дулдыданги бэшэ ажаглан харагшадай “Үнэн сэхэ һунгалтын түлөө” корпус нэгэшье кандидатай түлөө оролдолго гаргахгүй, манай зорилго – хуулига һунгалта хангалга, – гэжэ Надежда Алексеевна онсолоо.

Проектын куратор Алдар Эрдынеев энэ хэрэгтэ хабаадалга хадаа ерээдүйн юристнүүдэй саашанги ажал ябуулгада тон тунһатай гэжэ тэмдэглээ. Тэдэ мартын 4-дэ болохоёо байһан һунгалтын үедэ һунгуулин хуулин талаар эрдэм мэдэсээ шалгахга, бодото хэрэг дээрэ арга шадалаа туршаха, мүн дүнгүүдые согсолгын ябаса хинаха юм.

Россиин юристнүүдэй эблэлэй региональна таһагай гэшүүн, Арадай Хуралай депутат Батор Цыбиковэй хэлэнээр, оюутад саашадаа республикын толгойлогшын, Арадай Хуралай һунгалтануудта энэл үүргээ бээлүүлжэ болоно.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

ЁОХОР НААДАМНАЙ ДЭЛХЭЙЕ БҮНЭЛЭГ ЛЭ!

Сагаалганай түрүүшын үдэр, февралын 22-ой үдэшин 18 сагта Улаан-Үдын сагаар хүнүүд ёохор наадаха юм. Дэлхэйн ямаршые буланда байһан буряадүүд энэл үдэр энэл сагта гар гараа барисалдажа, ёохорлохонь гэшэ.

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан Бүгэдэ буряадай үндэн соёлой эблэлтэй хамта бүмбэрсэг дэлхэйн хэмжээндэ ёохор наада эмхидхэхэнь гэшэ.

Улаан-Үдынхид Сөведүүдэй талмайда 17 саг 45 минутада сугларха. Харин аймагуудай ажаһуугшад нутагайнгаа түб үйлсэнуудтэ, талмайнуудта сугларжа, ёохор наада эмхидхэхэ ёһотой. Буряад оронһоо гаража ошоһон, дэлхэйн бусад оронуудта ажаһуудаг нутагаархиднай Москвагай Улаан талмай, Парижай Эйфелевэ башня, Нью-Йоркын Централ-парк гэжэ мэтэ түби дэлхэйгээр суурһаһан газарта ёохорто суглараа хаань, ехэл һайн байгаа гэжэ һанагдана.

Онлайн-конференци эмхидхэгдэжэ, түби дэлхэйгээр таража һуудаг буряадүүдые энэ үдэр холбохо, хоорондонь харилсаа эмхидхэхэ ханаан бии.

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай унел. ru гэнэн сайт хадаа мэдээсэлэй ниитэ нэгэн түб болохо юм. Энэһэнгэ гадна sms, видео-амаршалгануудые, тиихэдэ үндэн соёлоо хүгжөөхэ һанамжануудые, проектнүүдые эльгээхэдэ болохо. Хүнүүдэй һонирхол татаха дуралханууд, амаршалганууд манай сайтда оруулагдаха, “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай сонинуудай хуудаһануудта хэблэгдэхэ юм.

SMS удаадахи утаһаар эльгээжэ болохо: 9146349203.

ТОО БҮРИДХЭЛ ЭХИЛБЭ

Бүхэроссиин экономика тоо бүридхэл үнгэргэгдэхэнь. Хэрбээ 2011 ондо ойлгууламжын хүдэлмэри үнгэргэгдэнэ байгаа һаа, мүнөө түрүүшын анкетэнүүд хубаагдаа. Удахагүй уридшалан тоолон тодорхойлон дүнгүүд гаргагдаха юм. Правительствын заншалта брифингдэ Буряадай Статистикийн хорооной хүтэлбэрлэгшын орологшо Панфил Абзаев иигэжэ мэдээсэбэ:

- Экономика тоо бүридхэл гэхэ гү, али үйлдбэрийн гаргашануудай, эд бараа худалдалгын, тиихэдэ ажахын субъектнүүдэй ажал ябуулгын дүнгүүдэй хойноһоо федеральна хэмжээндэ түүбэришэлэн ажаглалта үнгэргэгдэхэнь гэшэ. Статистикийн албан зургаанууд бүхэ олзын хэрэг эрхилэгшэдэй дунда асуулта үнгэргэхгүй. Манай республикада түүбэришэлэн бага олзын хэрэг эрхилдэг 641

предприятия, тиихэдэ 1102 хубиин олзын хэрэг эрхилэгшэд шэнжэлэгдэхэ байна.

Гүрэнэй, тиихэдэ можо нутагай валова региональна продуктын хэмжээ тодорхойлохго зорилго табигдана. Иимэрхүү шэнжэлэлгэнүүд бүхэ дэлхэй дээрэ үнгэргэгдэжэл байдаг. Экономика тоо бүридхэл Россида табан жэлэй нэгэ дахин үнгэргэгдэхэ болобо гэшэ.

Андрей ХАЛБАШКЕЕВ.

4000 ХОТЫН АЖАҺУУГШАД САНААР УРИЛДАХА

«Лыжня России-2012» гэнэн спортивна мүрысөөн февралын 12-то Улаан-Үдын Дээдэ-Онгостойдо үнгэрэхэ. Түс хэмжээ ябуулга 5 шатаһаа бүридэнэ. Түрүүшээр санашад Сочи хотодо үнгэргэгдэхэ Олимпиин наадануудта зориулһан 2014 метр зайда урилдаха түсэбтэй. Үхибүүд 350 метртэ санаар урилдаха. 5 километртэ залуушуул

урилдаха, 7 километртэ – эрэшүүл ба эхэнэрнүүд. Недондо жэл түс урилдаанда 2000 хотын ажаһуугшад хабаадаа. Энэ жэл санашадай тоо 4000 хүрэхэ. Мүрысөөндэ хабаадагшадта улаан, хүхэ спортивна малгайнууд хубаагдаха.

Даша-Доржын Сэсэг.

БУРЯАДАЙ ЭРДЭМТЭДЭЙ ТУЙЛАЛТАНУУДААР ОМОГОРХОНОБДИ!

Буряад Республикын Правительствын болон өөрынгөө зүгһөө Россиин эрдэм ухаанай үдэрөөр Та бүгэдэниие амаршалнаб!

Республикын эрдэмтэдэй шэнэ нээлтэнүүд экономикын бүхэ һалбаринуудта хэрэглэгдэнэ: барилгада, промышленностьда, хүдөө ажаһыда, элүүрье хамгаалгада – түрүү онол аргууд бүхэ һалбаринуудта нэбтэрүүлэгдэнэ ха юм.

Буряад ороной бүхэ дээдэ эрдэмэй һургуулинуудай дэргэдэ эмхидхэгдэнэ, шэнэ үүсхэлтэйгээр хүдэлжэ байдаг бага предпрятинуудта, Буряадай Эрдэмэй түбтэ манай эрдэмтэдэй проектнүүд нэбтэрүүлэгдэжэ, уласхоорондын хэмжээндэ һайшаагдана. 2011 ондо Буряадта физическэ материалнуудые шэнжэлэлгын институт байгуулагдаа. Эндэ хүдэлдэг эрдэмтэдэй шэнжэлэлгэнүүд республикада ехэ удха шанартай байхань лабтай.

Дээдэ эрдэмэй һургуулинуудай, эрдэмтэдэй, засаг зургаанай түлөөлэгшэдэй болон олзын хэрэг эрхилэгшэдэй нягта харилсаатай хүдэлмэрийн ашаар манай нютаг экономика талаар ургалта туйлаха гэжэ бата этигэнэб. Дороһоо ургажа ябаһан залуу үетэн ехэл найдал түрүүлнэ. Юуб гэхэдэ, залуу эрдэмтэд гүрэн дотор эмхидхэгдэн элдэб янзын конкурсуудта, проектнүүдтэ, фестивальнуудта, олимпиадануудта хабаадажа, амжалта туйлана.

Та бүгэдэндэ шэнэ нээлтэнүүдые, зохёохы урма зориг, талаан бэлигтэй һурагшадые, элүүр энхые, энхэ тайбаниие хүсэнэб!

**Вячеслав НАГОВИЦЫН,
Буряад Республикын Президент –
Правительствын Түрүүлэгшэ.**

**Эрдэм ухаанай һалбарин хундэтэ хүдэлмэрилэгшэд!
Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө Россиин Эрдэм ухаанай үдэрөөр – мэргэжэлтэйнай һайндэрөөр та бүгэдэниие, тиихэдэ энэ һалбарыда хүдэлһэн ветерануудые амаршалнаб!**

Росси гүрэндэ эрдэм ухаанай туйлалтанууд өөрын баян түүхэтэй. Хэзээнэшье сагта эрдэм ухаанай туйлалтануудта үндэнлэжэ, экономикын һалбарыда хубилалтанууд хэгдэжэл байдаг. Эрдэм ухаан хадаа техникескэ хүгжэлтын эхи үндэн болоно. Эрдэмэй туйлалтануудһаа манай ороной ерээдүй дулдыдана.

Буряадай эрдэмтэдэй туйлалтануудаар бидэ омогорхохол ёһоороо омогорхонобди. Россиин эрдэм ухаанай хүгжэлтэдэ манай эрдэмтэд асари ехэ хубитаяа оруулжа байдаг. Россиин Эрдэмэй академиин Сибириин таһагай Буряадай Эрдэмэй түб хадаа гүрэнэй зүүн зүгтэхи түрүү эрдэмэй түбүүдэй нэгэн гэжэ тоологдоно. Буряад орониие болон Сибириин региониие бүхыдэнэ хүгжөөлгэдэ ехэ нүлөө үзүүлнэ.

Буряадай эрдэмтэдэй хэһэн шэнжэлэлгэнүүдэй, туйлалтануудай хүсөөр республикада һайн тээшээ хубилалтанууд хэгдэнэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатууд эрдэмтэдэй ажал ябуулгануудые дэмжэхэ гэжэ бүхы шадалаараа оролдоно. Манай республикада “Эрдэм наука болон эрдэмэй техникескэ политика тухай”, тиихэдэ “Буряад Республикада инновационно ажал ябуулга тухай” хуулинууд абтажа, ажабайдалда урагшатай бээлүүлэгдэнэ.

Хундэтэ эрдэмтэд! Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө Эсэгэ ороной аша тунһада эрдэм наукие хүгжөөлгэдэ хубитаяа оруулжа байһан та бүгэдэндэ баяр баясхалан хүргэнэб! Эрдэмэй талаар шэнэ нээлтэнүүдые хэжэ, эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлхыетнай, элүүр энхэ ябахыетнай үнэнхэ зүрхэнһөө хүсэнэб.

**Матвей ГЕРШЕВИЧ,
Буряад Республикын Арадай
Хуралай Түрүүлэгшэ.**

Ахаһаа мэдээсэнэ:

Ахын аймагай Орлик һууринай ажаһуугшад ба айлшад һонирхожо, шэнэ выставкэ харалганда хабаадаба. История страны в новогодних поздравительных открытках” гэнэн энэ харалган олон хүнүүдые гайхуулаа.

-Манай харалгада 165 открытка үзэмжэдэ табигдаа. Багшын ажалы ветеранууд Александра Шарлаевна Аюшеева, Ольга Урелтуевна Пронтеева, уран гартан Елена Дамбиевна Данцаранова гэгшэдэй ашаар түс хэмжээ ябуулга эмхидхэгдээ. Хоридохи зуун жэлэй 60-80-яад онуудай эдэ зурагуудаар СССР-эй түүхэ үзэхөөр, - гэдэ аймагай архивай түрүүлэгшэ Энгельсина Жужаева хөөрэнэ. Саашадаа архивай ажалшад бусад һайндэрнүүдтэ зориулагдаһан открыткануудай харалгануудые эмхидхэгдэхээр хараалагдана.

Аймагай соёлой түбэй дэргэдэхи хүүгэдэй театральна “һолонго” бүлгэм Шэнэ жэлэй һайндэрнүүдтэ нутагайнгаа хүнүүдые шэнэ зүжгөөр баясуулба.

“Заговор против Снегурочки” гэнэн зүжэгие Сорогто, Хужарта, Саяанда олоор хүнүүд сугларжа, нэръемэ альга ташалгаар угтаһан байна.

Бүлгэмэй хүтэлбэрлэгшэд Людмила Гомбоева ба Саяна Раднаева гэгшэдэй хэлэнээр, мүнөө “Алтан хайша” гэнэн зүжэг дээрэ хүдэлжэ байна. Энэниие хүүхэлдэйн республиканска фестивалыда харуулха гэнэн түсэб “һолонгын” урда табигданхай.

**“Аха” сониний мэдээнүүдээр
Борис БАЛДАНОВ
бэлдэбэ.**

“УУЛЗАЛГА” гэнэн уласхоорондын соёлой-хуралсалай проект

“БАЯН-ҮНДЭРЭЙ” ХҮҮГЭД БАЯСУУЛБА

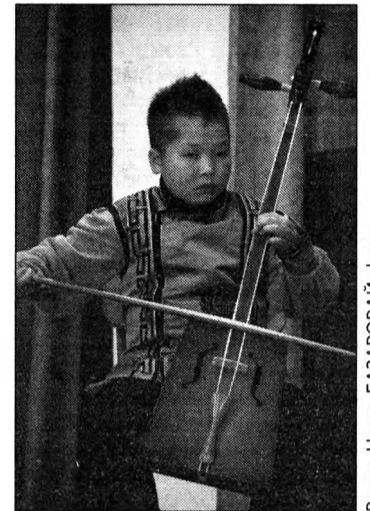
Янгинама хүйтэн январь нара Улаан-Үдын хүүгэдэй искусствын 8-дахи нургуули монгол айлшадые угтахан байна. “Уулзалга” гэнэн уласхоорондын соёлой-хуралсалай проектэй тааралдуулан, Монголой Эрдэнэт хотын “Баян-Үндэр” хүгжэмэй нургуули-комплексын эдир артистнууд хотымнай хуралсалай эмхинүүдтэ концерт наадаяа харуулхан байна.

Тус проект 2 жэлэй туршада бэлүүлэгдэнэ. Тэрэшлэн 2011 оной декабрь нарада хүүгэдэй искусствын 8-дахи нургуулин юбилейнэ концертдэ монгол нүхэд хабаадажа, “Играем вместе” гэнэн номероо концертын үедэ дурадхаан байха юм.

2011 ондо “Баян-Үндэрэй” морин хууршадай ансамбль, эквилибристнүүдэй бүлэг Улаан-Баатарта (Монгол орон) “Мы вместе” гэнэн монгол туургата арадуудай хүүгэдэй III уласхоорондын фестивальда хабаадаа. Тус фестиваль Арадай хубисхалай 90 жэлэй, Арадай сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй Илалтын 100 жэлэй, Монголд Залуушуулай эмхиин байгуулагдаһаар 90 жэлэй

ойн баярнууд зориулагдаһан байна. Эквилибристнүүдэй бүлэг Монголодо, харин 2010 ондо Монте-Карло хотодо циркын искусствын мэдээжэ фестивалда илаһан юм.

24 хүнөө бүридэһэн Монголой делегаци 4 хоног соо Улаан-Үдэдэ айлшалжа, 1-дэхи лицей-интернатда, 8-дахи ДШИ-дэ, Д. Аюшеевэй нэрэмжэтэ хүгжэмэй-гуманитарна лицейдэ концертэе харуулба. Концертын программада хүгжэмтэ зохёолнууд, эстрадна дуунууд, хатарнууд, эквилибристнүүдэй пластическа композицинууд ороһон байна. Тэрэшлэн Монголой, Российн, Буряад ороной хүгжэмтэ зохёолнууд шагнашадай анхаралда дурадхагдаа. Монголодо суутай уян

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

баетэй “каучук” басагадай номернууд халуун альга ташалгаар угтагдаа. Солистка Долгормагай гүйсэдхэһэн “Үбэлэй шаазгай”, “Аягатай” хатарнууд найшаагдаба. Олондо мэдээжэ “Тоонто нютаг”, “Три танкиста” гэнэн дуунууд, “Любовь синего моря” гэнэн хүгжэмтэ зохёол хани халуунаар үдэшэгдөө. Мон-

голой хүгжэмэй нургуулин директор, багша Дамбын Аюрзана мастер-классай хэшээлнүүдые үнгэргэһэн, БГТРК-да ажал тухайгаа хөөрэхэн байна. Мүн энэ теле-дамжуулгада 8-дахи ДШИ-гай директор Т.В. Гунгаева хабаадаа. нургуулинуудай зохёохы коллектив XII хамба-лама Даши-Доржо Этиг-

ловтэ хүгэдөө, Улаан-Үдэ хототой танилсаа. Сөведүүдэй талмай, “People’s Park”, Арбадай үйлсэ, музейнүүд монгол хүүгэдтэ найшаагдаһан байна.

Эржена АЛЕШИНА, РБНЛИ-гэй дэргэдэй 8-дахи искусствын нургуулин завуч. Б.ОРБОДОЕВА оршуулба.

Экологин байдал ямар бэ?

«СЭБЭРХЭН ДЭРЭ» ГЭНЭН АТЕЛЬЕ УРИНА

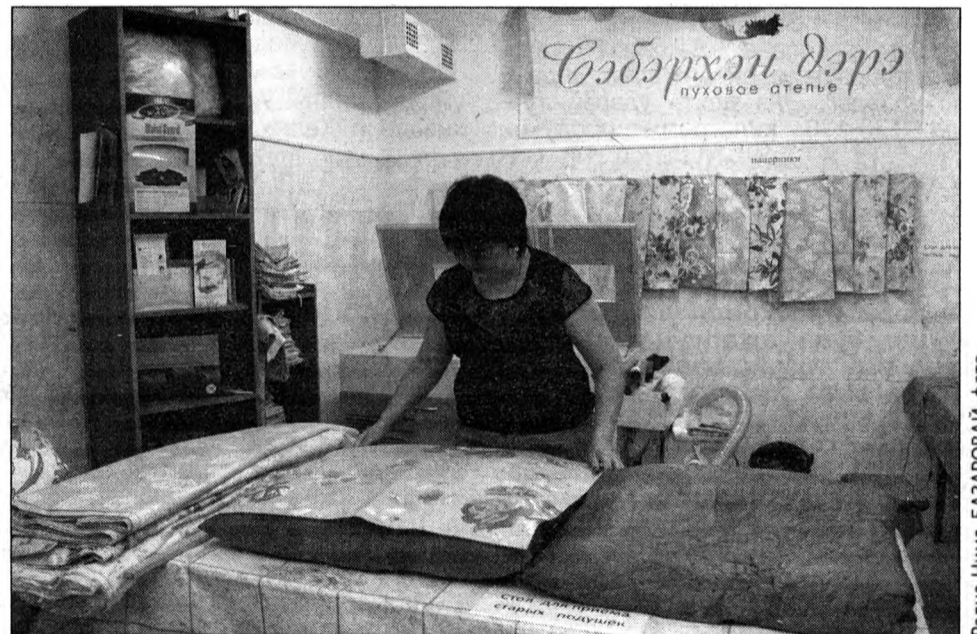
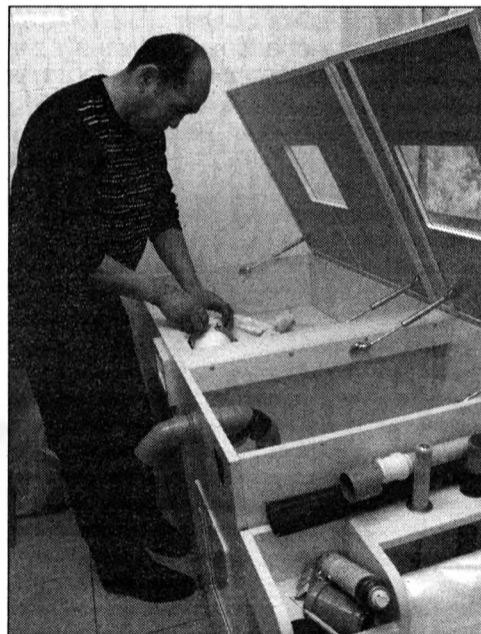
Тээмэндэ танил эхэнэртээ уулзахадамнай, “битнай хуушан, шубуунай үдэтэ дэрэнүүдэе һаяхан шэнэлээлби, ехэ һайн, тусхай ажалтай ателье “Заря” гэнэн худалдаа наймаанай түбтэ (Улаан-Үдын 43-дахи квартал) бии, тэндэ хуушарһан дэрэнүүдые һайнаар задалдаг, сэбэрлэдэг байна” гэжэ баясан мэдүүлбэ.

Анхандаа “Поле чудес” гэжэ (мэдээжэ поэтесса Цырендулма Дондогой баһал тийжэ нэрлэгшэ һэн) алдаршаһан, олондо мэдээжэ болоһон худалдаанай газарай оршондо байрлаһан томо гэгшын “Заря” гэнэн ТЦ-гэй доодохи дабхарта бидэнэй дура сэдхэл буляһан “Сэбэрхэн дэрэ” гэжэ нэрлэгдэһэн үдэнэй ателье (ородоороо “Пуховое ателье” - “Сэбэрхэн дэрэ”) орожо, хуушарһан хоёр дэрээ абаж, сэбэрлэхыень дурадхабади.

Энэ таһалгые эзэлһэн ательегэй даагша, урихан, зохид шарайтай, сэбэрлэлгын онол аргууд тухай ехэ тодорхойгоор хөөрөжэ байжа, Баргажанай аймагай Баян-Гол тоонтотой **Елена Борисовна**, мүн ательегэй мэргэжэлтэ, хани нүхэрэнь **Эрдэни Бадмаевич ЭРДЫНЕЕВТЭН** (гэр бүлын подрядаар хүдэлэгшэд) харуулба. Хабтайжа, дүрэ түхэлгүй болоһон, хуушарһан, тоһондо дарагдаһан дэрэнүүдыемнай абаж хараба, һайн зүбшэл заабаринуудые хэлэбэ.

Таһалгын ханануудаар дэлгэгдэһэн, үлгэгдэһэн дэрэнүүдэй хушалтанууд, тийхэдэ наволочануудын үнгэ бүрийн, гоё сээгүүдтэй, зурагуудтай бүдөөр оёдоһон байха юм. Стол дээрэ шэнэ һайхан бүдүүд ябталаатай байна. Нүгөө стол дээрэ оёдоллой машинка харанабди.

Танай дэрэнүүд няасагар, һула, жалжагар, хуушаранхай байна. Сэбэрлэһэнэй удаа бага хэмжүүртэй болгоод, шэнэ хушалтанууды хээд үгэхэбди. Досоохи хадхууртай үдэнэй голнуудыень, сугларһан тоһыень, бүхы хаядаһа, хатуужаһан юумэнүүдыень үгы болгохобди, - гэжэ Елена Борисовна хөөрөөд, өөртөө дуратай үнгэтэй бүд хушалта

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

“Сэбэрхэн дэрэ” гэнэн ательегэй хүдэлмэри харуулагдана

(наперник) болгохоор шэлэхыемни дурадхадаһан, хүнэй нюдэндэ тааруу ногоон набша, сээгүүдтэй үнгэтэй дэрын хушалта абабаб. Удангүй Эрдэни Бадмаевич нүхэрэнь томо тусхай хэрэгсэлэй таһаг соо (установка для реставрации) хуушан хушалтыень хүүрэ отолбо, үдэнүүдыень бункер руу унагааба, хуушан хушалтануудыень абаж хаяба.

Тоһоной баг үмдэһэн тусхай мэргэжэлтэ тэрэ хэрэгсэлээ хүдэлгэхэдэнь, тэрэнь үдэнүүдэе үрхирүүлжэ, муу хубинь нүгөөдэ таһаг руугаа шэдэгдэбэ. 10 минутын туршада дэрымнай үдэнүүд сэбэрлэгдэжэ, мууһаа, тоһо шоройһоо, хүлһэнһөө арилгагдажа, дээрэхи хуби соохи ута хоолойдо углагдаһан шэнэ хушалта руу оруулагдаба.

Шэнэ дэрымнай хушалтын үглүү тэрэ дары бэрхэ гэрэй (ажалай) эзэн эхэнэр оёдоллойнгоо машинаар бүтүүлээд, түргэн саг соо оёдохобо. Багшаг болоошые һаа, пүмбэгэр, зөөлэн, шэнэ ногоохон хушалтатай, гоё дэрэнүүдэе хаража һайхашаабаб. Олон дэрэнүүдэе тэбэрэд асар-

жа, сэбэрлүүлээд, хотын транспорт (автобус, машина соо) хүнүүдээр түлхисэлдэжэ, ядахагүйн түлөө вакуумировани хэдг гэжэ мэдэжэ абабабди. Агаарыень тусхай юумээр хорожо, целлофан мэшээг сооһоо абамсаарнь, шэнэлэгдэһэн дэрэнүүднай бүри нарин хабтагар, бүри зааханууд болошохо юм.

- Муухай үнэрһөө, тоһоной шумуулһаа, аллерги үбшэндэ нэрбүүлдэг бусад бодосуудһаа, хатуужаһан хубинуудһаа сэбэрлэдэг, кварцевалдаг, шэнэ наперник, наволочка оюулха ажалнай 180 түхэригһөө 300 хүрэтэр сэнтэй. Тийхэдэ харгыда ябадаг зондо бишыхан, таатай зохид дэрэнүүдые холофайбер досоонь хэрэглэн оёнобди. Өөһэдөө хушалта асарһан зондо дэрэнүүдыень 180 түхэригһөөр, тийхэдэ үдэнүүд досоохи хушалта (одеяланууды) 1200-2200 түхэригһөөр ариг сэбэр, хуурай, шэб шэнэ хушалтануудтайгаар сэбэрлэн оёдогбди. Хажуугаарнь хамарай пулаад, бусад хэрэгтэй зүйлнүүдые оёхо түсэбтэйбди. Манда ерэхэ, гэрэйнгээ

хэрэгтэй дэрэ, хушалтануудые сэбэрлэхээе яарыт! Юуб гэхэдэ, олондо аша тунатай 1 килограмм сагаан галуунай үдэнэй сэн 1700 түхэригтэ, харин боро галуунайхын 1500 түхэригтэ болоно бшуу. Танай хараһаар байтар бидэ сэбэрлээд үгэхэбди. Манай хаяг: ТЦ “Заря”, цокольный этаж, тел. 692-629.

Хүлээнэбди, танай дэрэдэ шэнэ “наһа”, харин Таанарта һайн зүүдэ манахые хүсэнэбди, - гэжэ Эрдынеевтэнэй гэр бүлэ бидэндэ, манай уншагшадта хүсөө, захяа һэн.

Элүүр энхэ байдалдамнай һайн үрэ нүлөө, ажалайнгаа баян дүршэлтэй хубалдажа байһан, Баян-Голоо суурхуулжа эхилһэн (январийн 10-да тус ателье ажалаа эхилээ) Эрдынеевтэнэй гэр бүлэдэ Сагаан һарын хүндэлэлдэ аша тунатай ажалдань амжалта, ажабайдалдань зол жаргал хүсэе!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ТАНИЛСАГТЫ, ЗАЛУУ ФЕРМЕР

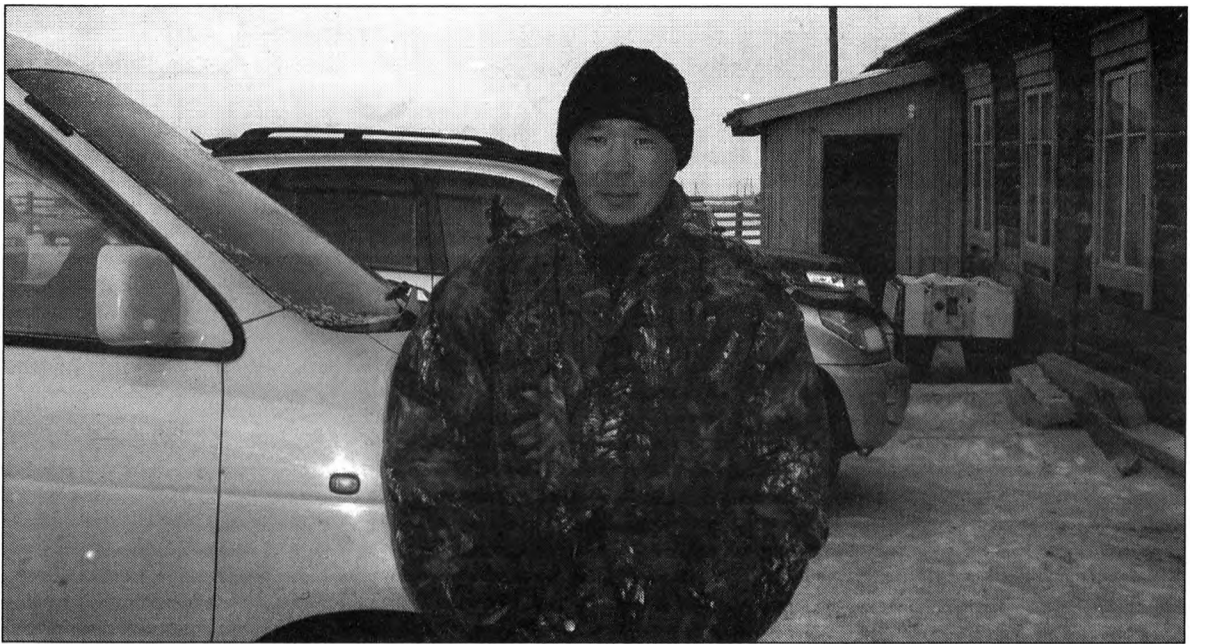
Дугар **Виктор** **Лубсанов** **Хэжэн** **аймагай** **Эдэрмэг** **тосхон** **хоо** **зүүн** **хойшоо** **оршодог** **Аса** **гэжэ** **газарта** **хубийн** **хамнабарийн** **ажахы** **барина**. **2003** **ондо** **Буряадай** **гүрэнэй** **хүдөө** **ажахын** **академиин** **ветеринарийн** **факультет** **дүүргээ**. **Залуу** **мэргэжэлтэ** **дээдэ** **нургуули** **дүүргэмсээрээ**, **хубийнгаа** **ажахыда** **хүдэлжэ** **эхилээ**.

Тэрэ үхэр, адуун хүрэг, хонидые ахатая хамнажа харана. 2005 ондо Загарайн аймагай Тарбагатай нютагта ойро түбхинэнэн Шэнэхээнэй буряадууднаа найман хонидые абаһан байна. Мүнөө тэдэнэ 140-150 толгой болонхой. Дугар Лубсанов

вай хэлэнээр, "Бүүбэй" гэжэ үүлтэрэй буряад хонидые үсхэбэрилхэдэ, ехэ ашагтай, үдэстэй.

Энээнһээ гадна, энэ ажахыда унадаг нэгэ моритой байһан аад, мүнөө адуун хүрэгын 30 толгой болонхой. Саашадаа адууһа малайнгаа тоо толгой олон болгохо хүсэлтэйгөөр Дугар хүдэлнэ. Малай тэжээл болгожо, 2-3 гектар газарта обёостарина. Тэрэ мориндо ехэ дуратай. Мүнөө хабарһаа эхилжэ, мори нургажа, гүйгөөшэ, хатарша моридтой болохо дуратай. Энэ ажахынхид буряад үүлтэрэй набтархан нюргатай моридые үсхэбэрилдэг.

Эдэрмэг тойроод сабшалан, бэлшээритэй газарта 10 гүүртэ бии гэжэ Виктор

Д.Лубсанов

Лубсанов хөөрөө. Уһан гол, Сагаан хушуун, Мантаан, Нарин-Шэбэр, Бэлшэр гэжэ газар

та фермернүүдэй ажахынууд түбхинэнхэй. Эдэрмэг нютагай залуушуул хубийн хамнабарийн

ажахынуудые барижа, тосхойнгоо хүгжэлтэдэ горитой хубитая оруулдаг.

ҮЙЛЭДБЭРИНЬ ОЛЗОТОЙ

Хэжэнгийн аймагай **Дээдэ Хэжэнгийн** **сомондо** **гурбан** **нютаг** **ородог**. **Хөөрхэ**, **Эдэрмэг**, **Леоновко** **тосхонууд**. **Энэ** **сомон** **түб** **тосхондо** **тон** **иимэ** **нэрэтэй** **хүдөө** **ажахын-үйлэдбэрийн** **"Эдэрмэг"** **гэһэн** **кооператив** **бии юм**. **Тэрэ** **1992** **ондо** **байгуулагданхай**. **Эбэртэ** **бодо** **мал**, **адуун** **хүрэг** **эндэ** **харахаһаа** **гадна** **бууза**, **пельмен** **хэдэг** **цех** **нээнхэй**. **Кооперативай** **түрүүлэгшэ** **Д.Д.Дагбаев** **ажахын** **хүдэлмэри** **урагшатайгаар** **хүтэлбэрилнэ**.

Дээрэ нэрлэгдэнэн цех нээгдэнээр гурбан жэл боложо байна. Сэсэг Гомбожаповна Дашиева тэрэнэй ажал хүдэлмэри эрхилнэ. Эндэ 6 хүн хүдэлдэг. Энэ цехтэ үдэрэй туршада 120-130 килограмм продукци

С.Дашиева

үйлэдбэрилнэ. Улаан-Үдэ, Забайкалийн хизаарай Хёлго тосхон хүрэтэр про-

дукция наймаална. Хэжэнгийн аймагай магазинуудта үйлэдбэрлэн продукция дуратайгаар худалдажа абадаг. Бада, Хёлго нютагуудаар хамта дээрээ хорёод магазинда тэдэнэй хэһэн бууза худалдагдана. Продукци болохо мяхаяа Хэжэнгийн аймагай ажахынууднаа 180-190 түхэригөөр худалдажа абадаг. Продукцияа хүргэхэ найман томо камера энэ цехтэ табигданхай. С.Г.Дашиевагай хэлэнээр, ерэхэ хабартаа үйлэдбэриэ ехэ болгохо ханаатай. Тиихэдээ шэнэ хүнүүдые ажалда абаха аргатай болохо. Хэжэнгээрхид энэ цехэй продукциин найн шанарынь сэгнэнхэй, дуратайгаар худалдажа абадаг. Эндэхи ажалшадын ехэ оролдожо, мяханай амтатай эдээ хоол бэлдэнэ. Тиймэнхээ хүршэ нютагуудааршыё эдэрмэгэйхидэй продукци наймаанда эрилтэ ехэтэй.

ХҮПЕЭС БҮЛЫНДЭ АЙЛШАЛБА

Наяхан **Буряадай** **соёлой** **болон** **искусствын** **музейдэ** **(Хяагтын** **хизаар** **оронго** **шэнжэлэлгын** **музейн** **филиал)** **"Рождественское чаепитие"** **гэһэн** **һонин** **уулзалга** **февралийн** **1-дэ** **болобо**.

Григорий Митрофанович ба Апполинария Федоровна гэһэн хүпеес бүлүндэ Улаан-Үдын 49-дэхи нургуулийн 7-дохи классайхид айлшалаа.

Хүүгэдые музейн газар хүпеесэйхид угтажа, XIX зуун жэлэй гуримаар бэлдэгдэнэн гэр бүлынгөө һайндэрэй столдо уриба. Үхибүүд сай уужа байгаад, Рождествогой хүхюутэй һайндэр тухай мэдэжэ абаба, коляда бэлүүлбэ, эрэ тахятайгаар басагад карттар мэргэлбэ. Хүхюутэй Петрушка тэдэниэ хүхээгээ, Тула хотын пряникта хүртүүлээ. ВСГАКИ-гай сервисэй, аяншалгын болон рекреацийн кафедрин оюутад энэ һонин уулзалга эмхидхэнэн байна.

Бэлигма
ОРБОДОЕВА.

УГАЙ МАЛШАД

Эдэрмэг тосхондо **угаараа** **малша** **бүлэ** **ажаһуудаг**. **Марселеза** **Алганаевна** **Сташкина** **хара** **багаһаа** **эжыгээ** **дахажа**, **мал** **ажалда** **дүршэнэн** **хүн**. **Тэрэ** **мүнөө** **Хэжэнгийн** **голой** **урда** **бөөдэ** **Мантаан** **гэжэ** **газарһаа** **наашаа** **"Берег"** **гэжэ** **нэршэнэн** **газарта** **малай** **гүүртэ** **баридаг**.

Эжын Намсалма Тыхеевна Сташкина бүхы наһаараа колхоз, совхозой ажалда хүдэлһэн юм. Тиймэнхээ дүй дүршэлтэй малшан М.А.Сташкина үхибүүдээрээ хамта эбэртэ бодо мал үсхэбэрилнэ. Дулмажап, Адиса, Майя басагадын, Аркадий дүү хүбүүниинь гэр бүлөөрөө

эжыдээ, эгшэдээ хамналсажа байдаг. Энэ ажахыда симментал үүлтэрэй үхэр харадаг байһанаа һүүлэй жэлнүүдтэ казах үүлтэрэй улаа малаан толгойтой үхэрнүүдые үсхэбэрилхэ гэжэ шиидэнхэй. Мяха ехээр үгэдэг зуугаад толгой үхэртэй болонхой. Эдэ малшад 25 гектар сабшалангай газартай, дутаһан үбһээ худалдажа абадаг. "Хүдөө нютагуудые һэргэн хүгжөөхэ" гэһэн программада орохо түсэбтэй. Малай дал хашаа заһабарилха, техникээ шэнэлхэ дуратай. Малайн байра хүрэтэр зайн гал ошодоггүй. Тиймэнхээ зайн гал оруулаашыё һаа дуратай.

Э.ДАМБАЕВА.

Д.Алганаева

ПОЧТЫН БЭЛЭГҮҮД – ШЭНЭ СОНХОНУУД

Олон жэлэй хугасаа **дэб** **янзын** **акцинуудые** **соо** **Буряад** **гүрэнэй** **пochtын** **филиал** **элэмхидхэжэ,** **коммуналь-** **на** **түлбэринүүдэ** **пochtын**

таһагуудта **түлэнэн** **зондо** **телевизор,** **гүснүүдые** **болон** **бусад** **хэрэгтэй** **зүйлнүүдые** **бэлэг** **болгон** **баридаг** **байна**.

Сагаан харын урда тээ үнгэргэгдэнэн акцин дүн гаргагдажа, шэнэхэн, дулаан, пластика сонхонуудые арбан хүн табиулха аргатай болоо. Эдэ зон хадаа һара бүхэндэ почтын таһагуудта байрын, халуун ба хүйтэн уһанай, зайн галай, телефонгоо түлбэри түлэжэ, акциданай хабаадаа юм. Пластикова сонхонуудые манай генеральна партнер "Аврора" гэһэн компани табиха.

Иимэ зон шэнэхэн сонхотой болохонь: Серебренников

С.С. (л/сч. 505170), Васильева В.И. (л/сч.225339), Тыкшеев Н.Д. (л/сч.90745), Обедиентов А.Б. (л/сч. 301916), Утиг-Громуха В.В. (л/сч.802248), Антонова Л.М. (л/сч. 324116), Аршиков А.И. (л/сч.171244), Ошоров М.Д. (л/сч.177283), Дондокова Д.Д. (л/сч.147693), Цыренова И.Р. (л/сч.374527158).

Сентябрийн 1-һээ декабриин 31 болотор үшөө нэгэ акци эмхидхэнэн байнабди. Зайн галай ба халуун уһанай түлбэри саг соогоо түлэнэн зон нэгэ харын мүнгэн сертификатта хүртэхэ ёһотой байгаа. Тэрэ мүнгыень Буряадай гүрэнэй почтын филиал шүүжэ гараһан зоной счеду-

удта сэхэ оруулха юм. Эдэ зоной нэрэ: Гермашева Т.В. (л/сч. 217955), Непомнящих З.В. (л/сч. 213291), Москвитина К.И. (л/сч. 324284), Гамзякова В.Г. (л/сч. 317409), Сустанов Г.В. (л/сч.225093).

Февралийн 15-да республикын почтамт бүхэндэ зайн галай ба телефоной түлбэри почтодо оруулһан зоной шүүбэрийн дүн элирүүлэгдэхэ.

Шүүжэ гараһан уладые халуунаар амаршалаад, саашадаа почтынгоо таһагуудта түлбэриэ оруулхыетнай уринабди!

Ц.ШОЙДОКОВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2012 оной феввалиин 6-10

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:
1. Арадай Хуралай хороонуудай 2012 оной январин 30-аа феввалиин 3 хүрэтэр дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшээр) 06.02.11.00 Арадай Хуралай бага танхим

2. Арадай Хуралай 2012 оной январин 30-аа феввалиин 3 хүрэтэр үнгэргэгдэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй тагагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

3. Арадай Хуралай хиналтын документнүүдье гүйсэдхэлгын байдал тухай эмхидхэлэй тагагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

4. Буряад Республикын хуулинуудье федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

5. Арадай Хуралай 2012 оной феввалиин 6-аа 10 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

6. 2012 оной январин 30-аа феввалиин 3 хүрэтэр Хуули ёһоной управлениин дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ А.И.Ускова)

7. 2012 оной январин 30-аа феввалиин 3 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Э.Б.Намдакова)

8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2012 оной январин 30-аа феввалиин 3 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалнуудай шэнжэлэл тухай тусхай тагагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.Б.Хайдапова)

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ БЮДЖЕДЭЙ, НАЛОГУУДАЙ БОЛОН

финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц-Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:
Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин зургаадахи сессидэ зүбшэгдэхэ асуудалнууд 07.02 14.00 Арадай Хуралай бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нотагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

Зүблэхэ зүйл:
Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин зургаадахи сессидэ зүбшэгдэхэ асуудалнууд 10.02 14.00 Арадай Хуралай бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:
1. "Газар тухай" Буряад Республикын Хуулиин 8-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 08.02.10.00 Арадай Хуралай бага танхим

2. "Газар тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудье оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

3. "Буряад Республикын социальна хүгжэлтын талаар Правительствын Түрүүлэгшын орлогшын - Буряад Республикын гүрэнэй тушаалда В.Э.Матхановые томилгодо Буряад Республикын Президентдэ зүбшөөлөө үгэхэ тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

4. "2011-2015 онуудай Буряад Республикын социальна-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулида

хубилалтануудье оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

5. "Буряад Республикын муниципальна байгуулгануудта хиналтын-тоололгын албан зургаануудье эмхидхэхэ зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

6. "Буряад Республикын Тоололгын палата тухай" Буряад Республикын Хуулиин 6-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

7. "Физическэ культура болон спорт тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудье оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

8. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ 26-дахи сессиин зүблэхэ зүйлдэнэ оруулха асуудалнууд

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ 26-дахи сессиин зүблэхэ зүйлдэнэ оруулха асуудалнууд 08.02 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:
1. "Нэмэлтэ нуралсалай талаар "нуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулиие бэелүүлгын ябаса тухай"

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хорооной 2011 оной хүдэлмэри тухай мэдээсэл

3. Буряад Республикын Арадай Хуралай хорооной хүдэлмэрийн түсэб тухай

4. Буряад Республикын Арадай Хуралай

ээлжээтэ 26-дахи сессиин зүблэхэ зүйлдэнэ оруулха асуудалнууд

Буряад Республикын Арадай Хуралай экономика политикын, байгаагийн нөөсөнүүдье хэрэглэгын болон оршон тойронхи хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ 26-дахи сессиин зүблэхэ зүйлдэнэ оруулха асуудалнууд

10.02.10.00 Арадай Хуралай бага танхим

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ - АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2012 оной феввалиин 6-аа 10 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай

06.02 13.30 Арадай Хуралай бага танхим

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдье гүйсэдхэлгын байдал тухай

3. Элдэб асуудалнууд

III. "Дүхэриг-шэрээ"

Буряад Республикын Арадай Хуралай экономика политикын, байгаагийн нөөсөнүүдье хэрэглэгын болон оршон тойронхи хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикада элшэ хүсэ алмаха тухай

09.02 10.00 Арадай Хуралай бага танхим.

ПОЛОЖЕНИЕ

о городском конкурсе инсценировки бурятских народных сказок "Путешествие в мир фольклора", посвященном 350-летию образования г.Улан-Удэ и национальному празднику Сагаалган

При содействии Администрации Президента и Правительства Республики Бурятия, Народного Хурала РБ, Министерства образования РБ, Министерства культуры РБ, АОУ ДПО РБ "Республиканского института кадров управления и образования", Комитета по образованию г.Улан-Удэ, Издательский дом «Буряад үнэн», БГТРК.

Организаторы конкурса:

Республиканский театр "Ульгэр", MAOY "Лингвистическая гимназия №3 г.Улан-Удэ"

I. Общие положения.

1.1. Цель конкурса:

расширение и углубление знаний о культурных наследиях народа, обучение бурятскому языку на народных традициях, воспитание этнокультурной личности.

1.2. Задачи конкурса:

-развивать речевые, интеллектуальные и познавательные способности школьников на драматических произведениях, -приобщать учащихся к культуре, традициям бурятского народа, -способствовать формированию позитивного отношения к культуре других народов.

1.3. Участники конкурса:

В конкурсе принимают участие ученики и учителя городских общеобразовательных учреждений с 2-4 классы, с 5-9 классы, творческая группа в составе 10-12 учеников.

1.4. Дата проведения:

Конкурс № 1 будет проходить для учеников 2-9 классов 25 февраля в театре "Ульгэр" в 11-00 ч.

Конкурс №2 будет проходить в актовом

зале лингвистической гимназии №3 29 февраля в 14 часов.

2.1 Конкурс №1 инсценировки бурятских народных сказок.

(на бурятском языке).

Фольклорная группа инсценирует бурятскую народную сказку. Постановка на 20 минут.

Сценарий сказки представить жюри вместе с заявкой.

Критерии оценивания конкурса №1 инсценировки бурятских народных сказок.

-инсценировка бурятских народных сказок,

-знание бурятского языка,

-сценическое мастерство выступающих,

-творческий подход к обработке бурятских народных сказок.

2.2. Конкурс №2. Конкурс методических разработок внеклассных мероприятий,

конспектов уроков на тему «Путешествие в мир фольклора» (с использованием ИКТ) и других инновационных технологий или презентаций по мотивам бурятских народных сказок.

Слайдовая презентация – это связный последовательный ряд слайдов с сопроводительным текстом, с презентациями. Слайдовая презентация должна содержать не более 20 слайдов, выполненных в программе POWER POINT, возможно использование дополнительных эффектов. Сопроводительный текст должен содержать не более 2 листов (ф.А 4) машинописного текста, при наборе текста размеры полей не должны быть не менее:

Левое -3 см, правое - 1,5 см, верхнее - 2 см, нижнее -2 см, шрифт - Times New Roman, обычный, размер - 14, межстрочный интервал –одинарный.

2.3 К конкурсу №2 допускаются как индивидуально, так и (или) коллективно выполненные работы. Защита презентации 10 минут.

2.4. Весь заявочный комплект должен быть представлен на электронном (CD, DVD) носителе и бумажном носителе.

Работы, не соответствующие указанным требованиям, к конкурсу не допускаются.

3. Порядок проведения конкурса.

3.1. Этапы конкурса: январь-февраль 2012 уч.год.

январь – школьный отборочный, подготовительный.

февраль – городской, заключительный.

3.2. Заявки на участие в конкурсе подавать с 15-17 февраля.

3.3 Для участия в конкурсе коллективы

подают заявку и оплачивают организационный взнос в размере 300 руб.

4. Подведение итогов конкурса.

4.1 Все участники получат свидетельства участников конкурса.

4.2 Победители награждаются дипломами I, II, III степеней.

Торжественное вручение "Алтан одон"

4.3. Лучшие инсценировки бурятских народных сказок и презентаций будут опубликованы на сайте Министерства образования и науки РБ, Министерства культуры РБ и будут опубликованы в сборнике "Сценарий бурятских народных сказок".

4.4. Конкурсные работы не рецензируются.

4.5. Критерий оценивания конкурса № 2 -соответствие требованиям положения,

-использование компьютерной технологии,

-исследовательский характер работы,

- учитывается умение представить работу (творчество, чёткость, оригинальность подачи материала),

-при защите кратко описать выполненную работу,

- предложить возможность применения бурятской народной сказки.

Организационный комитет Конкурса.

MAOY "Лингвистическая гимназия №3 г.Улан-Удэ", ул. Советская, 43. sesigmaLG@mail.ru 21-39-16, 89146303547.

По вопросу участия обращаться к координаторам конкурса:

Пурбуевой Ханде Батоцыреновне, тел.: 21-39-16, гимн. № 3;

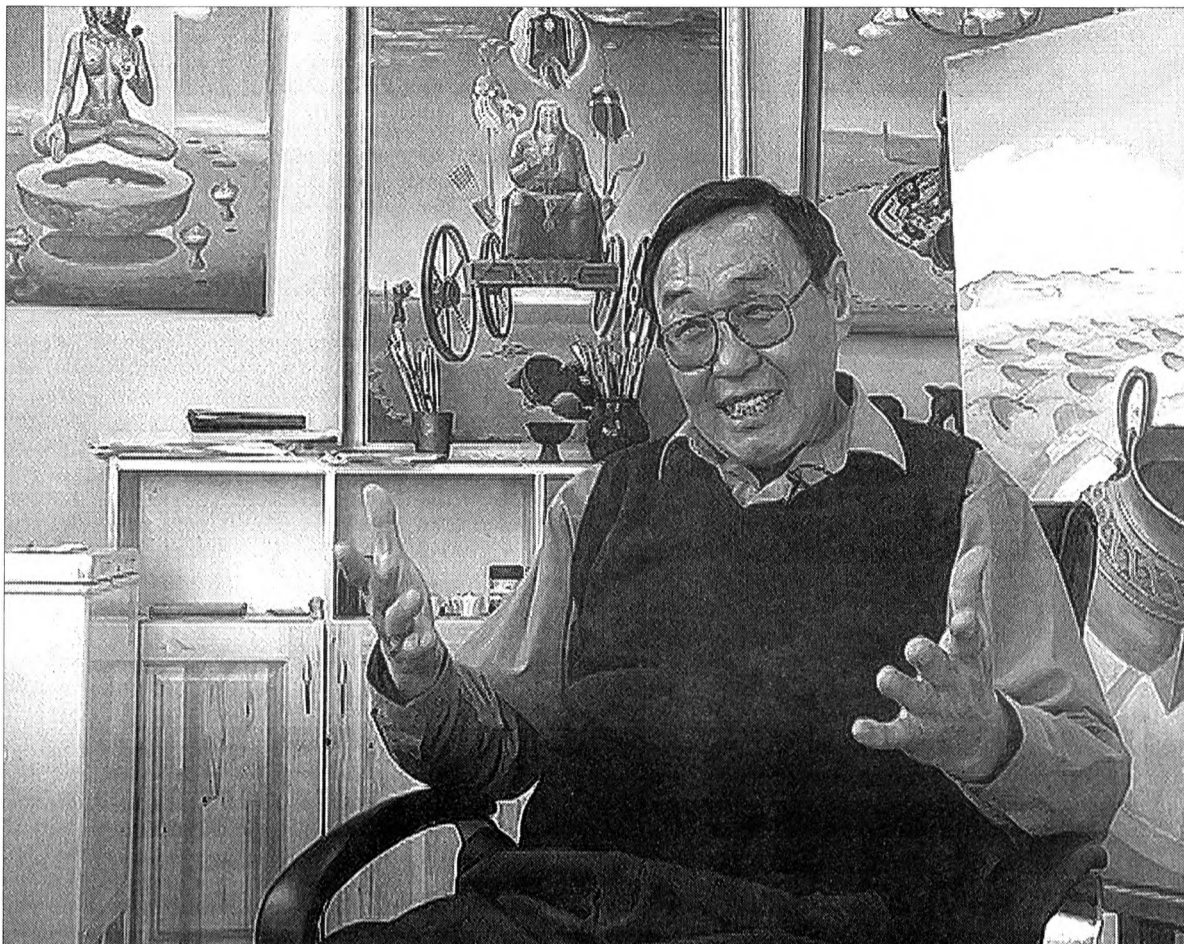
Бунеевой Светлане Жамбаловне, тел.: 21-37-64, театр "Ульгэр".

Улаан-Баатар хотын хүлдэ тэмдэгэй автор Лхамсүрэнтэй хөөрэлдөөн

БУРЯАД ЗУРААШЫН БУРЬЯЛАА БЭЛИГ

Монголдо ажаһуудаг хүн зоной тоо һүүлшынхиде 2010 ондо бүридхэгдөө нэн. Тэрээнэй үедэ 45 мянга 87 хүн өөһэдыгөө буряад гэшэбди гэжэ бэшүүлээ. Энэнь Монголой хүн зоной 1,71% болоно. Харин иимэ үсөөхэн буряадуудай дунда Монголой мүнөө үеын түүхэдэ өөрын гэхэ хубита оруулжа байдаг зон яһала олон. Энэ удаа "Буряад үнэнингөө" уншагшадые уран зураашан Лхамсүрэнтэй танилсуулхамнай. Хэдэн жэлэй урда тээ Улаан-Баатар хотодо энэ хүнтэй уулзажа, асуудалнуудтамнай харюусахыень гуйһан байнабди.

- Та буряад хунта. Хаанаһаа гарбалтай болонот?

- Би Монголдо түрэнһэмби, харин аба эжымни Буряад оронһоо 1924 ондо нүүжэ ерэнэн. Абами Сагаан-Шулуутайн, эжымни Хяагтын. Олон түрэлхиднай тэндэ ажаһуудаг.

- Танаар бахархаха шалтагнай гэхэдэ, Улаан-Баатар хотын герб зохёон байнат. Энэ ажалайнгаа хайшан гэжэ бүтэнэн тухайнь хөөрөжэ үгыт.

- Герб болоһон зураг 1971 ондо анхан зохёогдоһон юм. Тэрэ үедэ бурхан шажан нэбтэрүүлхэ хэдэлгэ хэгдэбэ гээд, хотын намай (партиин) хороон шүүмжэлээ нэн. Харин һүүлдэнь 1990-ээд ондо демократ үзэл сурталай нүлөөн доро Улаан-Баатар хотын хүлдэ тэмдэг тухай дахин хэлсээн боложо, энэ гербээ 1992 ондо Эрхэтэнэй түлөөлэгшэдэй хуралда, удаань Уласай Ехэ Хуралда хэдэн үдэр соо хамгаалжа, түүхыень тайлбарилжа баталуулаа һэмди.

- Олон зурагтай түүхын асуудалнуудта зорюулагдаһан байна. Ямар ушарһааб?

- Би баһаһаа түүхээр ехэ һонирходог байһамби. Дунда һургуулида һурахадаа, түүхынгээ багшатай ехэ нягта харилсаатай байһамди. Тэрэмни "Монголой нюуса тобшоһоо" элдэб ушарнуудые хөөрөжэ һонирхуулдаг бэлэй. 1962 ондо Чингис хаанай 800 жэлэй ойдо эрдэм-шэнжэлгын хурал болоо нэн. Тэндэ хэлсэгдэнэн асуудалнуудые багшамни намда хөөрөдэг байгаа. Зунайнгаа амаралтын үедэ түүхын кабинет руугаа ерөжэ, энэ-тэрэ ном уншадаг, түүхэ

Улаан-Баатар хотын хүлдэ тэмдэг Хан Гарууди шубуунай түхэлтэй. Ульгэр домогой Хан Гарууди шубуун баруун гартаа түлхюур бажуунхай. Энэнь арад зоной урда аза жаргалай үүдэн нээлтэтэй гэхэн үдхатай. Зүүн гартаа бадма сэгсэг – эб найрамдалай хүлдэ – баринхай. Хүл дороо могой гэшхэнэниинь дайсадаа дарана гэхэн үдхатай.

шудалдаг байгаааб. Энэл багша намда түүхын амта танюулһан гэхэдэ болоно.

- Түрүүшынтай бүтээл ямар байһам бэ?

- 1960-аад ондо монгол нүүдэлшэдэй ажахы, малшанай хүүгэдэй болон тугал буруу, хурьга эшгэнэй харилсаан тухай хэдэн зурагуудые зуража, Болгарида болоһон уласхоорондын үзэсхэлэндэ шагнал абаа һэмби.

- Эгээл ехэ шагналтай ямар бэ?

- "Алтан гадаһан" ордендо, Монголой урашуулай эблэлэй болон Дизайнын холбооной нэрэтэ шангуудта хүртэнһэмби.

- Буряад орондо түрэлхидни олон гэзэ нэнта. Бэе бээдэ ябалсажал байдаг аабзат даа?

- Танда интервью үгэжэ байһанаа ашаглан, бүхы түрэлхидтөө, танил уран зураашадтаа мэндые хүргэхэ хүсэлтэйб. Юуб гэхэдэ, уулзахамнай үсөөн лэ даа. Ябалсаха гэшые һаа, хилэ гаталхамнай хүшэр. Үнөөхи визэ гэшын хэндэ хэрэгтэйень ойлгогшогүйб. "Алтарганынгаал" үеэр аха, дүүнэртээ харалсадаг аабзат даа.

- "Алтаргана" наадан тухай Танай һанамжа.

- Ехэ удха шанартай хэмжээ ябуулга. Хоорондоо хилээр тусгаарлагдажархиһан бидэндэ сэдхэлээрээ нэгэдэхэ шухала арга боломжо олгоо ха юм даа.

- һайнта даа. Асуудалнуудтамнай харюусаһандатнай баяр хүргэнэбди.

Д.БОЛОТОВ
хөөрөлдэбэ.

БАГА МҮНГЭН – БАГА ДУРАН

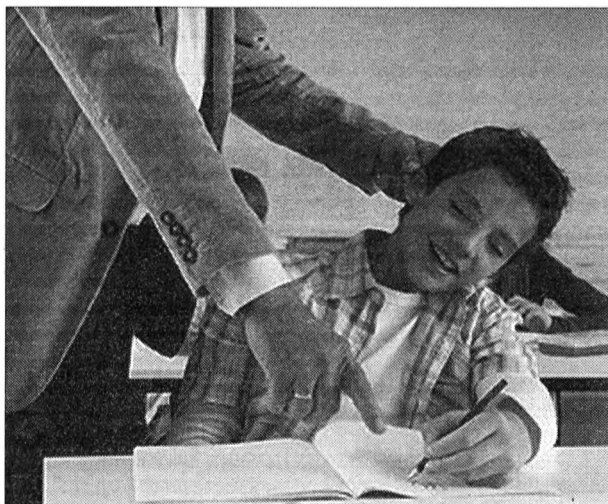
Һанаа зобоомо асуудал

Эмшэн багша хоёрһоо нангин мэргэжэл үгы гэжэ дэмы хэлсэдэггүй. Алтан дэлхэйдэ мүнделхэнһөөмнай эхилээд, бэеымнай элүүрые, ами наһыемнай эмшэдэй хамгаалдаг һаа, багшанар үзэг бэшэгтэ һургаһааа гадна сэдхэлыемнай, хүн шанар шэнжыемнай бүрилдүүлдэг. Тиимэнэ эдэ хоёр тон харюусалга ехэтэй мэргэжэлые "ябуул" хүнүүд эрхилхэ ёһогүй.

"Багшанарай институт дүүргэнэн аад, һургуулида хүдэлхэ зүрхэн намда олодоогүй. Түрүүшынгээл практика гарахадаа, хүнэй хүүгэдтэ тэсэбэритэйгээр хандажа шадахагүйб, өөрыгөөшые, үхибүүдые зобоожорхихоб гэжэ тобшоһонби. Тиимэнэ улаан дипломи мүнөө болотороо миил тооһондо даруулжа хэбтэдэг юм", - гэжэ наймаашан эхэнэрэй хэлэхэдэ, тэрэниие үнэнхэ зүрхэнһөө ойлгожо, бүришые хүндэлдэг болоо һэм.

Шабинараа доромжолжо, үгээ дуулгадаг хүмүүжүүлэгшэ, мүн һурагшадтаа баһуулшадаг багша – хэнииншые һургуулида хүдэлхэ ЭРХЭГҮЙ: алишые ушарта харилсааниинь хүсэрхэлгэ дээрэ үндэнһэлжэ, хүүгэдэй болбосороогүй ухаан сэдхэлдэ хазагайгаар нүлөөлнэ. Энэниие интернат түхэлэй һургуулинуудта байраар һураһан зон һайн мэдэдэг.

- Би багадаа номдоо тулюур байхын хажуугаар үшөө тоомгүй һэнби. Тиимэнэ алыган тараг гэшые садатараа эдеэб даа, - гэжэ совет үедэ хүдөөгэй интернатда һураһан танилни хөөрөө. – Илангаяа тоо бодолгын багша онсо аргаар һургаһааа оролдогош бэлэй. Хэшээлдээ шууаа һаа, хуухынгаа обойшотор үһээ татуулхаш, үгы гэбэл, шэхээ хуура мушхуулхаш. Нэгэ дахин бүри ехээр сүхалынь хүргэнэн байхаб: багшамни юбкынгээ хормой үргэжэ ерээд, намайе зада үдхэлөөгшэ бэлэй. Теэд сохюулжа

һураһан би юу тообо гэшэбиб? Уданшыегүй үһөөгөө абаа бээб.

Бүхыдөө манай классай гуша гаран һурагшадтай дундаһаа дүрбэ-табан лэ хубүүд үлүү гарама тоомгүй байгаабди. Тиигээд лэ хэн нэгэнэингээ һунаалгахада, эбээрээ хэлсэжэ, муухай багшайа "һүнөөхэш". Нэгэтэ үдэнэ хойшо үнгэргэгдэдэг хэшээлдээ бэлдэлгын үедэ (самоподготовка) зайн галай унтаршахада, дурагүй хүмүүжүүлэгшэдээ "һайниен эдюулжэ" мэдээбди. Харанхыда зорюута шууаа татахадамнай, тэрэмнай һууриһаа бодожо, абяа шэмээгүй болохыемнай захираад һуун гэхэдэ, газарта унашоо нэн. Юуб гэхэдэ, бидэнэй нэгэн хүмүүжүүлэгшынгээ бодохо һамбаандаа нэмээхэнээр стулыень абажархиһан байгаа бшуу. Теэд энээгээрээ дүүргэхээ мэдэхгүй бузар золигууд хадаа, улам саашаа гаража, хэдэн тээһэн рогаткануудаар (дүүюур) буудаабди.

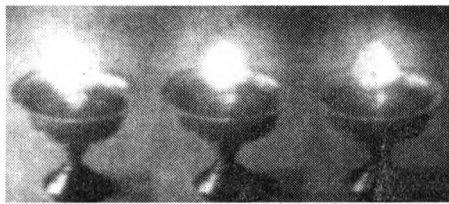
Баарһан даа, нилээд бидэнтэй зобоһон хүн даа. Мүнөө өөрын хүүгэдтэй болоод байхадаа, ямар хэрэзгы муухай амитан байгаабиб гэжэ һайсал бээ гэмнэдэгби. Багшанарнай аргынгаал барагдахада, гар хүрэдэ байгаа ёһотой. Үдэр бүхэндэ гуша гаран үхибүүдтэй носолдоодо, ямархан тэсэбэри хэрэгтэй гэшэб! Заримдаа түрэншые үринэртээ тэсэмгүй байхань хэсүү гэжэ мэдээжэ ха юм даа.

Үнэхөөрөөшые, илангаяа интернат түхэлэй һургуулинуудта хүдэлхэн ороё, эсэбэритэй. Хүүгэдтэ дурагүй, хажар хүнэй эндэ хэхэ юмэн үгы: багашуул абаһаар лэ эсэргүүсэжэ эхилдэг. Тиигээдые ажалдаа хайша хэрэгээр хандалгын шухала шалтагануудай нэгэн гэхэдэ, бага хэмжээнэй салин болоно. Жэшэнь, басаганайнгаа сээрлигэйн хүмүүжүүлэгшые абаад харахада, энэниие тон тодоор гэршэлдэг. Үдэш үхибүүндээ ошоходош, эсэсэнхэй, залхууранги шарайтай угтажа байгша бэлэй. Гадна бэеынгээ амарые хаража, багашуулые ехэнхидээ сэрэгшэд шэнгээр жэрытэр зогсоожорхёод, нааданхайнуудаар наадуулхашыегүй, углууда байлгаха, бээлэйн зэргэ үхибүүдтэй адли болоод тоосолдошохо. Дүрбэ-табан лэ басагадта тон һайнаар хандадаг, харин бэшыень сулал хараадаг нэн.

"Юүндэ хүүгэдыемнай илганабта?" – гэжэ гэртэкинэй асуухада, бага мүнгэн – бага дуран гэшэ гэжэ ойлгуулаа бэлэй.

Энээгээр бодоходо, хаамал түхэлэй һургуулинуудай хүмүүжэмэлнүүд ороёошог байдалтай гэжэ багсааһаар. Мэдэнгүйб, магад, мүнөө багшанар ондоо болонхой, зүгөөр совет үедэ тэдэнэй дунда шэрүүн абари зантай хүнүүд яһала олоор дайралдадаг байһан.

Д.ЦЫБИКДОРЖИЕВА.

“САГААЛГАН: ёһо заншал ба мүнөө үе саг” гэхэн “дүхэриг-шэрээгэй” хөөрөлдөөндэ

САГААЛГАН

Ёһо ЗАНШАЛТА хайндэрнүүд онсо өөрын удхатай байдаг. Уг зорилгыень зүбөөр ойлгохоһоо гадна, урагшаа эрмэлзэһэн удхатай хайндэрнүүдыень хуудал байдалда тааруулан тэмдэглэжэ байха ёһотойбди.

Ш.ЧИМИТДОРЖИЕВ, түүхын эрдэмэй доктор

хабартаа орожо эхилхэн үеэр тэмдэглэгдэдэг байна.

Литэ гээшэнь харын дүхэригэй хубилхатай (ургажа гү, али барагдажа эхилхэтэй), тааруулан зохёогдоһон юм. Тэрэнь шэнэ календарьтай таарадаггүй. Буряад арадай календарь арбан хоёр жэлтэй (хулгана, үхэр, бар, туулай, луу, могой, морин, хонин, бишэн, тахья, нохой, гахай). 12 жэлын таб дахин хэлгэгдэхэдээ, нэг үе гэх гү, али 60 жэл (рабжуун) болодог. Шэнэ жэл харын нэгэндэ эхилдэг. харын нэгэн жэл соо 12 дахин болодог юм. Шэнэ жэлэй харын нэгэн үбэлэй үдэр хүнийн тогтолгын, мүн хабарай үдэр хүнийн тэнсэлгын тэг дунда тулалдадаг гэшэ. Тиимэһээ жэл бүри Сагаалган (буряадай Шэнэ жэл) ондо ондоо үдэр эхилдэг. Тэрэ хадаа январийн хүүлһээ февральин 20 гаран хоёрой хоорондо тэмдэглэгдэнэ. Тиимэ болохолоороо, буряадууд, монголшууд Шэнэ жэлэ намарын тэмдэглэхээ болёод, үбэлэй хүүл багта тэмдэглэжэ эхилхэн байгаа. Энэнь шажан мүргэлһөөшье дулдыдаагүй, харин хүгжэжэ байгаа соёл болбосоролой хубилалтаһаа, мүн литэ календарь хэрэглэжэ эхилхэнһэнь дулдыдаһан байна.

Үбэлэй янгинама хүйтэн бууража, наранай нэгэ заа хурсаханаар игаахатай хамта түл абалгын хаһа эхилдэг. Жэл соо хэһэн ажалайнгаа дүнгүүдые бүридхэжэ дууһаашье һаа, эгээл энэ үедэ буряадууд, монголшууд түл угтажа тухашарха, сагаан эдээнэйнгээ дээжэһээ амсажа амтархаха юм. Ушар тиимэһээ Шэнэ жэлэйнь хаһа февраль арада тудана.

Урда сагта Сагаалганай хайндэрые буряадууд ехэ үргэнөөр, баярай оршон байдалда тэмдэглэдэг хэн. Үхибүүд энэ үдэрые ехэтэ хүлеэжэ ядадаг бэлэй. Айл бүхэн эртээнһээ Сагаалганда бэлдэжэ, шэнэ хубсаһа хунар, конфетэ, пряник гэхэ мэтэ амтан эдэе худалдажа абаха, айлшадай хүндэ – эдэе хоол элбэг дэлбэгээр бэлдэхэ. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, һуурин, тосхон бүхэнэй хүн зон хотоороо, айл аймагаараа айлшадые угтадаг, хүлеэдэг, холо ойрыngoо хүршэнэртэ айлшалдаг, амар мэндэеэ хэлсэдэг, бэлэг-сэлэгээ абалсадаг, найр нааданда хабаададаг ёһо заншалтай байһан юм. Хүн бүхэн айл бүри ороходоо, өөһэдөө хүндэлүүлхэ, айлшалхаяа мэдэхэ, харюудань амаршалха, угтаха. Эндэ урялтай, урялгүй айлшан гэжэ байдаггүй хэн. Сагаалганай ёһо заншал иимэ юм.

Энэ хадаа гансал ёһо заншалай хэрэг бэшэ. Сагаалган буряад арадта хоёр ехэ удхатай хайндэр байгаа. Энэ юун бэ гэхэдэ, революциин урда тээ буряад

зон хадаа хүнэй түрэхэн, гараһан үдэрые саарһан дээрэ бэшэжэ, хадуужа абадаггүй хэн. Тиимэһээ Сагаалганай болоходо, хүн бүхэн нэгэ наһа нэмэдэг байгаа юм. Энээн дээрэхээ Сагаалганай хайндэр буряад хүн зоной бултанайнь түрэхэн үдэр гэжэ тэмдэглэгдэдэг хэн. Мүнөөшье урданай үбгэд, хүгшэд Сагаалгание өөрынгөө түрэхэн үдэр шэнгээр угтана. Теэд тэдэнэй паспорт дээрэ түрэхэн нара үдэрынь үгы ха юм.

САГААН эдээгээ малшад юунһээшье үлүүгээр тоолодог, хүндын дээжэ болгон **“сагаалагты”** гэжэ байгаад, айлшадтаа баридаг заншалтай юм. Сагаалганай ёһо гурим сагаан эдээнэй хайндэртэй нягта холбоотой, гол халаань болоно гэжэ һаналтай. Сагаалганайшье нэрэ мүн эндэхээ эхитэй байжа магад.

Сагаалган ямар арада тэмдэглэгдэнэ? Тэрэ харыень Сагаан нара гээд нэрлэдэг заншалтайбди. Монгол угсаатай олонхи арадууд сагаан үнгэ хайшааха, хүндэлхэ дуратай байгаа. Энэнь хадаа ехэнхидээ хүнэй хайн талые харуулһан удхатай байдаг. Жэшээлбэл, сагаан сэдхэл, сагаан ханаатай хүн, сагаан хүн гэхэ мэтын хайшаалай үгэнүүдые шагнажа боломоор. Тиимэл хэн тула “Сагаан нара” гэшэмнай баяр баясхалангай нара гэжэ анханһаа тоологдодог байгаа. Энэ нара шажан мүргэлтэй ямаршье холбоо барисагүй, харин ёһото буряад, монгол арадуудай эртэ урдын ёһо заншалта хайндэр болоно.

Энээн дээрэхээ удхалан шэнжэлхэдэ, хаража абахада, Сагаалган өөрынгөө гол үндэхөөр ёһотойл арадай хайндэр болоно. Хожомоо, түүхын хүгжэлтын тусхай үе шатада, XVIII зуун жэлдэ буддын (ламын) шажан Буряадта дэлгэрхэдээ, тэрэниие өөрынгөө нүлөөдэ абажа хэрэглэһэн байна.

Мүнөөнэй хүн зоной бодолдо горитой хубилалтанууд боложо, арад зоной олон ёһо гуримууд, заншалнууд болон хайндэрнүүд урда урдынхиһаа хайханаар шэмэглэгдэн хэрэглэгдэдэг болонхой. Жэшээлхэдэ, Сагаалганай хайндэр Монгол орондо, Вьетнамда, мүн Зүүн зүгэй оронуудта хабарай эхинэй, ажалай хайндэр гэжэ тэмдэглэгдэнэ. Ород арадай шара тоһоной хайндэр (Марсеница) үбэлье үдэшлгын хайндэр шэнгээр найрлагдана.

Монголой Арадай Республикын Арадай Ехэ Хуралай Президиумэй Зарлигаар (1960 оной январийн 22) Сагаалган эндэ нэргээгдээ хэн. Энэ үдэр парти болон правительствын хүтэлбэрилэгшэд, министрүүд, түбэй болон аймагуудай эмхи зургаануудай харюусалгата

худэлмэрилэгшэд хүдөө н ю т а г у у д т а е р э ж э , сагаалганай хайндэрнүүдтэ хабаадалсажа, хүн зоние амаршалжа, ажалай түрүүшүүлдэ шангуудые барюулдаг хэн. Тиэхэдэ ажалай ветерануудтай үулзалганууд болодог байгаа. Монголой малшад, таряшад Сагаалганаа уужам харуул байшанда, шэнэ сагаан һэеы гэртээ сэнгүү хүжюугээр угтажа, ахамад буурал аба эжынэртээе, айл нүхэдтээе, аха дүүнэртээе золгодог. Заншалта энэ хайндэрэй ехэ хүндэлэлгэн болодог. Мяха шанажа, тарагаа, айраг, сайгаа аягалжа, айлшад нүхэдөө угтан хүндэлдэг. Моридой, тэмээнэй урилдаан, бүхэ барилдаан, гүйлдөөн, харайлдаан болодог. Гоё дэгл хубсаһа үмдөөд, хазаар мори унаһан айлшад зүг бүриһөө морилжол байха. Арадай дуу хүгжэм ханхинаха. Залуу хүгшэнгүй бүгэдөөрөө сэдхэлээ хүдэлгэн, хайхан уянгата дуугаа хангюурдаха. Үбгэд, хүгшэд морин хуурай хүнхинөөн доро залуу үетэниие хайн хайханаар үрезэхэ, хургаалай үгэнүүдые тэдэндэ хэлэхэ. Иигэжэ Сагаан харын хайндэр Монгол орондо үнгэрдэг болонхой.

Манай Буряад Республикада 1960-аад онһоо сагаалгание үнгэргэхэ туршалганууд хэгдэжэ эхилээ хэн.

1961 ондо Яруунын районой Эгэтын-Адагта шэнэ ёһоной Сагаалган үнгэргэгдэжэ, тэрээн тухай республикын бүхы газетэнүүдтэ бэшэгдээ хэн.

Далаад онуудууд Түнхэндэ үнгэргэгдэхэн Сагаалган тухай уран шүлэгшэ Лопсон Тапхаев “Буряад үнэн” газетэдэ бэшээ бэлэй.

Яруунын, Хурамхаанай, Ивалгын ба бусадшье районудай нотагуудта, Улаан-Үдэдэ Сагаалгание ажалшадай хайндэр болгожо тэмдэглэдэг ёһо дэлгэрээ.

ЭРДЭМЭЙ, соёлой Ажалтан, эрдэмтэд, уран зохёошод, сурбалжисалагшад Сагаалгание хэрэгээжэ, баяр ёһололой байдалда тэмдэглэдэг болой гэжэ бэшэжэ, радио, телевиденээр үгэ хэлэжэ эхилээ бэлэй. Арад зоной эрилтые хараадаа абажа, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум 1990 оной январийн 24-дэ Сагаалгание арадай хайндэр болобо гэжэ хуулиа тогтоол абаһан бэлэй. Тэрэ сагнаа Сагаалганай хайндэр Буряад орондоо бусажа ерээ. Мүнөөдэр, февральин 9-дэ, Үндэһэтэнэй номой санда 14 сагта болохо “дүхэриг-шэрээгэйнгээ хөөрөлдөөндэ Сагаалганаа хайшан гэжэ бүри хөөр, шэнэ шэнжэтэй-гээр үнгэргэхэ тухай зүбшэн хэлсэл!”

Бэлигма ОРБОДОЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

САГААЛГАН гэжэ Шэнэ жэлэй гэхэ гү, али хабарай эхинэй хайндэр урда сагта буряад арадай дунда үргэнөөр тэмдэглэгдэдэг байгаа. Гэбэшье, Совет засагай үедэ тэрэниие шэнжэлэн адаглагшадай зариманиинь Сагаалгание арадай хайндэр гэжэ тоолодог, нүгөөдүүлүн шажанай ёһо заншалнуудта хабаадуулдаг байгаа.

Харин үнэн дээрээ Сагаалганай бии болоһон ушар шажантай ямаршье холбоогүй юм. Сагаалган гэшэмнай буряадуудай, монголшуудай холын урда сагнаа тэмдэглэжэ байһан шэнэ жэлэй хайндэр гэшэ. Буряадууд, монголшууд эртэ урдын сагта Сагаалгана намарын хэдэг байһан юм гэжэ Буряадай мэдээжэ эрдэмтэд Доржи Банзаров, Гомбожаб Цыбиков гэгшэд бэшэһэн байдаг. Гадна олонхи арадууд шэнэ жэлэйнгээ хайндэрые ехэнхидээ ажал хүдэлмэрээ дүүргэхэнэй, олзо зөөрингөө дүнгүүдые бүридхэн гаргаһанай хүүлээр

тэмдэглэдэг байһан юм гэжэ профессор Г.Цыбиков мүн мэдүүлнэ.

Урдань бэлшээрин хайниие бэдэржэ, малайнгаа хойноһоо нүүжэ ябаһан арадуудай шэнэ жэлэй хаһа намартаа ородог байгаа. Хабарай үедэ түрэхэн малынь зундаа таргалха. Малаа тобир тарганаар үбэлжэлгэдэ оруулһан буряадууд намарын Шэнэ жэлээ баяр баясхалангай оршон байдалда угтадаг байгаа. Намарай эхилхэдэ, малайнь түл наһа нэмэдэг: тугалынь буруу, буруунь хашараг; хурьганиинь түлгэ, түлгэнь шүлгэ; унаганиинь дааган, дааганиинь гунан болодог шуу. Хуушанаймнай энэ заншал мүнөөшье болотор мартагдаагүй, үеһөө үедэ дамжуулагдажа ябаһаниинь хайн гэшэ.

Дундада зуун жэлнүүдэй үедэ монголшууд литэ (лунный календарь) хэрэглэжэ захалһан байна. Энэнь гансашье Монголдо бэшэ, мүн Азиин бусад оронуудууд дэлгэрхэн юм. Литын ёһоор, шэнэ жэл үбэлэй

Фоторепортаж

ЭХИН МҮРНҮҮДЭЭ УРЛАҢАН ЭДИР ШҮЛЭГШЭДЭЙ УРИЛДААН

Сарюна ЭРДЫНЕЕВА

ЗАХААМИН руу харгылагшадые хамагай урид Үндэр Баабай угтан абадаг. Бурядай долоон шэмэгүүдэй дунда тодорхон үзэсхэлэнтэ уулые үгсөөд, Михайловка руу зүг барин, Франциһаа гарбалтай хурдан «хүлэгнай» табиулжа мэдэбэ. Унаагаймнай эээн Эдуард аха жолоогоо шадамараар хүтэлнэ. Зориһон буудалдаа хүржэ, жолоогоо сэргэдэнь уяжа, Михайловкын Соёлой ордон руу уригдабади. Нютагай захиргаанай, хургуулин, номой сангай түлөөлэгшэд амаршалгын үгэнүүдые хэлэбэ. Бурядай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн, нютагтаа мэдээжэ поэт, уран гартан **Цыбикжап Найданов** үгэ абахадаа, үдэрье ута гэнгүй, үбэлэй жабарые хүйтэн гэнгүй ерэнэн уран найхан сэдхэлтэй, урин сэсэн нүхэдэйнгөө айлшаар бууһанда угаа ехэ баяртай байһанаа мэдүүлбэ.

Удаань Бурядай арадай поэт, «Байгал» сэтгүүлэй ахамад редактор **Галина Базаржапова** түрэнэн Захаамин нютагаа бусахада, нурга һанаан тэгшэрдэг гэнэн удхатай үгэ хэлэжэ, үхибүүдэй һонирхоһон асуудалнуудта харюусаба. Эгээл иимэрхүү асуудалда Бурядай арадай поэт, мэдээжэ радиожурналист **Дулгар Доржиева** харюу хэлэхэдэ, бэшэхэ бэлигээ улам мүлижэ, гуурһааяа гарһаа табингүй оролдолго гаргаха шухала гээд эдиршүүлдэ ойлгуулба. Бурядай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүд болохо **Альберт Уланов** болон **Владимир Гармаев** уран мурнуудээ үхибүүдэй урда уншаба.

Багшанарай мэргэжэл дээшлүүлгын дээдэ хургуулин багша **Сэсэг Мархаева** нютагаа ерэнэндэ мүн баһа баяртай байһанаа

мэдүүлбэ. Республикын үхибүүдые уран найханай талаар хүмүүжүүлгын түбэй мэргэжэлтэн **Сарюна Эрдыеева** олоной һонорто, үхибүүдэй үзэмжэдэ уран зохёолой «Булаг» гэжэ аудиономой бэлдэгдэжэ байһан тухай дуулгаба.

ҮХИБҮҮДШЬЕ уран бэлигээ гэршэлһэн үзэсхэлэнтэ концерт-наада харуулба, зохёһон найруулгануудаа уранаар уншаба.

Бэлигтэй үхибүүдые дэмжэлгын, далижуулгын талаар энэ мурьсөөн айхабтар ехэ үүргэ даажа абана. Тиймэ тула энэ хэмжээн бүри үргэн дэлисэ абаха, заншалта болохоороол болохо ёһотой гээд, Бурядай Уран зохёолшодой холбооние ударидагша, арадай поэт, Россин Буддын шажантанай заншалта Сангхын дид-хамба лама Матвей Рабданович Чойбонов һанамжаараа хубалдана.

Удаань Захааминай аймагай түбэй номой сан дотор Бортын дунда хургуулин буряад хэлэнэй багша **Дарима Цыденжаповагай** «Сэлгээхэн Бортомни» гэжэ номой «арамнай» болобо. Тэрэнэй үедэ Бортын хургуулин гимн багшатаа хамта «урагшадын гүйсэдхэбэ. Гимнын угын автор Галина Базаржапова, хүгжэм зохёогшо - Цэвээнсүрэн Будрагчаа. Мүн лэ Дарима Цыденжаповагай үгэнүүдтэ хүгжэм найруулагдаһан байна. Номой автор Бортын хургуулин директорээр олон жэлдэ хүдэлөө. Республикын буряад хэлэнэй эрхим багшанарай нэгэн, «Буряад Республикын габьяата багша» гэнэн нэрэ зэргэтэй.

Дарима Цыденжапова «Буряад үнэн» сониной штатнабэшэ эдэбхитэй бэшээшэ юм. Түрэл хургуулингаа түүхые согсолон бэшэхэ гэнэн үүсхэлээ одоошье бээлүүлжэ, нютаг зоноо, уншагшадые энэ номоороо баясуулба гээшэ.

САНАГЫН саб гэмэ шэнэ Шургуули удаань бидэ-нэрье угтан абаа. Одоол мүнөөнэй түхэлтэй хоёр дабхар хургуули соо нэгэ янзаар, гоёор хубсалһан хүүгэд, залуу сэбэр, урин зулгы багшанар эзэдын бэрхэшье гээшэнь, һайндэрөө ульһатайгаар хүтэлбэ.

Мурьсөөндэ хабаадаха үхибүүд хэдэн бүлэг болон хубааржа, уран зохёолшодой урда бэшэһэн найруулгануу-

даа уншаба. 9-11-дэхи классуудай хурагшаддай дунда «Уран шүлэг» гэнэн шэглэлээр Санагын хургуулин хурагша **Диана Цыренжапова** түрүүлбэ. Эгшэ тухайгаа бэшэһэн эхин мурнуудын Матвей Чойбоновто һайшаагдаа. Мэдээжэ поэт үхибүүдэй һонорто Иван Крыловой «Һармагшан ба гэрэл» гэнэн басниие сартуул маягаар оршуулжа уншахадань, эдиршүүл ехэ дуратайгаар шагнан хүхибэ.

Мурьсөөнэй дүнгүүдэй ёһоор, сурбалжалгын ажал хамагай һайнаар хэһэнэй түлөө Санагын 11-дэхи классай шаби **Алтына Цыбенова**, Үлэгшэнэй 8-дахи классай хурагша **Бадма-Ханда Буянтуева** шалгарба. Прозын зохёол бэшэлгэдэ Санагын хургуулин **Зоригма Жалсанова** (8 класс) илаба. Драмын зохёол онсо һайнаар Зэдын Сагаатан хургуулин шаби **Буян-Дэлгэр Цыренжапова** бэшэ. Уран шүлэг найруулгада Ехэ-Сахирай **Батор Аюев**, Енгорбойн **Бато Гармаев**, Захааминай гимназиин **Норжима Шангаева** гэгшэд

Санагын дунда хургуулида

Хонин дэгэл хэдэрһэн Газар дэлхэй арюухан. Саһан малгай үмдэһэн Хадын орой арюухан. Аажам Санага нютагайм Агаар сэбэр арюухан. Хүхуур үхибүүдэй баяр Холуур эдэлхэнь арюухан.

Диана Цыренжапова, Санагын 9-дэхи классай хурагша.

түрүүлбэ.

Буряадтаа алдаршаһан Захааминай уран зохёолшодой «Уран-Дүшэ» гэжэ нэгэдэлэй гэшүүн, поэт, Буряад Республикын габьяата багша **Аюша Доноевой** «Сиинтэ» гэжэ номой «арамнай» болоо. Гадна Санагаһаа гарбалтай бэлигтэй басаган **Юлия Дампиловагай** «Жэнхинэмэ Буряад дайдамни» гэжэ номтой танилсалга эрхилэгдээ. Тэрэнэй үедэ Захааминай аймагай «Ажалай туг» сониной редактор **Сэнгэ Ринчинов** тон тодорхой,

һонин элидхэл уншажа, уран найруулагшын зохёолнуудта сэгнэлтэ үгэһэн байна. Монгол хүгжэмшэн **Цэвээнсүрэн Будрагчаа** Юлия Дампиловагай уран бүтээлнүүдтэнь хүгжэм тааруулжа, дуун болгон эдэлүүлбэ.

Сахирай интернат-хургуулин үхибүүдтэй уран зохёолшод мүн баһа уулзажа харилсаба. Тийхэдэ буряад хэлэнэй хэсээлнүүдые үнгэргэхын тулада гэжэ баригдаһан долоон ханатай һэеи гэрэй түхэлтэй ордон дотор Захааминай аймагай гулваа **Виктор Аюшеев** Бурядай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүдтэй золгожо, үрээлэй найхан үгэнүүдые хэлэбэ.

Буряадтаа уран бэшээшэдые бэлэглэһэн Захаамин нютагһаа, мүн бусадшье аймагуудһаа бэлигтэй дуушад заагагудһаа гарахал байха гээд, энэ уран гуурһатанай урилдаан бодотоор гэршэлбэ.

Авторай фото-зурагууд.

Понедельник, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'РОССИЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ»', '«КРОВИНУШКА»', '«ХОЗЯЙКА МОЕЙ СУДЬБЫ»'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ВСЯ БУРЯТИЯ». ПОГОДА.', '«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»', '«СМЕШАРИКИ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ»', '«БАРВИХА»', '«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«В ПРОКАТЕ»', '«СПЕЦРАССЛЕДОВАНИЕ»', '«ТАЙНЫ ВЕКА»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ»', '«БАРВИХА»', '«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«КОДЕКС ЧЕСТИ»', '«СЕГОДНЯ. ИТОГИ»', '«ЧЕСТНЫЙ ПОНЕДЕЛЬНИК»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ»', '«БАРВИХА»', '«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Вторник, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'РОССИЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»', '«ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»', '«ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ»'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»', '«АЛХИМИКИ»', '«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«СТОП-КАДР: ВАЛЕРИЙ ЗОЛУТУХИН»', '«ОПАСНЫЕ СЕКРЕТЫ»', '«ТОП-МОДЕЛЬ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«КОДЕКС ЧЕСТИ»', '«СЕГОДНЯ. ИТОГИ»', '«КРУТЫЕ НУЛЕВЫЕ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Среда, 15

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'РОССИЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«МОСКОВСКИЙ ДВОРИК»', '«СРЕДА ОБИТАНИЯ»', '«НОЧНЫЕ НОВОСТИ»'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»', '«20 ЛЕТ БЕЗ ЛЮБВИ»', '«НА НОЧЬ ГЛЯДЯ»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«КНЯЗЬ ПОТЕМКИН. СВЕТ И ТЕНИ»', '«ЮБИЛЕЙНЫЙ МАРАФОН МОСКОВСКОЙ ФИЛАРМОНИИ»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«КОДЕКС ЧЕСТИ»', '«СЕГОДНЯ. ИТОГИ»', '«КРУТЫЕ НУЛЕВЫЕ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«НАБЛЮДАТЕЛЬ»', '«МАГИЯ СТЕКЛА»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«АМЕРИКАНЦЫ»', '«НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»'.

Хүдөө нютагуудаа нэргээн хүгжөөе

ҮНДЭР ҮРГӨӨДЭ БААТАРНУУД СОЛОЁО ДУУДУУЛАГ ЛЭ!

Баярай хэмжээ ябуулгын үедэ

Үнгэрэгшэ амаралтын үдэрнүүдтэ Хэжэнгын аймагай Эдэрмэг тосхондо хүлгөөтэй байба. Февралийн 4-нэй үдэр "Юм" гэжэ үншалга бүтээгдээ. Үглөөдэрын, февралийн 5-най амаралтын үдэр, барилдаанай үргөө гэжэ нэрлэгдээн найман ханатай байшан гэр толлолгын баяр ёһолол үнгэргэгдөө.

Энэ баяр ёһололдо Бандида Хамба лама Дамба АЮШЕЕВ түрүүтэй Россиин Сангхын дасангуудай шэрээтэ ламанар, "Ниитэ нэгэн Росси" гэнэн партиин Буряадай региональна гүйсэдхэлгын хорооной хүтэлбэрилэгшэ Баир Бальжиров, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Батуев болон бусад хабаадаа.

Россиин буддын шажанай заншалта Сангхын Дид Хамба лама Дагба Очировай үүсхэлээр барилдаанай үргөө бодхоогдобо гэшэ. Нютагархидын тэрэнэй үүсхэл ехэ дэмжэжэ, бүхыгөөрөө туһалха гэжэ оролдоһон байна. Барилгын модонһоо, хирпиисэһээ эхилээд лэ мүнгөөршье эдэрмэгэйхид туһалаа. Нютагай ажаһуугшад шэнэ барилгадашье хам оролсоо. Иигэжэ нютаг зоной хамтын хүсөөр бүхэ барилдаанда үхибүүдые нургаха, мүрысөөнүүдые үнгэргэжэ байха ульһатай дулаахан байшан бодхоогдожо, иишэ багашуулһаа эхилээд томошуул хүрэтэр барилдаагаар хонирходог зоной зүргэ таһалдахаяа болибо гэшэ.

Бандида Хамба лама Дамба Аюшеев барилдаанай үргөө бодхоолгодо хабаадаһан бүхы зондо баяр баясхалан хүргөө.

Барилдаанай үргөө толлолгын баярта республикын барилдааша хүбүүд олоороо

хабаадаа. Шэнэ байшанда, тиихэдэ дунда нургуулин спортивна залда бүхэ барилдаагаар түрүү нуури эзэлхын түлөө 10 командануудай дунда шанга тэмсэл болоо.

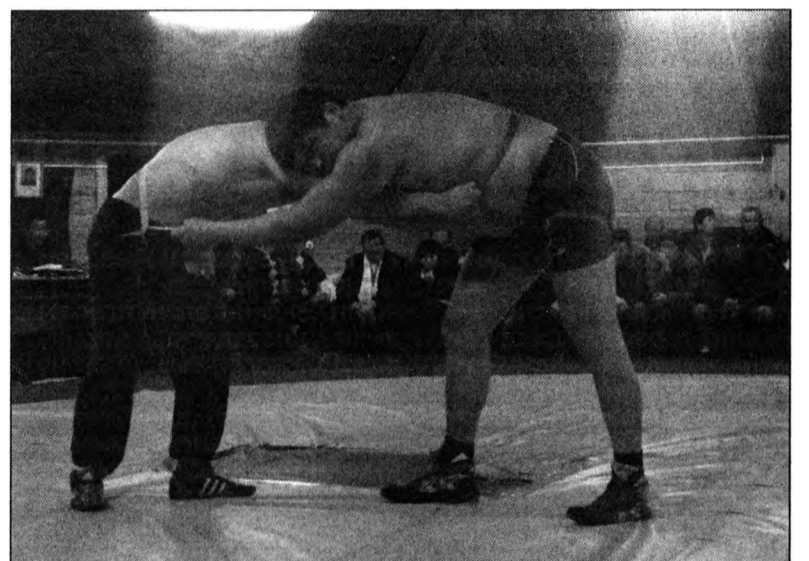
Мүрысөөнэй дүнгүүдээр "Балдан-Брэйбун" дасание иимэрхүү мүрысөөнүүдтэ түлөөлдэг Зорикто Цырендондов томошуулай дундаһаа 1-дэхи нуури эзэлээ. Баргжанай дасанай түлөөлэгшэ Иван Гармаев - хоёрдохи, Хэжэнгын дасанай түлөөлэгшэ Баян Жимбеев гурбадахи нуурида гараа.

Хамтын тоосоогоор Хэжэн-

лагдамал команда – 2-дохи, Сэлэнгын аймагай команда 3-дахи нуури эзэлээ.

Хубиин тоосоогоор 25 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэ Этигэл Жамбалов (тренерынь Баян Цыденов) эрхилээ. Номто Цыденжапов 35 кг шэгнүүртэ, Виталий Гурожанов 55 кг шэгнүүртэ, Цырендондок Цыденжапов хүндэ шэгнүүртэ түрүү нуури эзэлээ.

"Дээдэ Хэжэнгын сомон" гэнэн хүдөөгэй байгуулгын захиргаанай толгойлогшо Бадма-Доржо Цыденович Бочиктуев ниитын хүсөөр байшан бодхоогдоод байхадань ехэ баяртай. "Мүнөө юмэ хэжэ байхада, ондоо байнал даа. Хүн зоной байдал найн болоо. Урдань хүнүүдһээ мүнгэ суглуулха гэхэдэ, хүндэ байдаг хааб даа. Мүнөө ню-

Барилдаанай үргөөдэ хүлгөөтэй

Россиин Буддын шажанай заншалта Сангхын Бандида Хамба лама Дамба Аюшеев түрүүтэй Буряад орон дасан, дугангуудай ламанар үндэһэн арадта хүндэтэй эрын гурбан нааданай нэгэн болохо бүхэ барилдаание хүгжөөлгэдэ ехэ анхарал хандуулна

гын аймагай команда түрүү нуури эзэлээ. 2010 ондо Сингапур хотодо эдиршүүлэй дунда Олимпиин нааданай чемпион болоһон Алдар Бальжинимаевай жэшээ дагаха хүбүүд Хэжэнгын аймагта дороһоо ургажа ябана гэжэ энэ мүрысөөн элишэлнэ. Тиихэдэ Улаан-Үдын суглуу-

тагаархиднай өөһэдөө ерээд лэ, юугээр туһалхабибди гэжэ байдаг болонхой" гэжэ тэрэ хэлээ.

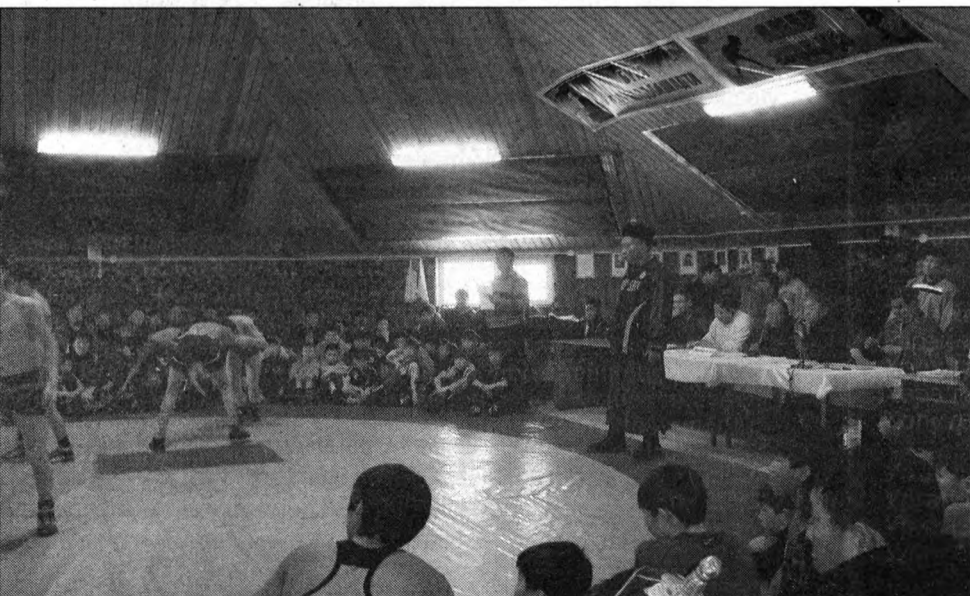
Сүлөө сагаа өөһэдтөө туһатайгаар үнгэргэхэ газартай болоһон хүүгэдэй гэртэ-хиншье ханаа амар өөрынгөө хэрэг бүтээжэ, гэдэргээ таталдангүй ябаха аргатай

болобо гэшэ. Барилдаанай үргөөдэ баригдаһан залгалаа таһалгада эдээ шанаха тогоной газар түхээрэгдэнхэй. - Барилдаха, хорилго хэжэ забхартаа хүбүүд үдэрэй нэгэ халуун хоол бариха аргатай, - гэжэ Бадма-Доржо Бочиктуев хэлэнэ. - Дид-Хамба Дагба Очиров манай нютагай хүн. Зоние ударидажэ, ехэ хэрэг бүтээбэ гэшэ. Нютагай зон хүндэлжэ, ехэ баярые хүргэжэ байдагбди. найн дураараа, үнэн зүрхэнһөө хүдэлдэг барилдаанай тренер Баян Цыдыпович Цыденов хүбүүдые хорихо байшан гэртэй болохо, бүришье хүхюүтэй боложо, урматайгаар хүдэлнэ.

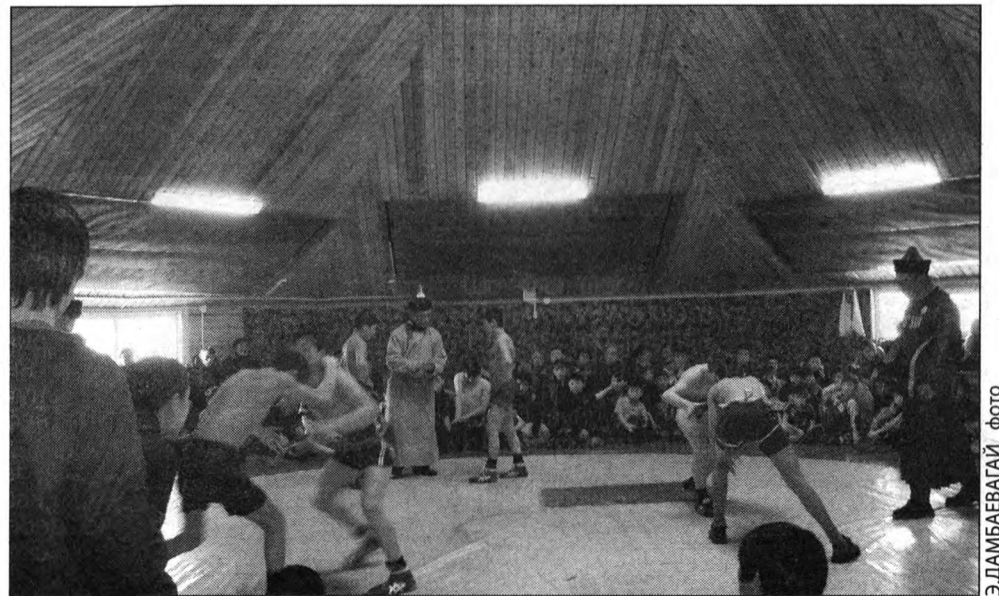
Арад зоной хүсэ шадлаар, гүрэн түрын тэдхэмжэтэйгээр хүдөө нютагуудаар ажабайдалда хэрэгтэй

шэнэ барилгануудай бодхоогдожо байһаниинь ехэл найшаамаар. Хэжэнгын аймагта хүн зоной байдалда ехэ үүргэ нүлөөтэй барилганууд нүүлэй жэлнүүдтэ ябуулагдана. Жэшэнь хадаа, Ородой-Адаг нютагта соёлой-спортивна комплекс баригданхай. Заһата тосхондо социальна зорилготой хэдэн барилганууд бодхоогдонхой гэшэ. Эдэрмэг нютагаархид бэрхэ, өөрынгөө хүсэ шадлаар барилдаанай гоёхон байшан бодхоогоо даа. Байдалаа өөһэдөө зохёожэ, найн болгоогүй хаамнай, хэн болгохоб. Нютагайнгаа алдар солые үргэхэ баатарнууд үндэр найхан үргөөһөөтнай урган гарахань болтогой!

Эльвира ДАМБАЕВА.

Республикын дасангуудай шэрээтэ ламанар - журинин гэшүүд

Шэнэ байшан найхан даа

Э.ДАМБАЕВАГАЙ фото

Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарта.

«ХОЙТО НАНАНДАА МОНГОЛДОЛ ТҮРЭНЭЙБ... АДУУНШЬЕ НАА БОЛОЖО...»

Дунсян-монголшуудай нангин хүсэлэн

Дэлхэй дээгүүр тарахан 10-аад сая монголшууд тухайгаа мэдээ суглуулан, хилын наагуур-саагуур ябадаг шэнжлэгшэ, "Таран нуурижахан монголшууд" гэхэн Монголой олониитын байгууламжын захирал Ц.Санчир гэгшэ Хитадай Ганьсу можодо ажаһуудаг дунсян-монголшуудта 30 гаран удаа хүрэжэ ошоһон, ажабайдалыень шудалһан байна. Тэрээнэй хөөрөө уншагдайнгаа һонорто толилһомнай.

- Дунсян-монголшууд Монгол руу ерэнэйбди гэжэ ехээр хүсэдэг ха юм даа...

- 8-9 жэл соо тэрээгүүр ябахандаа, ошоһон газар бүриингөө хүнүүдһээ: "Ямар хүсэлэнтэйбта?" – гэжэ асуудаг-би. Монголһоо бэшэ ондоо газар ошохо нэмби гэхэн хүниие хаанашье хараагүйб. Бүгэдэл: "Энэ наһандаа ошожо шадаагүй наа, хойто наһандаа Монгол нютагта адууншые наа боложо түрэнэйбди даа" – гэдэг. Монголой хилын саана амидардаг монгол үндэһэтэнүүдтэ Монгол болбол хүсэл мүрөөдэлэй орон, зүүдэнэй орон. Хүсэл мүрөөдэл бээлдэг юм наань, хойто наһан гэжэ байдаг юм наань, Монголд мийн адууншые боложо түрэдэг һайб гэжэ тэдэ яридаг.

- Сэдьхэлээ хүдэлшэхөөр...

- Үнэхөөрөө, тиимэ. Хари газарта үлэһэн монголшууд монгол гарбалаа, хаан түүхээ, Чингис хаанай үри һаһаһад байһанаа мартаагүй, ехэ үндэһэтэн соо төөрин үгы болоогүй, үлэ гэхэн газартань үлөөд лэ, нүүгээшьегүй байнал даа. Чингис хаан наһа барахынгаа урда иигэжэ хэлэһэн байдаг: "Үндэһэ изагуураа бү мартаарайгты гэжэ үри хүүгэдөө хургагты!". Тэрэ хүн олон газарта олон хүниие үлөөһэн. Тиимэһээ үри хүүгэднай хэзээ нэгэтэ мартажархюужаг, орхижорхюужаг гэжэ асари ехээр ханаагаа зобоһондоо энэ үгэ хэлэһэн байхал даа. 800 жэлэй үнгэрөөд байхада, бидэ заримыень мартаһан байшанабди. Иигэжэ мартагдаһан үндэһэтэн олон лэ даа.

- Дунсян-монголшууд болбосорол багатай гэжэ Та түрүүн хэлээ һанта. Тэндэ дээдэ, ехэ нургуули гэжэ бии юм гү?

- Үгы. Эгээл дээдэ болбосоролынь 9 класс. Айлнууд ехэнхидээ хүбүүдтээ 4 класс дүүргүүлдэг. Басагадай нургуулида һурахань тэдээнэй заншалаар һайн юумэн бэшэ. 20 басагад сооһоо нэгэниинь лэ 4 класс дүүргэһэн байбал болоо. Тэдэнэр, гол түлэб, алта малтадаг лэ ажалтай. Һүүлэй жэлнүүдтэ можынгоо нээлтэ-

тэй болоһон ушарһаа Синдзянь ошодог болонхой. Зарим айлнууд хүүгэдөө Ланьчжоу хотын ехэ нургуулида нургадаг боложо байна. Оройдоол 8-9 жэлэй саана дэлхэй юртэмсэтэй харилсажа эхилһэн тэдээндэ бэрхэшээлтэй зүйлнүүд асари олон. Бидэ ошоһодоо, шүдэнэй паста, шётко гэжэ иимэ юумэн байдаг юм гэжэ тайлбарилха, болбосорол гэшэ аргагүй шухала юм гэжэ ойлгуулхые оролдодогбди.

Мүнөө дунсян хэлэнэй бэшэг зохёохо гэжэ түсэб табяад ажаллажа байнабди.

- Тиихэдээ ямар бэшэг бии болохо юм бэ?

- Дунсян болбол алтай изагуурай эртын монгол хэлэн. Англи үзэг дээрэ дунсян бэшэг зохёогдожо байна. Монгол угсаатанай хэлэ заабол монгол хүн зохёохо ёһотой гээд, мэргэжэлтэдые бэлдэжэ эхилэн хэйбди. Огто үгы болошоогүй дээрэнь хэлэ яраань буулгажа абаха гээд, шадаха зэргээрээ хүдэлжэ байналди даа.

- Газар таряалан эрхилдэг гэжэ һанта. Юу тарядаг юм бэ?

- Хартаабха, кукурузал таряна. Жэлэй хоёр дахин ургаса хуряана. Өөһэдыгөө хангаад, үлүү гараһыень элдэб бүд һадаар андалдажа, хубсаһа хунараа оёжо үмдэнэ, даһна, талхаа абана. Хартаабхаараал амидардаг зон лэ даа.

- Ажал хэжэ, салин абадаг хүнүүд байха гү?

- 4 класс дүүргэһэн хүүгэд холын нууринуудта багшалха аргатай байдаг. Монгол мүнгөөр тоосоо наа, һарадаа 20 мянган түхэриг (500 рубль – авт.) салинтай. Харин 9 класс дүүргэһэн багшанар һомоной түб дээрэ заагаа наа, 100 гаран мянган түхэригэй салин абана.

- Нэгэ айл хэды хүүгэдтэй юм бэ?

- Нэгэ айл, гол түлэб, хоёр лэ хүүгэдтэй. Харин хоёрһоо дээшэ хүүгэдтэй байжа болохогүй ушарһаа гурбадахияа түрөө наа, нюужа амидарха баатай. Уг гарбалаа үргэлжэлүүлхын түлөө басага гаргахые хүсэдэггүй. Манай ошоһон айлнуудта басаган үринэр байгаагүй шахуу.

- Та Монголһоо тэдээндэ зорюулжа, бэлэг абаашадаг гүт?

- Мүнгэнэйнгөө хүрэхыс бэлэг абажа ошодогби. Нааданхайнуудые олоор абаашадагби. Арһан бээлэй, тэмээнэй ноһон оймһо, самса – Монголдол үйлэдбэрилэгдэһэн юумэ абаад ошодогби. Мон-

голшууд иимэ юумэ хэдэг гэжэ харуулхын түлөө. Баадантай хубсаһаа бэлдээд дахадаг наһатай үбгэд, хүгшэдтэ тэмээнэй ноһон самса, оймһо бэлэглэхэдэ, саашань хадагалжархидаг. Тиигээд Монголһоо ерэнэн юумэн гэжэ хүн бүхэндэ үзүүлжэ һууха.

Дунсян айлда хоноһодо, эрэшүүлхын нэгэ таһагтаа нэгэ орон дээрэ хамта унтадаг, эхэнэрнүүдынь баһа нэгэ томо орон дээрэ хамта унтадаг. Айлшанаа хүндэлжэ байһанаа иигэжэ харуулна гэшэ.

- Танай ошоһодо, үбэртлөөд унтадаг гэлсээ һэн...

- Тэрэ багайл юумэн болодог. Иигэжэ хөөрэхэдэ, энеэдэтэй шэнги ааб даа. Зүгөөр монголшууд ерээ гээд, аргагүй ехэ баярлана гэхэдэ, энеэдэтэй бэшэ. Унтахаа хэбтэхэдэ, амидарал тухайгаа уйтай хөөрөө дэлгэдэг: "Бидэ иимэ ядуу ахир, гологдоһон үндэһэтэн ха юм-бибди даа. Харин Монголһоо хүнүүд ерээд, манай гэртэ хоножо байһаниинь асари ехэ хүндын хэрэг". Тэндэ наһатай зоноо аргагүй ехээр хүндэлдэг. Наһатай хүнэй хэлэһэн үгэ тэдээндэ - хуули. Гэртээ хоннуулха, болихоёошые ахамдуудын шийдхэнэ, гэхэ зуура хоннуулхагүйб гэжэ нэгэш хүн хэлэжэ үзөөгүйл даа. Аргагүй баяртайгаар хоннуулдаг. Гэртээ хоннуулха гэжэ булясалдахаш ушарнууд болохо.

- Дунсян айлда хонохотнай тэдэнэртэ нэрэ хүндын асуудал болоно ха юм даа...

- 700-800 жэл соо нэгэш гададын хүн, тэрэ мүртөө монгол хүн тэдээндэ зорижо ерээгүй, тэдэниие хэншые хүн гэжэ хүндэлжэ байгаагүй, ходол хатуу хэсүүе үзэжэ байһан. Тиимэһээ монгол хүниие хоннуулха гэшэ тэдээндэ аргагүй шухала үйлэ ябадал шэнгээр һанагдадаг. Абань хүбүүнһээ бидэниие "харамнаха". Түрүүшээр бидэ энэниие мэдэдэггүй һэмди, харин мүнөө хэрүүл үүсэхэгүйн түлөө нэгэ тосхондо нэгэл айлда хонодог болонхойбди. Тосхоной айл бүхэн манайда хоногты, хоол баригты гэжэ уридаг. Ганса таһагааһ гаргаха ушарнууд болодог. Иимэл амидаралтай хүнүүд юм даа, дунсянууд.

Д.БОЛОТОВ бэлдэбэ.

Танилсагты, шэнэ гаршаг: Хөх толбо

Монгол туургатнаа урин дуудахын учир

Хүндэтэ уншагшад!

"Хөх толбо" гэхэн шэнэ гаршаг доро монгол хэлэн дээрэ мэдээсэл хэблэжэ эхилбэбди.

Буряад хэлэтэй уншагшадта ойлгосотой болгожо, мүн зарим мэдээсэлье ород хэлэндэ оршуулаад үгэжэ байхабди.

Буряад хэлэмнай мүнөөнэй монгол хэлэндэ дүтэ болохо, мүн түрэл хэлэмнай шэнэ термин болон шэнэ ойлгосо харуулхан монгол үгэнүүдые шэнгээн абаха, баян болохо ёһотой гээд ханагдана. Буряадуд, монголнууд хоорондоо ядамаггүй ярилдаха аргатай байхадаа, хоёр аха дүү арадай залуу хүрэг бэе бээдээ дүтэ болохо, бэе бэеынгээ шэнэ һонин мэдэхэ, харилсаха байна бшуу. Тиихэдэ мүнөөнэй монгол хэлэ шудалха хэрэгтэ туһа боложо болоно.

Туяна САМБЯЛОВА, редактор.

мийг амь оруулан биежүүлэх цаг иржээ. Сураг сонсоод үйлж суух бус, суудал засч ирээд хамтдаа хөгжих цагийг бид бүтээх ёстой.

Энэхүү хүсэл зоригоор Дэлхий даяар тархан суугаа монголчууд, монгол угсаатан, монголч түмний мэдлэг туршлага, мэдээлэл солилцооны гүүр болж, тэдний нөөц бололцоог нэгтгэн, эх орондоо чинээлэг хангалуун, сэтгэл дүүрнээр амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд манлайлж оролцох зорилготой Цахим Өртөө Холбоо нь үүсгэн байгуулагдсан цагаасаа хойш дэвшүүлж, хэрэгжүүлж ирсэн санаагаа цэгцлэн 2011 оны зун "Хөх Гэрэгэ" хэмээх санаачилгыг дэвшүүлсэн билээ. Энэ нь Барууны хөгжингүй орнууд эрдэм боловсрол, мэдлэг чадвартай гадаадын иргэдийг эх орондоо суурьшуулан ажиллуулах зорилгоор ногоон картын системийг өргөнөөр нэвтрүүлсэн байдгаас санаа авсан хувилбар юм. Дэлхийд таран суугаа монгол туургатнууддаа ямар нэгэн шалгуураар "Хөх Гэрэгэ" олгож, тэднийг өлгий нутагт нь урья. Ирсэн хойно нь ажиллах, бүтээн байгуулалтад оролцох, Монгол улсын жирийн иргэдтэй алхаа нийлүүлэн жаргалтай амьдрах бололцоог нь бүрдүүлэхэд энэхүү төслийн үндсэн зорилго оршино.

Энэ үйл хэрэгт сэтгэлийн хөдлөлөөр хандаж, хялбар сэтгэж болохгүйг та бид сайн мэднэ. Олон зуун жил алслагдсан сэтгэлгээ, хэл яриа, соёлын ялгаа, мөн хүн амын олонд уусан хайлах болзошгүй эрсдлийг тооцохгүй бол горьгүй. Тиймээс дэлхийн монголчуудыг урьж ирүүлэх бодлоготой холбогдуулан Монгол угсаатны талаарх судалгаа шинжилгээг эрчимжүүлэх, нийгэм-эдийн засаг-улс төрийн эрсдлүүдийг тооцон бодлогын загварыг гаргах, энэ сэдвээр олон нийтийн өргөн хэлэлцүүлгийг өрнүүлэх, нийгмийн дунд нэгдмэл үзэл баримтлал бий болгох, хууль эрхзүйн зохицуу-

лалтыг хийх шаардлага урган гарч байна.

ҮҮНИЙ ТУЛД:

"Цахим Өртөө Холбоо" ТББ болон Монгол Туургатны Цахим Өртөө Сүлжээний олон мянган гишүүд дэмжигчид 2011 оны 12 сарын 29 ны өдөр дэлхий даяар тархан суугаа Монголчууд, гадаадад суугаа Монголчууддаа эх нутагтаа эргэн дуудсан МУ-ын Ерөнхийлөгч Ноён Ц.Элбэгдоржийн уриалгыг гүн талархалтай хүлээн авч, дэмжиж буйгаа албан ёсоор мэдэгдэхийн зэрэгцээ "Хөх Гэрэгэ" төсөлд Монгол хүн бүр нухацтай хандан санаа тавьж, өөрийн зүгээс жижиг гэлтгүй боломжит бүх оролцоог нэмэрлэх, уг төслийн хүрээнд нээсэн www.bluecard.mn вэбхуудас болон бусад сувгаар өргөн хэлэлцүүлэгт идэвхтэй оролцож, бодлогын баримт бичиг боловсруулахад хувь нэмэр оруулахыг УРИАЛЖ БАЙНА.

Тусгаар Монголын хөгжил дэвшлийн төлөө сэтгэлтэй Хөх толбот бүхэнд Хөх Гэрэгэг хүртээхийн төлөө!

"Хөх гэрэгэ" төслийн хандивын данс:

Худалдаа Хөгжлийн Банк
Дансны дугаар: 499 172 343,
Хүлээн авагчийн нэр: "Цахим Өртөө Холбоо" ТББ
Хаяг: Мэдээллийн Технологийн Үндэсний Парк, 427 тоот
Бага тойруу - 49, Улаанбаатар хот,
Монгол улс
Утас/Факс: 976 - 11 - 312920
Имэйл: tsahimurtuuholboo@yahoo.com
Вэб: www.tsahimurtuu.mn

Үндэстнийхээ язгуур эрх ашгийн төлөө сэтгэл тавигч эрхэм МОНГОЛ ХҮН бүрийн сонорт:

Найман зууны тэртээ монголчууд мандан бадарч, ертөнцийн дөрвөн зүгт жолоо тавин довтолгож, Дэлхийн талыг нэгэн дээвэр дор захиран тохируулж асан билээ.

Түүхийн хуудас эргэхүйеэ тэрхүү дайчин үндэстэн зайгаа тавьж, улмаар гурван зууны туршид Манжийн ар хормойд нуугдан дэлхийгээс мартагдаж, далан жилийн туршид социалист хөшигний цаана хаагдаж, гал голомт болсон өлгий нутагтаа ам бүл цөөхүүл 21-р зуунтай золголоо.

Өдгөө хүчирхэг өвөг дээдсийн үр сад, мах цусны тасархай болох 10 сая гаран монгол угсаатан дэлхий даяар таран сууж байна. Голомтоо сахиж үлдсэн гурав хүрэхгүй сая монголчууд ардчилсан хувьсгалаас хойшхи 20 жилийн туршид орчин үеийн дэлхийн жишгээр улс орноо засан төвхнүүлэх ажилд түүртэхийн зэрэгцээ, зүүн хорь гаран мянган монгол хүн хилийн дээс алхаж юм үзэж нүд тайлах, хөрөнгө хураан амьдралаа тохиуулах, бас эрдэм мэдлэгийг тээн ирж эх орноо хөгжүүлэхээр одоогоосон билээ.

Монгол хүн манай үндэстэн нэгэн цул, нэгдмэл хүрээ үүсгэн явсан тэр түүхийг бахархан дурсдаг. Монгол хүн хөх толбот ах дүүсээ эх болсон өлгий нутаг, гал голомтдоо эргээд ирэхийг нь битүүхэн хүлээдэг. Түүхийн туршид, үе үеийн монголчууд зүрх сэтгэлийнхээ гүнд хадгалж ирсэн хүсэл эрмэлзэл энэ. Бид он удаан цөөхүүлээ, буурай явж ирлээ. Бидний хүч чадал дутмаг байв, чухам үнэндээ унтраагүй гал голомтоо арчлан ноцоохоор завгүй явсан гэж хэлж болно.

Тэгвэл эдүгээ цаг нь иржээ. Монгол улс өнгөрсөн 20 жилд ардчилсан зарчмаар улс нийгмийнхээ хууль эрхзүй, эдийн засгийн бүтэц, төр захиргаагаа төвхнүүлээ. Өөрчлөх, засч залруулах зүйл аанай олон хэдий ч, хөгжлийн маш тодорхой ирээдүй, итгэл найдвар бидний өмнө цэлийж байна. Газрын хэвлийд заяасан баялагийг даган уул уурхай хөгжиж, төмөр зам, барилга хот, аж үйлдвэр, цахилгаан станц гээд богино хугацаанд аварга их бүтээн байгуулалт өрнөх гарааны зурхай дээр бид ирж, хэдхэн жилийн өмнө 600 сая долларт багтаж байсан үндэсний эдийн засаг даруй 6 тэрбумд хүрч, жилдээ ДНБ 20 орчим хувиар өсөх боллоо. Манай хүн ам энэхүү нөр бүтээн байгуулалтыг гүйцэтгэхэд тоо дутаж, харийн мэргэжилтэн, ажилчдыг авчрахаас аргагүй байдалд хүрээд байна.

Хөгжлийн энэ алтан боломжийг ашиглаж, мөнх тэнгэрээс хөх тамгатай заяасан язгуур нэгт монголчууддаа дуудъя, тэдэнтэйгээ Монгол тавилан, Монгол ирээдүйгээ хуваалца. Анхны Ерөнхийлөгч П.Очирбат "Тэнгэрийн цаг" ирэхийг зөгнөсөн бол, эдүгээгийн Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж "Монголчууддаа олуулаа болцгооё, Монгол нутагтаа ирцгээ" хэмээн Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээсний 100 жилийн ойгоор уриаллаа. Монгол хүний барааг хараад, монгол хэлээр ярихыг сонсоод нулимс дуслуулан байж угтдаг үндэс угсаа нэгт тэр л хүмүүс тэртээ чинадад суун байна. Тэд гал голомт болсон Монгол улсынхаа хөгжил дэвшил, эрх чөлөөт амьдралын тухай сонсоод баярладаг, тэдэндээ итгэл найдвар тээж явдаг юм. Сэтгэлийн тэр нуугдмал шиж-

циативой пайцзы (карты) Хүх гэрэгэ будут вручатъся соотечественникам и монгольским народам, проживающим в различных регионах планеты при условии соотвествия определенным требованиям и критериям.

Цель новой инициативы - успешная и комфортная адаптация приезжающих соотечественников и формирование условий для их успешной, созидательной работы во благо процветания нашей

Монголии. В связи с провозглашаемой инициативой по приглашению разбросанных по миру осколков монгольской нации встает необходимость в активизации научно-исследовательских работ в данном направлении, формирования государственной политики по переселению (создания госпрограммы), в которой были бы учтены социально-экономические и политические риски, проведение широких дебатов в

обществе по данной теме, создания единого общественного мнения о необходимости переселения монголов мира на историческую родину, создание благоприятной правовой и законодательной среды. Желющие могут получить более подробную информацию на сайте www.bluecard.mn

С помощью возвратившихся на историческую родину специалистов руководитель Монголии предполагает со-

вершить экономический рынок. В минувшем, 2011 году экономика страны выросла почти на 18%. В программе Президента строительство 4 новых электростанций, 3 горно-обогатительных комбинатов, нескольких тысяч километров шоссе и железных дорог. Но для выполнения этих планов необходимы специалисты, которых так не хватает современной Монголии.

Краткое содержание

Общенациональная инициатива "Хүх гэрэгэ"

Общественно-политическое движение "Цахим уртуу холбоо" и тысячи пользователей интернет сети Монголов мира "Цахим Уртуу" с воодушевлением и позитивно воспринимаят призыв президента Элбэгдоржа от 29 декабря 2011 года к переселению соотечественников, проживающих за рубежом на историческую родину и выдвигают общенациональную инициативу "Хүх гэрэгэ".

В соответствии с этой ини-

Хорин нэгэдэх хэшиэл

УХААГАА ГҮЙЛГЭЭ

Хүнэй ханахан тоо тааха гэшиэ арифметическэ фокусуудай голын болодог. Тоонуудай хүсөөр миин тоо тоолоод лэ үнгэршэдэг юм гэжэ ханахаар ааб даа. Энээнхээ гадна тоонууд элдэб хонин шэнжэтэй байдаг. Хэрбээ тоонуудыг үдхөөд, хубаагаад гү, али элдэб янзаар холбоод, тэдэнэй хуули гуримын олобол, гайхамаар хонин хойшолон үзэгдэдэг. Бидэ нэгэ хэдыхэн тон үсөөхэн тоонуудай шэнжэлэл үзэбэди. Мүнөө тоонууд хоорондохи элдэб янзын хуули гуримуудыг хэрэглэн, үсөөхэн фокусуудыг эндэ харуулая.

НАНАНАН ТОО ТААЛГА

124. 1. Нэгэ тоо ханагты. Панахан тоо дээрээ үшөө тиимые нэмэгты, баһа 12-ые нэмэгты, гарахан тоогоо хахадаар хубаагты. Гарахан тооһоо ханагша тоогоо хороогты. Заатагүй 6 тоо гараха.

Юундэ гэжэ ханаһат? Ондоо ямаршые тоо гарахаар бодуулжа боломоор байха, хайшан гээд гэшэб?

2. Нэгэ тоо ханагты. Панахан тоо дээрээ 10-ые нэмэгты, гарахан тооһоо түрүүн ханааша тоогоо хороогты. Тиигээд гарахан тоогоо хоёрто хубаагты, ханахан тоотнай 5.Юундэ гэшэб? Ушар удхыень тайлбарилатгы, хайсахан бодожо үзэхөөр байха.

3. Нэгэ тоо ханагты. Тэрээнхээ 1 тоо хороогты. Гарахан тоогоо хоёрто үдхэгты, тиигээд дээрэн ханахан тоогоо нэмэгты, хэды болооб хэлэгты, би танай ханахан тоо таахаб. Юундэ иигээд ханахан тоо олодоноб, тайлбарииень ологты!

ХҮНЭЙ НАНАНАЙ ТОО ТААЛГА

125. Наһаяа сэхэ хэлэжэ үгэхэ дурагүйшэг байхадань, наһыень иимэ аргаар оложо болохо байба.

Наһаяа 10-да үдхөөд гарахан тооһоонь ямар нэгэн нэгэ тэмдэгтэй тоо (однозначное число) 9-дэ үдхөөд, хороожорхигты. Тиигээд одоол гарахан тоогоо намда хэлэгты, би наһыетнай таахаб.

Тааха хүнэй наһан (х) арба гү, али арбанһаа дээшэ байбалнь, энэ аргаар бодогдохо (х > 10).

Тайлбари: Гарахан тооһоонь нэгэ хууриин тоо (число единиц) илгаад, бэшэ тоо дээрэн нэмэжэрхихэ. Энэ тоо тэрэ хүнэй наһан байха. Жэшэнь, 17 наһатай хүн байгаа хаа, энэ бодолгын эрилтээр 17х10=170 болохо. Ямар нэгэн тоо 9-дэ үдхэе, жэшээлбэл, 3х9=27 болохо. 170-27=143. Нэгэ тэмдэгтэй тооһоонь илгахада, 14 ба 3 болобо. Тэдэниие бэе бэе дээрэн нэмэхэдэ, 14+3=17 болоно. Гайхамаар шэнги. Тээд иимэ гурим байна, имагтал алгебрын хүсөөр тайлбарилжа болохо. Энэ жэшээ дээрэнхээ математикын нүгөө халбари алгебра гэдэг бүри хүсэтэй, арга боломжонь ехэ гэжэ мэдэгты. Гүнзэгы тайлбарииень алгебра саашань үзөөд байхадаа олоно бээт, мүнөө энэ аргаар фокус харуулжа нүхэдөө гайхуулагты.

Дээрэ дурсагдагша тоонууд бага хүүгэдтэ зорюулагдаба. Уран хүүгэд ухаагаа гүйлгэжэ хурабал, ямаршые үе, ямаршые эрдэмдэ хуража байхадань тунатай байха бээ гэжэ ханагдана. Хурдан ухаанай хүсэн ехэ, хүндэшые, хүжүүншые ушартай дайралдабал, энэ хүсэний аргаар булюу байдал эзэлхэт гэжэ захия. Бага хүүгэдэй ухаан бодолой хүдэлсын эхин боложо үгэхэ бээ гэжэ найдаа.

Б.РЫБДЫЛОВЭЙ "Бодоод үзэ" гэһэн номһоо.

үзэгтэй болоходоо, арһан томо амһарта мэшээг юм. (Уула — уугта).

— Лагбан соохи бэхэ адхараад, бабана болоо. (Бэхэ — тэхэ).

— Арьяатан ан тодохо гэжэ хэһэн нууримни бүхы үзэгүүдээ худхаралдуулан һэлгээд, Байгал далайһаа тэрлэлбэ. (Аранга — Ангара).

— Хүлэй гутал үнээнэй түл

ГАЙХАЛТАЙ ХУБИЛАЛТАНУУД

— Тураг томо ангай годонһоо нэгэ үзэгыень абажархихадамнай, сэлмэг хүнтэн үбэл тэрэнээ эдээ. (Годон — одон).

— Хүрэй арһан тулам үзэгөө гээгээд, уһан соогуур тамаран арилаа. (Тулам — тула).

— Бүрхирэн ябаһан буха өөртөө нэгэ үзэг нэмээд, хүйтэн үбэл тэрэнээ эдээ. (Буха — бүхал).

— Хоёр хүлтэ хохимой үзэгөө һэлгээд, уһан дээгүүр хүзүүгээ мата-руулан тамаараа. (Хүн — хун).

— Харгы замдам ушарһан шабар үзэгөө һэлгээд, хасар, хамарыем үлээн хүлдөөгөө. (Шабар — жабар).

— Талаар таран бэлшэһэн табан хушуу малай нэгэн үзэгөө гээгээд, ирагуу гоёор хүгжэмтэн эздэлээ. (Адуун — дуун).

— Гуталайм ула үндэрһөө үндэр хада болоо. (Ула — уула).

— Тэргын мөөрэй нэгэ хуби хатуу түмэр болон хубилхадаа жэгтэйл. (Була — булад).

— Шааян ороһон аадарһаа хамгаалжа байтараа, урдахи үзэгөө гээгээд, шангаар

мөөрөө. (Шүхэр — үхэр). — Нэгэ ушарта янгинама хүйтэнһөө абарна, нүгөө ушарта агта хүлэгэйм халган унаха юумые абарна. (Даха — таха).

— Гарма, нэгэ үзэгыеш һэлгээд, шамайе амтан гоё хоол болгожорхихом гү? (Гарма — харма).

— Тарган томо доргон ялагар гоё бүд боложо шадаха байнал даа. (Доргон — торгон).

— Үндэр томо уула байһанаа хүрса эзбсэг болоно. (Хада — жада).

— Эгтээ гараһан гай гэнэбди, эхын эрхэ хүбүүн гэнэбди. (Шоро — ошор).

— «Р» үзэгтэй байхадаа, омоли загаһа сонгоохо эзбсэг болоно, тээд тэрэнээ һэлгэхэдээ, хүдөөгэй хүхэ таабай болоно. (Шоро — шоно).

— Томо эбэрээ хуха мүргэжэ, мүнхэ ногоон модон болоо. (Хуса — хуша).

— «С» үзэгтэй байхадаа, шуран хурданаар холжороод, «х» үзэгтэй гэрэй хаяа болоо. (Сана — хана).

— «Л» үзэгтэй байхадаа, үбһэ ногоон юм, "т"

болодог юм ха юм даа. (Гутал — тугал).

— Эрэ ямаан гал сахилуулха эзбсэг болоо. (Тэхэ — хэтэ).

— Хүлдэмни байһан нэгэ хубсаһан хойто нугада хабартаа сэсгэлбэ. (Оймһон — мойһон).

— Уула аад лэ, үһэтэй дулахан хубсаһан болоно.

(Хада — даха). — Хурьгэн хүбүүнэй эсэгэ яагаад толгойн хуби болохоб? (Худа — духа).

— Үндэһөөрөө унаһан нүүлэ эрын нэрэ болоо. (Орбон — Норбо).

— Уһанай дундахи хуурай газар «л» үзэгөө гээгээд, юумэнэй хойто тала болоо. (Арал — ара) - Үһэтэй дулаан хубсаһан нэгэ үзэгөө гэхэдээ, түрэлэй хүн болоно. (Даха — аха).

— Тураг ан дуудаха шэбшүүртэ нэгэл үзэг нэмэхэдэ, тэрэл ан хараха эзбсэг. (Урам — дурам).

— Ута богониин хэмжүүр гурбалжан хабтагар яһан болоно. (Алда — дала).

Б.ГОМБОЕВОЙ номһоо.

СКОРОГОВОРКИ - ЖОРОО ҮГЭНҮҮД

Турлааг, турлааг, Турлан хаанай бэрилши, Тугалда ябатараа Туйбаа гээһэн байгаалши.

Борбогорхон

борбилоо

Борьбоёо борбиилгоо. Борьбоёо борбиилгоод, Борбиинһоор борбиингоо.

Тэрэ хойно, Гэрэй хойно Хори гаран Хара галуун Холуур ябаа.

Ургы сээг Урган гараа, Урихан хабарые Урин асараа.

Эрбээхэй эрбэлзээ, Элһэн дээрэ хэбтээ. Эрхэтэ эрхэлээ, Эжыдээ эльбүүллээ.

Тээ тэндэ арбан табан Тарган тарбаган байна.

Шог-шог шогшуулба, Шугын шууяса шогшуулба. Тоб-тоб тоборуулба, Табгайн таха матаруулба.

Шара шубуу барибав, Шаран шаран эдибэб. Шард-шард гэтэрын Шарабав, шанабав, Бур-бур бусалгаад, Борлуулан эдибэб.

БУРЯАД АРАДАЙ ҺАЙНДЭР

Сагаалгание угтуулан

Лодон ЛИНХОВОИН

Буряад зон оройдоол ганса хайндэртэйбди гэдэг хэн. Тэрэнь сагаалган юм. Сагаалган хабарай эхин харын нэгэнэй үдэр болодог байгаа. Минии һуража байхада, бидэниие сагаалганда гурбан хоногоор табидаг хэн.

Сагаалганда хамаг зон али шадаха зэргээрээ бэлдэдэг байгаа. Сагаалганһаа 20-30 хоног урда мориео эдеэлүүлдэг, хойдог хэн. Шэнэ дэгэл оёхо гэжэ оролдодог хааб даа. Эдэе хоолой зүйл, үбһэ түлээгээ бэлдэдэг байгаа. Үхибүүд, залуушуул хүлээжэ ядан, сагаалганай хэды хоног үлэһые үдэр бүри шахуу тооложо байгша хэн.

Үсөөншэг хоногой үлөөд байхада, нэгэ хэдэн үбгэд сугларжа, хэнэйхиһээ сагаалжа эхилхэ тухай хэлсээд, тэрэ айлаа хотон нугынгаа айлнуудта тунхагладаг хэн. Нютагайнгаа нэгэ томоотой, хүндэтэй үбгэнэйхиһөө эхилдэг байгаа юм.

Сагаалганай нэгэ хоног үлөөд байхада, гэр соогурхия, газзагуурхия арилгадаг, бурхануудаа дэлгээжэ тахидаг хэн. Айл бүхэн 3-4-5 тэлэг бурхантай байгша бэлэй. Тэлэг гээшнэ бүд дээрэ зурахан бурхание хэлэдэг юм. Иимэ бурханууд юрын сагта тусгаар хүмэ (хайрсаг) соо хадагалаатай байдаг.

Сагаалганай далгын болоходо, тэдэнээ тэндэһээ гаргажа, бурханайнгаа шэрээ дээгүүр, уняаһаа үлгэдэг хэн.

Үбэлэй һүүл харын 30-най һүни зарим баян айлнууд ламые асаржа, нама сахюса хуруулжа хонодог хэн. Мүргэлшэд гэжэ суглардаггүй, хажуугаархи айлайнь ганса нэгэн хүн орожо, бурханда мүргөөд, гаража ошоогшо хэн.

Сагаалган гээшэ шажанай хайндэр юм гээд, 1925-26 онуудай үеэр хайндэрлэхээ болёогшо хэн. «Буряад-Монголой Үнэн» газетын хуудаһанда арсалдаан болоод, сагаалган болбол шажанай хайндэр бэшэ, буряад, монгол нютагуудта буддын ша-

жанай дэлгэрхэнэ урда хайндэрлэгдэдэг байһан юрын хайндэр юм гэжэ зарим хүнүүдэй хэлэхэдэ, ёһо заншалаа, өөһэдэнь түүхэ мэдэхгүйшүүл шажанай хайндэр гээшэ гээ хэн. Тиигээд лэ шажанай хайндэр гэжэ шиидхэгдэн юм.

Ага нютагай байдал дээрэһээ абажа хэлэбэл, Сагаалганай үдэр хүдөөгэй хара зон ургэл мүргэл хэжэ оройдоошые байгаагүй юм. Хүдөө газарта нэгшые ламые харахагүйш, дасанда нэгшые хара хүн үзэгдэхгүй. Хүн зон ори ганса хайндэрнай болобо гэжэ бүхэли жэл соо хүжээгүйгөө хүхидэг, бэе бээдээ ябалсажа, амар мэндээ хэлсэдэг хэн. Айлда ороходоо, бурханда мүргэдэг хааб даа. Теэд юрыншые сагта хүн айлда ороходоо, бурхандань заабол мүргэдэг гуримтай байгаа ха юм.

Үглөөгүүр мал адууһаа түхээржэ, хамаг ажаллаа дүүргээд, хүн зон зэһэжэ зэһэжэ, мориндоо мордоод, сагаалганай эхилхэ газар тээшэ унды-сунды хатаралдажа эхилдэг хэн. Гэбэшье тон алдаршанан үбгэд, хүгшэд, дүшөөд наһатай һамгад гэртээ үлэгшэ бэлэй.

Сугларһан зониие гэртээ бултын багтааха аргагүй айлда нэн түрүүн үбгэд, хүгшэд орожо сагаалдаг байгаа. Харин залуушуул орожо, үбгэдые золгоод, газар гаража, үбгэд хүгшэдэй, аха зах зоной, ехэшүүлэй ошоһые хүлээжэ, шүүр шэдэлсэн наададаг хэн.

Эрэгшэд гэр соо байһан зониие бултын золгохо ёһотой.

Хүнүүд хадаг андалдажа золгодог байгаа. Энээндэ олоншые хадаг хэрэгтэй бэшэ, харин хоёр-нэгэн хадагтай һаа хүрэдэг хэн. Хадагаа нэгэндэ үгэхэдэнь, тэрэнь урдаһаань өөрынгөө хадаг үгэдэг, хадаггүй һаа, тэрэ хадагын һөөргөнэ бусаадаг байгаа юм. Гэрэй эзэнэйхи сугларһан зондо сагаан эдеэтэй табаг табижа, сай аягалаад, һүүлдэнь табгаа хуряагаад, таташа (шүлэ) аягалдаг хэн. Бүхэли мяха табидаг айл үгы хэн

ха. Айл бүхэн хайн мяхаараа хайн шүлэ шаһаха гэжэ оролдодог байгаа. Шадалгүйхэн айлда хирмасатайшые шүлэн байдаг бэлэй. Айлшад нэгэ-нэгэ аяга шүлэ уудаг хэн. Тиигээд тэдэнэй ябахаяа түхээрхэдэнь, наһатай үбгэд, хүгшэдтэ хадаг, бэшэ зондо конфетэ, саахар, хүрһа бэлэглэдэг байгаа. Хүнүүд үхибүүдэйнгээ багшанарые хэршые залуу һаань, ехэ хүндэлжэ, заабол хадаг баридаг хэн. Үбгэдэй гарахалаар, газар байһан залуушуулай сагаалха ээлжээн ерэдэг байгаа юм.

Эндэһээ мордоод, хамаг зон бүхы айлнуудта хүрэдэг хэн. Урдань зон таруу, ганса нэгээрээ һуудаг аад, ябаһаар байтарнь, үдэшэ болоходо, наһатай зон гэр тээшээ, залуушуул һая айл болоһон шэнэ айлда ошожо, сагаалганай наада хэдэг байгаа.

Сагаалганай наадан гэжэ тусгаар наадан болодоггүй, юрын лэ наадан болошо хэн.

Сагаалганай ябахаяа, архитай айл хомор байгаа. Хаа-яа ганса нэгэ айл намар нэрэжэ хадагалһан хүнэйнгөө архие үбгэдтэ нэгэ-нэгэ, саанатаа һаа хоёр-хоёр духаряа аягалагша бэлэй.

Сагаалган үдэр энеэдэн, хүхилгэн, шууян боложо үнгэрдэг хэн. Ажаллаа хээд лэ, хааншые ябадаггүй, хаа-яа уулзадаг зон иигэжэ нэгэ уулзахадаа, хүхидэг, жаргадаг байгаа юм. Арбаад наһатай хүгшэдшые, залуушуулые, ехэшүүлшые, бүри наһатай болоһон зоншые айлнуудай хоорондо моринойнгоо хурдые үзэлсэжэ гүйлгэлдэдэг бэлэй.

Сагаалган нэгэл үдэр соо иигээд үнгэршэдэг хэн. Зүгөөр айл олотой бүлгэмүүдтэ хоёршые үдэр сагаалдаг байгаа.

Сагаалганай үнгэрөөшые һаань, үшөө арбаад хоног соо хамаг зоной сэдхэл хөөрэнги, эндэ тэндэ залуушуул сугларжа, шагайгаар наадагша бэлэй. Залуу бэрээд, басагадһаа бэшэ эхэнэрнүүд сагаалангүй

Золгохо ёһолол

үнгэршэдэг аад, бүлэг бүлгөөрөө сугларжа сагаалдаг хэн. Түрэл гаралайнгаа гү, али дүтэ танил айлайнгаа үндэр наһатай үбгэд, хүгшэдые тус тустань гэртээ урижа, сагаалуулагша бэлэй.

«Лодон багшын дэбтэрһээ» гэжэ номһоо абтаба.

Доржопалан ДЫМБРЫЛОВ

Галтай паровик ерэжэ,
Газарай холы дүтэлүүлээ.
Ганса СССР бодожо,
Гүрэн бүхэни хүлгүүлээ.

Уһатай паровик ерэжэ,
Утын холы дүтэлүүлээ.
Улаан гүрэн бодожо,
Уласай байдал хүлгүүлээ.

Ярья шулуун тээрмэ
Ячмень шамай яагшаа бэ?
Ехын хаашуул сугларжа,
Ерман шамай яагшаа бэ?

Уһан шулуун тээрмэ
Ороһон шамай яагшаа бэ?
Олон хаашуул сугларжа,
Ороһон немец яагшаа бэ?

Айлшан хүбүүн эндэ гэлсээд,
Алиш тээһээм дуугарнад.
Урдуур, хойгүүр булта хэлсээд,
Оложо намай хуу харанад.

Хүрьгэн хүбүүн эндэ гэлсээд,
Хэдэн тээһээм дуугарнад.
Холуур, саагуур булта
хэлсээд,
Хажуудам ерэжэ хуу харанад.

Гүйдэл һайтай мориндо
Гүрэмэл минаа шамайе.
Гүрбэлээгшэ нааданда
Ёхор тухай шамайе.

Хатар һайтай мориндо
Хатуу минаа шамайе.
Хатаралдагша нааданда
Ёхор тухай шамайе.

Нюдэш үгы хулганаан
Нүхэн тээшээ бүмбэс гээ.
Нүхэрш үгы шастаймнай
Наадан тээшээ бүмбэс гээ.

АЛАГ СЭЭЖЫН ОЁОРҬОО АЯТАЙ ЗУГАА ГАРГАЯ

(Урданай ёохорой дуунууд)

Хамарш үгы хулганаан
Хаяа тээшээ бүмбэс гээ.
Хадамш үгы шастаймнай
Клуб тээшээ бүмбэс гээ.

Ургы сээгүүд намжааршоо,
Ульгам хээрээ табилуулаа.
Налгай үдэшэ дунгаршоо,
Наадан дээрээ сугларяа.

Сэсэг ногоон надхашоо,
Сэргэдэхил хээрээ табилуулаа.
Сэлгээ үдэшэ дунгаршоо,
Сэнгүү ёохороо хатаряа.

Ангарынгаа оёорһоо
Алтан шулуу бэдэрэе.
Алаг сээжын оёорһоо
Аятай зугаа гаргая.

Сэлэнгынгээ оёорһоо
Сэгээн шулуу бэдэрэе.
Сэсэн сээжын оёорһоо
Сэнтэй зугаа гаргая.

Клубай үдэһын ёохорто
Хүлни хүнгөөр нахис гээ.
Хүтэрэлдөөшэ шастаймни
Хараад намаяа эмнис гээ.

Сэнгүү үдэһын ёохорто
Сээжэм хүнгөөр нахис гээ.
Сэбэрхэн шэгтэй шастаймни
Сэхэл намдаа эмнис гээ.

Солдат сабхиин шэнэхэндэ
Саһан ходол ороһой даа.
Сарюун залуу ябахадан,
Сулал наадан болоһой даа.

Хороом сабхиин шэнэхэндэ
Ходол саһан ороһой даа.
Хүхюун залуу ябахадан,
Ходол наадан болоһой даа.

Уһан соогүүр тамаруулха
Уһанган танай ямар бэ?
Үшөө намтай зугаалха
Зугаа танай ямар бэ?

Далай соогүүр тамаруулха
Дааган танай ямар бэ?
Дахин намтай зугаалха
Зугаа танай ямар бэ?

Урданай засаг хандаржа,
Улаан гүрэн тогтобо.
Үгытэй үмсынхид сугларжа,
Үглөөдэр манааран
хамтарха.

Хаанта засаг хандаржа,
Коммунын байдал тогтобо.
Хүдөөгэй малшад сугларжа,
Колхоздо манааран
хамтарха.

Дуугай юундэ ябахамнайб,
Дуулаһан дуугаа дуулаа.
Томоо янзын залуушуул,
Ерыт наашаа ёохортоо.

Мэти юундэ ябахамнайб,
Мэдэһэн дуугаа дуулаа.
Хойгуур һууһан залуушуул,
Ерыт наашаа ёохортоо.

Лубсан ЦЫРЕНОВ

Үндэ манай нютагта нэгэ энеэдэтэй ушар болоһон байна. Нэгэ айлда ехэ номой уншагдажа байха үедэ, далгын мяха шанаха гэлдээд, нэгэ үбгэжөөл үхэрэй бүтэн үбсүү ханшартайнь, хоёр томо үхэрэй хабирга, үшөө мяханай дээжэ болохо ехэ олон мяха яһатайгаар хэдэн томо тогоон соо бусалгажа абаад, нэгэ томо хүнгэн сагаан тааз соо хэжэ бэлдээд:

«Энэ далгынтай мяхан бэлэн болобо!» - гэжэ хэлээд, гаража ошоһон байгаа.

Гэрэй эзэн тэрэ үбгэжөөлые ногтуугаар юун гэнэн байгаа даа, бү мэдэе. Үбгэжөөл энэ гэрэй эзэниие олон зон соо хургаха гэбэ.

**ӨӨРЫНГӨӨ
ЗЭМЫЕ
ӨӨРӨӨ АМСАДАГ**

хургаалтай үгүүлэлнүүд

Гурбан үдэр, гурбан хүни ламбагайнар номоо уншажа дүүргээд, далгаа абаха саг ерэбэ ха. Бэлдэһэн эдеэнэй дээжэ болохо табагтай саахар, печени тэндэ байһан хүн бүхэн барижа, гэрэй эзэндэ тэбшэтэй хүндэ мяхан тудабэ.

«Далга абахадаа бодоод байгты!» - гэжэ зорюута хэлэһэн юм шэнги ламбагайнар уншалгаа эхилбэ ха.

Далгын үедэ тэрэ мяха шанаһан үбгэжөөл гартаа нэгэ заахан табагтай конфетэ, печени баряад, гэрэй эзэниие ехэ хёрхоор шэртэнэ. Гэрэй эзэн тэбшэтэй мяхаяа ямаршьегүй баряад байбашье, гарайнгаа унтаржа эхилхэдэнь, гэдэргээ яндайжа, банза номо шэнги болоод, шад улаан нюуртай, хүлһэниинь толгой руунь гоожожо, нюдэниинь хордоно. Иигэжэ ядаржа байхыень зон хараад: «Ямар зэмэ хэһэндэ иигэжэ зобожо байнаби даа», - гэжэ хананад.

«Энэ үбгэжөөл зорюута иигэжэ намайе хэһээжэ байна гэжэ хүн бүгэдэ ханажа байна ха», - гэжэ гэрэй эзэнэй толгойдо элдэб янзын бодолнууд түрэнэ.

Өөрынгөө зэмые хожомынь өөрөөл амсагша юм.

Эгшэтэрээ энеэлдэе

**ҮХЭРЭЙХИ БЭШЭ,
НҮХЭРЭЙХИ...**

П.БУЯНТУЕВ

«ЗУНАЙ саг зулгыхан, зугаалхада хүхюүхэн» гээд бодомжолон ябадаг гээшэбди. Халуун үдэрнүүдтэ уһа голой эрьедэ хэзээдэш хэрюүхэн ааб даа, нэбшээндэ шэрбүүлэн уһанда тamarxa, шунгаха гэжэ сүлөөтэй зон тэгүүлдэг.

Сэнгүү хаһа маниие тишэ маниилна гээд, үеын гурбан залуу басагад: Хандасуу, Нямасуу ба Намасуу – муртөө шагтагалдаг сүүмхээр дүүрэн «эд бараатай» уһанай эрьейн зүлгэ ногоотойхон газар оложо, хубсаһа хунараа мулталан, халуун наранда бээз шараха, «загараалха» гэжэ түхээрнэд. Сүүмхээр дүүрэн бараагаа газар дэбдин гаргажа, нэгэ бүтылхэ вино, гурбан шэлтэй «Охота» гэнэн пивэ, янза бүрийн закуски гарган, остолоо бэлдэбэд. Виноһоо нэжээд нэжээдые дараад, шунгахамнай гү гэлдэбэд...

Самирын хурса гуурһаар

**ҺАМГАДЫЕ
ҺЭЛГЭДЭГ ЭРЭ**

Ким БУДАЕВ

Нэгэ хүдөө нютагта Наһан соогоо оло дахин Хэды һамгадые һэлгэһэн Хүндэгүй нэгэ хүн бии һэн.

Гурба-дүрбэн жэл соо Гэмгүй һайн бүлэ байһанаа, Нэгэ тээ нэгэ гэргэнтэй Ниилэшоо энэ эрэ гэжэ дуулдаха.

Хүүгэдээ эхэтэйнь орхижо, Пэшхэлгүйгөөр энэ эрэ Хулжажа ябашаһан байха.

«Одоол би ойлгооб, Ондоо эхэнэртэ дахиад Ойргожо дүтэлхээ болёоб», - гэжэ

Өөрынгөө түрэлхидтэ амаа алдаха.

Дахилтынгаа эхэнэртэ энэ хүн

Даншье илдам уриханаар: «Шамһаан би яажашье халахагүйб,

Саашадаа зангаа заһахам, Залихай ябадалаа болихом», - гэхэ мэтээр

Сэдьхэлынь уяруулан, зурхынь хайлуулжа, Сэбэр һайхан үгэнүүдээр айладхал хэхэ.

Хирээ шубуун хээршье,

Голдошье хара гэдэгтэл, Хэдэн һэлгэһэн һамгадтаа

«Пайн эрэ һайханаар ама алдабашье»,

Иимэ зантай хүн байһандаа Энэл зандаа үлэдэг һэн даа.

Архи уужа, амаа халахадаа, Айл дүүрэн зайха дуратай, Архиин халуунтай болоод ябахадаа, Агсан шэрүүн муу зантай,

Наһаар залуу нэгэ эрэ Нютагтамнай бии юм.

Тосхойхид ногтуу энэ хүниие харахадаа, Түргэлэн яаража, гэрнүүдтэ орошохо.

Толгой-тархья заһаха гэнэн Тойроод магазин байһан зон

Таража барандаа үгы болошохо.

Тосхон соогоо айлгуур юм энэ хүн,

Тиигэбэшье нүхэдтөө хүндэтэй.

Дэмы хүндэ дээрэлхэхгүй эгтэй, Даруу, номгон хүн юм элүүртээ,

Элүүр байхадаа энэ хүн Энэрхы һайхан сэдьхэлтэй,

Эриһэн юумыш харамнахагүй,

Энэ дарыгаа шамда хуу үгэхэ,

**ЖЭГТЭЙ
ЗАНТАЙ
ХҮН**

Үхэр малаашье үгэхэдөө болохо,

Үмдэжэ ябаһан хубсаһашье Үгэ хэлэнгүй, тайлажа үгэхэ.

Хүн зондо туһалха гэжэ Ходо сэдьхэжэ ябадаг, Архиндаа муу зантайшье һаа,

Элүүртээ эрын эрхимын юм.

Хобшо, худалша, хомхой хүниие Хоёр нюдэндөөшье хараха дурагүй,

Иимэ уладые үзэн ядадаг.

Юумые сэхэ руунь, хэлэдэг, нюур сахидаггүй,

Энэгтэй зантай нэгэ хүн Зэргэлжэ маанадай дунда ябадаг юм.

Элүүр һаруулдаа энэ хүн – Алтан.

Элдэбэлжэ ногтуугаар ябадань,

Энэ хүнһөө зайла халта.

- Гэдэһээ даахаяа болёод, такси хүлһэлбэб.

- Алиниинь эдихэмниб?! Шэлэжэ шаданагүйб.

- Таняагта? Тимэб. Хорохо баатай болооб.

Гуурһаяа туршагшадай юртэмсэ

“Буряад үнэнэймнай” энэ хуудаһанда шэнэ нэрэ бии болобо. Хабтагай уужам Хэжэнгэ тоонтотой Нина Сыренова багшын мэргэжэлтэй юм. Түнхэнэй аймагай Галбын дунда һургуулида багшалхадаа, гэр бүлэ боложо, эхэ хүнэй жаргал эдлэхэ хубитай байба. 1990 оной июлиин 7-ной “Саяан” һониной дугаарта түрүүшын шүлэгүүдын хэблэгдээ һэн.

Буряадай арадай уран зохёолшо Балдан Ябжанов эхилэн бэшэгшын туршалгануудта үндэр сэгнэлтэ үгэһэн байна: “Нина Сыренова... уран бэлигэй үндэр дээжые үргэхын тула үдэр һунигүй золто бэээ зобоохон хубитай, золтой хүнүүдэй нэгэн юм. Үнэн дээрээ, уран зохёол, илангаяа шүлэг бэшэхэ талаан гээшэмнай – бурханай үршөөһэн хайра ха юм даа.

Нина Сыреновагай шүлэгүүд хүнэй

сэдьхэл, зүрхэ хүлгөөхэ, ухаан бодолые уяруулха шэдитэй гэхэдэ, алдуу болохогүй гэжэ һанагдана. Түхэл маягаараашье, удхаараа, гүнзэги бодолоороошье баян, тиимэһээ хүнэй дурые ехээр татана бшуу”.

Үнэхөөрөө, Нина Сыреновагай шүлэгүүд зүрхэ сэдьхэлэй ехэ ажал харуулна, автор баяртай, гунигтайшье энэ һаһандаа ханилһан гээд гэршэлнэ. Эжыдээ энэ зохёолоо зорюулжа байһан шүлэгшэ мүнөө үедэ ехэ буянтай, һайн дуранай үүсхэл бээлүүлжэ байнхай. Түнхэнэй Хойморой, мүн бусадшье нютагай зоние Галбын хажууда 8 субарга бодхоохо гэжэ уряална. Хэшэг буянтай энэ хэрэгиень нютагархид бүримүһэн дэмжэхэ гээд үнэн зүрхэнһөө найдая.

Туяна САМБЯЛОВА.

Нина Сыренова:

“СЭНДЭМЭ ЭЖЫДЭЭ ШҮЛЭГҮҮДЭЭ ЗОРЮУЛНАБ”

ХАБАРАЙ ДУРАН

Хабар ерэнэ,
Хаһа ороно,
Дуһал дуһана.
Дуран ерэнэ.
Дуулим дайдым
Энэ һэрюүндэ
Дуу дуулаха
Дуран хүрэнэ.

Хүлэгтэ хурдан хэрэгтэй,
Хүндэ дуран хэрэгтэй,
Хүлэг хурдандаа сэнтэй.
Хүн дурлахадаа сэнтэй.

Газаа бүрхэг, бороо ороно,
Гансахан модон ганхалзан байна.

Гуниг түрэнэ, нүхэд һанагдана.
Набшаһад унана, һаһан ошоно.
Наран холодоо, һанал бүрхэгтөө.

ТҮРҮҮШЫН ҮГЭ

Түби дэлхэйдэ түрэлөө оложо,
Түрэхэн минии хөөрхэн хүбүүн
Түрэл хэлээ шудалан ядажа,
Түрүүшын үгээ үгүүлэн оролдоно.
Тэрээхэн хэлэхэн түрүүшын үгэнь
Тоонто дайдым хүгжэм олгоол.

Энэ дэлхэйн эльгэн дээрэ Эдир залуу ябаһадам,
Эльбэгдэн үнгэрһэн саг Элихэн тодоор үзэгдөө һэн.
Харин, сагай ошохо бүри Хамаг юмэнэй үдхые,
Хүнгэн бэлээр ойлгохом Хүндэшэг хэбэртэй болоно ха.
Яхадаа иимэ жэгтэй юм?

Ямар шалтагаан бии юм?
Үнгэрһэн сагууд хэлэгдэнэ гү?
Сэдьхэлэйм гуниг нэмэнэ гү?

Дуран, дуран, дуран лэ,
Дуугай минии нүхэр лэ,
Дуран минии дундахан лэ,
Дүүрэхэгүйл хээээдэшье.

Сэнхир, үндэр Саяан уула,
Сүлөө арадай сэдьхэл мэтэ.
Арюун нютагайм уужам дайда
Арадай дуунай аялга мэтэ.

Золгоһон нүхэдэй олоншье һаа,
Зүрхэнэй нэгэн гансахан лэ.
Зоболонгой гасалан олоншье һаа,
Жаргалай туяа гансахан лэ.

Арбан хэрэгэй нэгие Алдажархёо һаа нэгэнтэ
Арбанай нэгийешье Аршалжа шадахагүйлши.

ҮДЭРЭЙ АМИН

Сэдьхэл зосоом зобоошье һаа,
Сээжэ зүрхэм уйдаашье һаа,
Сэлмэг үдэрэй аминда
Сэнгүү болоно досоомни...

ҺУНИИН ГУНИГ

Бүрэнхы һарата, бүдэхы һүни Бодолой янза гунигтайл байна.
Бүглэрэн хаагдаһан минии гунигы
Бүгэдын хэн таажа мэдэхэб?

Уһалхада ургамал ургана,
Үлеэхэдэ үүлэн тарана,
Урилдахада ухаан ургана,
Уйлахада уймар тарана.

Хадын орой үүлээр хушаатай
Харахан зүрхэм
Гашуудалаар хушаатай.

Ялалзаһан юмэн алтан бэшэл.
Ягаһан юмэн наран бэшэл.

Тала дайдым уужамшье һаа,
Таамаг зариманай һанал мухар
Гуламта дэлхэйн гоёшье һаа,
Ганса зариманай нодэн һохор.

Байгаа дэлхэйн байгаали мэтэ.
Баян уужам сэдьхэл заримда,
Байгал далайн уһан мэтэ,

Гүнзэги тэнюун һанал заримда
Байхаа яагаа юм энэ дэлхэйдэ...

Хүнэй һаһанай намтар
Хубилжал байдаг заяандаа,
Ханил һайхан нүхэр
Һанааень худхадаг заримдаа.

ОЙЛГОНОГҮЙБ

Яагаа жэгтэй юртэмсэб,
Ябажал байна һаһамни,
Яагаадшье заримдаа гуниглан,

Яажашье байхая ойлгоногүйб.
Хүн боложо түрэхэнөө
Хээээдэшье гэмшэнэгүйб,
Харин нэгэтэ гомдоһондоо
Хайшаашье орохоёо ойлгоногүйб.

ГУНИГАЙМ АРГА

ХААНАБ?

Дэлхэйн олон таабариие Тайлаха нэгэн олдохол.
Доһолгоо ехэтэ гунигыем
Тааха нэгэн олдоногүйл.
Зүүдэнэй олон янзые
Задалха нэгэн олдохол.
Зүрхэнэй дарамал гунигые
Заһаха нэгэн олдоногүйл.
Олон үбшэнэй зоргондо
Олдоно ха юм арга.
Ори гансахан гунигтам
Олдоногүйл тааруу арга.

ДУРАНАЙ

ОХИН

Талада сэсэг ургаа,
Тэнюун талын шэмэгһээ.
Таанадта басаган түрөө
Таамаг дуранай охинһоо.
Тайгада нарһан ургаа
Төөрюу тайгын шэмэгһээ.
Таанадта хүбүүн түрөө
Таатай дуранай охинһоо.

Саһан ороно газамнай
Саһалиг намарай

аашаһаа гү?
Сагаан болоно толгойтнай
Сагай ордоһолиг аашаһаа гү?

Адхаран ерээ аадарые

Альган дээрээ тодоошье һаа,
Абажа энэ дэлхэие
Альган дээрээ тогтоохогүйш...

БАЙГААЛИ –

МИНИИ НҮХЭР

Балшар бага һаһанайм
Балар тэнэг һанааем
Бараниинь шэнгээн абаһан
Байгаали – минии нүхэр.

Минии һанал бодолые
Мэдэн хододоо ябаһан
Нарата сэлмэг тэнгэри,
Ногоон тэнюун тала.

Одо мүшэтэ һүнинүүд,
Олон янзын үдэрнүүд,
Сагаан сахюур саһан
Сахилгаанаар элбэг аадар.

Үндэр, набтар хаданууд,
Үргэн, нарин горхонууд,
Үбдэглэн доро дохиноб,
Үндэр соло дууланаб.

НАҺАНАЙМ

ЭРЬЮУЛГЭ –

НҮХЭДТЭМ

Юртэмсэ дэлхэйн эрьесые
Юугээр хүн тогтоохоб?
Үнгэрхэ сагай ошохые
Үрдилдэн яажа тогтоохоб?
Үрэ хүүгэдэй ургахые
Үгэлэн яажа тогтоохоб?
Үтэлхэ һаһанай ябасые
Үбгэрэн яажа тогтоохоб?
Харин тиихэдэ нүхэдни
Харахан зүрхым уяруулан,
Хамаг нюдым уһатуулан,
Эльгэн зугаа үгэлүүлэн,
Эдир һаһым һануулан,
Наһанайм ябасые эрьюулнэ,
Залуугайм ааша һэрюулнэ.
Үнгэрһэн һаһанайм ошоһые
Үелһэн нүхэдни тэхэрюулнэ.

Үнгэтэ аяга мүнөөдэр сэнтэй
Үелһэн нүхэд үглөөдэр сэнтэй.

Һүниин тэндэ һэрин гэхээм,
Һэрюун агаар һэбшээлэн байна.
Һонор сээжым оёор сооһоо
Һанал, бодол түрэн байна.

Ошоной байхада, носоохоо һананаб,
Охиной байхада, үндэлхаа һананаб.
Ухаанай байхада, һэрюулхээ һананаб.
Үгын байхада, хэлэхээ һананаб.

Түнхэн мүрэн миралзаа,
Түргэн хүлэг хотолзоо,
Хүүхэн дүүхэй мифэлзээ,
Хүдэр хүбүүн дохилзоо.

Хурьһэтэ дэлхэй хүдэлөөд абадаг,
Хүдэр байдалы туршан ядадаг.
Хүшэр байдал тохёолдон ерэдэг,
Хүнэй хүшые туршан ядадаг.

Хүнэй ябадал һаһанда
Хүшэр ушар тохёолдоно.
Хурьһэтэ газарай байдалда
Хүнды нүхэн олдоно.

Газар дэлхэйн һайхые
Гайхан тагнан баранагүйб.
Ганса һайхан нүхэрэйнгөө
Абари зангыень таанагүйб.

ЖЭГТЭЙ

ЗҮҮДЭН

Үдэшын боро хараанаар,
Үхэрэй хойноһоо ябаһаар,
Үнгэрһэн аадарай уһанда –
Үерлэн ерэхэн горхондо
Үбдэгтөө хүрэтэр унабаб,
Угаа ехээр айбаб.
Харан гэхээм, хажуудам
Хуушан янзын ванна.
Хоёр гараараа аһалдан,
Һүрэн гараха һанаатай,
Һүрхэй хүхиун болон гэхээм,
Хуушан соорхой ванна
Хушаад намай унашоо...

Сэлмэг һарата, сууряата һүни
Сээжэ зүрхэм доһолоод абана.
Сэдьхэл бодолдом гуниг һэринэ,
Сэнтэй гансам һанагдаад абана.

“Буряад үнэндэ” толилогдоһоной һүүлээр

ЭСЭГЫН НЭРЭ МҮНХЭ

“Буряад үнэнэй” хууданда 2011 оной сентябриин 22-то “Дэрэстэйдэ болоһон бүһалгаан” гэжэ статья манай нютагай хүбүүн, түүхын багша, нургуулингаа директорээр удаан жэлнүүдтэ ажаллаһан, мүнөө нютагайнгаа захиргаанда гулваагаар хүдэлдэг Галсанов Ринчин Пурбуевич Дэрэстэй һууринда болоһон гашуудалта үйлэ хэрэгүүдэй 80 жэлдэ зорюулжа бэшэһэн байна.

Энэ ушарһаа би нэгэ хэды газетэ үетэн нүхэдтөө тараажа, мэдэхэ юумээ бэшэ-хыень хүсэхэдэмни, манай нютагай эрхим зоной нэгэниинь болохо, КГБ-гэй подполковник Николай Бадмаевич ЦЫЦИКОВ эсэгэ тухайгаа тодорхойгоор хөөрөжэ үгэбэ.

- Эсэгэмни, Цыциков Бадма, 1912 ондо түрэн, энэ болоһон бүһалгаанда хабаадажа, һүүлээрнь 3 жэл концлагерьта нуугаад, Улаан-Үдэ хото бусажа ерэн. Модоной заводто ахамад бухгалтерээр хүдэлжэ байхадаа, минии эжы Бутыдцу Раднатаров-натай гэр бүлэ болоһон юм. Хоёр хүбүүдтэй боло, тээд дүүмни корь үбшэнһөө хосорһон, би үлэжэ, нэрын нэрлүүлжэ, мүнөө болотор ябанаб.

Минии эсэгэ хасаг баян хүнэй хүбүүн байһан, эрдэмтэй. Эрид сэхэ зантай, журамтай хэн. Халхын-Голой дайнда ами наһаяа хайрлангүй даялалдаһан, “1939 оной август харын 23-да шанга байлдаанда герой мэтээр ами наһаяа алдаба” гэнэн үнэмшэлгэ саарһа 602-дохи дивизин саперно полкын майор Соловей эжымни нэрэ дээрэ эльгэһэн байна. Энэ гашуудалта саарһые би мүнөөшье болотор нарин нягтаар хадагалаад ябагшаб.

Дүрбэн наһатай байхадам, хүгшэн абамни Дэрэстэй нютагта асараад, хүл дээрэмни гаргажа табиһан. “Увайн Коля” гэжэ нэрэтэй болоод лэ, Улаан-Үдын буряад интернат-нургуули дүүргэжэ, һүүлээрнь багшын дээдэ нургуулине 1958 ондо дабажа, физикын багшаар Хяагта, Дэрэстэйдэ ажаллааб. Математикын багша Мария Доржиевнтай гэр бүлэ боложо, хоёр хүбүүдтэйбди.

Би таанартай нэгэ нургуулида хамта эбтэй, хүжоу ажаллажа байһанаа мартагшагүйб. Та завучаар хүдэлхэдөө, ехэл урагшаа ханаатай, журам сахиха, үхибүүдые зүбөөр, шангахаанаар нургадаг, үглөө бүри стадион тойруулжа гүйлгэхэ, тамхи татахын хорихо, Петропавловкада мурьсөөндэ абаашадаг хэнтэ. Хабарай, зунай амаралтада залхуурангүй, Байгал далайда ябагаар, велосипедээр аяншалуулдаг байгаат. Тэрэ танай хүмүүжүүлгэ ехээн тухатай бэлэй: Проничев Вася санаар мастер, Зарубина Лёля хүнгэн атлетикээр, Норбоева Тамара спортфак дүүргэжэ, эрхим багша болоһон. Энэ хадаа танай нүлөө, нургаал ха юм даа, гэжэ би Николай Бадмаевич

чай хөөрөө дэмжэбэб.

- Саашадаа 1961-65 онуудта хүдөө ажахын дээдэ нургуулида физикын багшаар, ВЛКСМ-эй комитедтэ секретаряар хүдэлөөб. Тэрэ үедөө Зэдынгээ аймагаар ябажа, олон нютагаархидаа институтта оруулһан байхаб.

-Та “арадай дайсан” гүүлэһэн эсэгэтэй байгаад, яагаад КГБ-гэй подполковник болобо гэжэ шэбта? – гэжэ асуубаб.

- Би эсэгынгээ ябадалы нэгэтэшье зэмэлээгүйб, тэрэ хатуу сагай эрхээр хорёод наһандаа гурбан жэлдэ концлагерьта хүйтэн халууниие даажа ябаа, гуша гараад ябахадаа, дайнда мордожо, гэр бүлэһөөнь халажа, ами наһаяа бараа. Би эсэгээрээ омогорхожо, нэрын хайханаар нэрлүүлхэ гэжэ бүхы наһан соогоо оролдооб.

Намайе КГБ-дэ дуудаад, ажалда абахамнай гэхэдэнь, битнай таарахагүйб, эсэгэмни 3 жэл концлагерьта ябаа юм гэхэдэм, “сын за отца не отвечает” гээд, намайе Минск хотодо жэлэй нургуулида ябуулаа хэн. 1966-69 онуудта КГБ-гэй оперуполномоченноор, 1969-1971 онуудта Закаменскын РО КГБ-гэй түрүүлэгшээр, 1971-90 онуудта Москва хотодо, КГБ-гэй академидэ оршуулагшаар, физикын багшаар, һүүлээрнь партбюрогой секретаряар ажаллажа, наһанайнгаа амаралтада гарааб.

-Танай хоёр хүбүүд ажабайдалай үргэн харгыда гаранхай...

-Ехэ хүбүүмнай Москвагай горно институт дүүргээд, эрдэмэй түбтэ ажаллажа байһанаа, мүнөө гэр бүлэтэйгөө Вашингтон хотодо ажаһуудаг, өөрөө университетэй багша. Бага Эрдэни хүбүүмни МГУ хайнаар дүүргээд, США-гай грантда хүртэжэ, гэр бүлэтэйгөө Бостондо Гарвардска университеттэ өөрын клиникэтэй, профессорээр хүдэлнэ. Чингис, Баяр хүбүүдын Цыциковтэней нэрые нэрлүүлжэ ябана.

-Николай Бадмаевич, та Ринчин Галсановой “Буряад үнэндэ” бэшэһэн тушаа юу хэлэхэ байнабта?

- Би Түбэй архивта бэшэжэ, эсэгынгээ мүшхэлгын

протоколһоо буулгабари хэжэ абаа нэм. “1931 оной майн 27-до Дугаржапов Убушинда ошоходом, Убур-Билютэһээ Бадмаев Цыренжап ерээд, Чикой, Хилок, Усть-Кяхта, Троицкосавск (Кяхта), Дэрэстэй, Верхнеудинскаар бүһалгаан болохоёо байна, мүнөө баржаар Верхнеудинскаа бүү зэбсэг, homo Усть-Кяхтада асараад хадагалаа.

Хэн асарааб, хаана тэрэн байнаб, намда хэлээгүй. Нэгэ үдэр нэрлэһэн газарнуудаар эхилжэ, Совет засагые унагааха, эхилхэдэ Чикойһоо Троицкосавск хүрэтэр Усть-Кяхтын отряд дэмжэжэ, тэрэнэй һүүлээр бүхы бусад нютагаархид хамтарха. Манай дэрэстэйнид Борьёотой хамтаржа, Сэлэндүүмэ хүрэжэ, һүүлээрнь Верхнеудинскын хүтэлбэридэ орохо түсэбтэйбди гэжэ намда ойлгуулаа. Минии “хабаадалсахагүйб” гэбэл, «шамда муу юумэн болохо» гээ хэн.

Майн 31-нэй үглөөгүүр эртэ манайда Шарапов Дамдин-Сүрэн (командир) 3 линейнэ буутай; Гуржапов Пунцук хуушан нагантай; Микишкеев Бимба берданкатай; Бадмаев Цыренжап Аюшеев Лубсан хоёр буугүй ерээ. Дээдэ Дэрэстэйн Улаан хадада хүрэжэ, хилэ харагша сэрэгшэдые угтахаяа бээе нуугаад байбабди. 3 саг үнгэрһэн хойно эмээл мори унаһан 2 пограничник голой эрье дээрэ ерэжэ, нюур гараа угааба. Удааншье болонгүй, 200 метрэй газарта хойноһоонь ашаатай тэргэтэй сэрэгшэд ерээб. Манай командир Дамдин-Сүрэн Шараповай захиралтаар 10 хүмнай буудажа эхилээ, нэгэ сэрэгшэнь алагдаба. Би 6 дахин буудаад, патромни халаба, Сампиловай 10 homo асархадань, дахинаа буудаагүйб. Тиигэнээр буудалдаан дүүрэжэ, Шарапов Д.-С., Аюшеев Л. нэгэ эмээл мори, 4 тэргэтэй ашаа абажа, Билютэдэ улаан сэрэгшэдһээ буляжа абаһан бүү зэбсэгээ нюухаяа ябаа”.

-Танай эсэгэ баян хүн байһан гү?

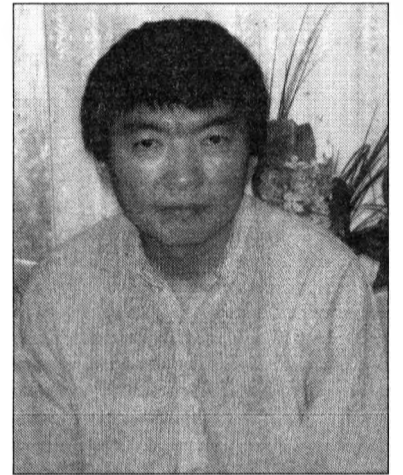
-Октябриин хубисхалай урда тээ хүгшэн абамни яһала зөөритэй, шанга һуудалтай, ажалша хасаг айлайхи байгаа. Гушаад онуудта үймөөнэй үедэ 3 моритой,

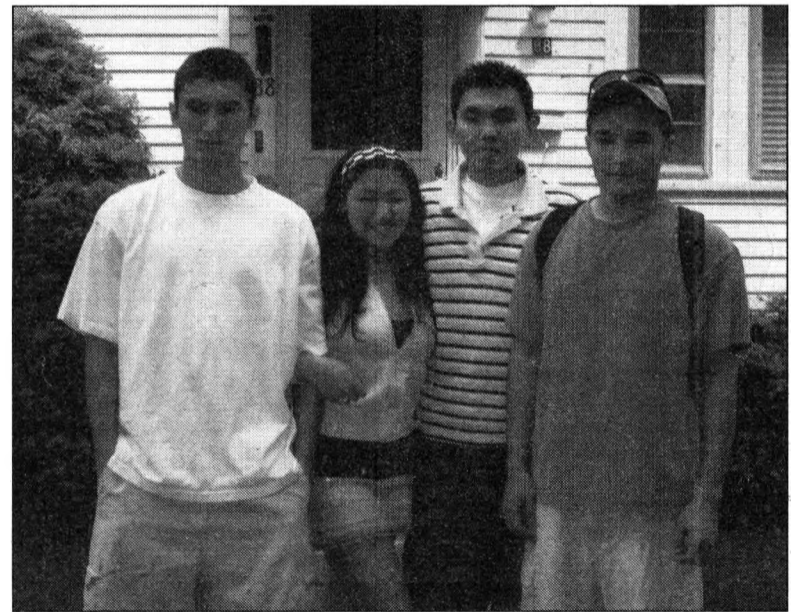
Н.Б.Цыциков

Ехэ хүбүүниинь Слава - Вашингтоной университетэй профессор

Эрдэни хүбүүниинь - профессор

Цыциковтэнэй ашанар Америкэдэ нурана

17 толгой үхэр малтай, 57 хони ямаатай, зунай 2 гэртэй, 1 нэеы гэртэй, 1 амбаартай байһан. “Социализм” коммунын гэшүүн, комсомолдо ороһон, эрдэм номтой хэн.

Үмсынгөө ажалаар амиа тэжээжэ, гэрэйнгээ ажал хэжэ, аба эжыдэ туһалжа байһан үедөө, 19 наһатайдаа энэ нютагай гашуудалтай үйлэдэ хабаадалсаһаниинь хайратай, - гэжэ Николай Бадмаевич шаналан хэлээ хэн.

Энэ гайтай үдэр минии хани нүхэрэй абганар Самбу, Галсан Гочеевууд Ацагат дасангай габжа ламанар, арба гараһан Базар дүүгээ абаад, мори тэргээр Монголой хилэ дабаха гэжэ ябахадань, тэрэ буудуулһан сэрэгшэдэй

нэгэниинь дайралдажа, “намайе Борьёо хүрэтэр нюужа абаашыт” гэжэ гуйба. Манайхин һуудал дороо нюугаад, дээрэн һуужа, тэрэн амиды гараһан юм. Хяагтын застава хонходоо юм хаш, тэрэ абааргашадтаа ехэ баярые хүргэжэ, Зэлтэрын заставаар хаалтагүйгөөр Монгол ябуулһан юм. Иимэ үнэн түүхэ абганарнай Монголһоо айлашаар ерээд, хөөрөжэ байһыень бидэнэр мартагшагүйбди.

Хүнэй наһанай мүнхэ бэшэшье хаа, үри хүүгэдын эсэгынгээ нэрые мүнхэлжэ ябаханиинь хайшаамаар.

Бадма-Ханда ГОЧЕЕВА, Буряад Республикын габьяата багша.

Уран зохёолшын 80 жэлэй ойдо

Николай ДАМДИНОВ

ШИЛДЭЙ ЗАНГИ ТУХАЙ ДУУН

Поэмэ

(Үргэлжлэл. Эхинийн январин 19-эй, 26-ай, февралын 2-ой дугаарнуудта).

Хэрлэн голой эрьедэ - байра гэрын,
Хээрэ добые бүрхөөһэн адууна малтайл.
Энээхэн годлиин нүгөө хахад хэһэгые
Эсэгэшни, Шилдэй, шамда

Бүгэдэнһөө сэсэн үбгэн Ошортоо этигэе! -
Хажуудань Юсэдүү ерэжэ, шамдуу үтэр,
Халуунаар баруун гарыень саб шүүрбэ.
Иигэжэ Шилдэйн архита, зугаата үдэр
Эбтэй найнаар орой үдэшэ дүүрбэ.

Арба хоноод, Ангар мурэнэй эрьһээ
Аяар холын аян замда зорижо,
Гушан моритод, нарые зуб эрьһээр,
Губи талата урда зүгые барижа,

Хүсэтэй шадмар чахарын хэлмэтэ сэргэ
Хүхэ нуур тээшэ, бута сохуюлаад, тэшхээл.
Дүтүүр Манжада хууһан монгол албатан, -
Дүрбэд, горлос, хорчин - ами аминдаа
Түйбүүр дошхон дайсанай мээдэ абтан,
Түрэ засагаа, эрхэ сүлөөгөө алдаа.

Урматайл, зугаатайл хуутарни,
Урихан нютагни ханагдаад,
Уһанхан нулимсым дубалуулаа».
Нугаяа алдаагүй адуун хүлэг - магтаалтай.
Нютагаа мартаагүй хүнэй хүбүүн хүндэтэй.
Бахатай айлшанай юрөөл үгэ таатай,
Баһа - гэрэй эзэдэй захяа үнэтэй...

Шилдэй

Углюөнэй улаан наранаар мордон гаралай.
Алимши манай хойто орон гэлдээд,
Агтын жолоо гэдэргэнь залан даралай.
Табжаганана туруунууд - табаралдахань шангадана,
Талын сээжэдэ юрөөл бэшгээ тамгадана:
Түмэн сая жэлдэ
Түмэрэй даршаа дуулангүй,
Түймэрэй шатахы харангүй,
Түбхинжэ жаргаарай.
Бум сая жэлдэ
Буладай наяраа дуулангүй,
Буугай тэнэрхы харангүй,
Буян эдлэжэ жаргаарай.
Харюудань мэтэ, үргэн талаар, хээгүүр
Халуун халхин дуулаад,
Зэрэлгээн сооһоо түрөөд,
Зэдэлхэдэ, халхин, ямар найхамши даа:
Зошолхо сагтнай үнгэршоо.
Зол жаргалаа зүбөөр хараад,
Хойто гүрэнэйнгөө энгэр соо
Ходолоо мандажа байг лэ танай арал!

(Үргэлжлэлын хожом гараха).

Шүтэнэб шамдаа, шүлэгни!

Чимит-Цырен САНЖИЕВ

БАРШАГАР

Хүлөө алдама эгсэ гангатай
Хүһөө шулуудай эрмэг дамжажа,
Хамар сорьёмо хангал дүнсэтэй
Хабсагай тойрожо дүмэн гарахадам, -

Эрье гангынш эрэн сэсэгүүд соо
Эльгэлэн хүльбэрөө
Эршэтэ уһанайш номин тунгалаг
Эбхэһэн замаа эрьежэл харахадал гэдэгби.

Хонхын абяандал сууряатай
Хурдан моридой урилдааншье,
Шагжын буусада шуяатай
Шагалзаан үдэшин нааданшье
Дуулм дайдын домог мэтэ
Дуулданал даа холоһоо.

Алтан ганжарта Украин,
Ангартал арюухан уһан
Өөрсэхэн ухаандаа
Одоол шиниингээ түрэл байһыешни сэгнээб!

Таамаг нюусатай хураг суу
Тааналтаа нэмэхэн дуулгаһуу:
Хэсээлдэн дуураа хабсагаймнай
Хэнээхэн худатаяа, уни даа
Халсархан добынгоо хаяада
Хатаралдаһаншье гэдэг даа.

Үнгэлиг шарахан элһэн дээгүүрш
Үетэн зоноороо наадан жэргэдэг
Сардамал мүнгэн мүльһэн дээгүүрш
Сана, тэшүүрэй сараа хэршэлэн

Элинсэг урдын зүргэнүүдшни
Энгэр сээжэдэшни эсхээтэйл,
Түмэн зурхай тэмдэгүүдшни
Түүхын «дансада» бэшээтэйл,
Зүнхэн сагуудай дурьезэн соо
Зүүдээ манаһан Баршагар!

Зондоо тухатай золтой
Зорихон хэрэгээ захадань
Эрье дорхоош, Оронгын татуур,
Эрдэни зэндэмэни олохол байхаб,

Эрьэн ерэхгүй үеэ ханажа,
Энгэрээ сэлин, наян наһандаа
Үүрэй сэгээхэн толо угтажа,
Үндэр хярыш үгсэн гарахадам, -
Баршагарни, Баршагар,
Бараг байнаш даа харахадам!

ОРОНГЫН ТАТУУР, ДУУЛАНА ГҮШ?

Одор табин,
Олон бодолоор сээжэ зүрхыем
Оронгын татуур,
Омог зангаа орхёогүйеш

Түмэн жэлдэ түүхэлэн,
Түргэдүү голни, түбиие
Агтын заадан тамараал сагта
Аялга дуумни зэдэлэн байхал

ШҮЛЭГШЫН МОНОЛОГ

Сагаан-Жалгын домто аршаанһаа

Сараа гарган барилгын хүгжэмдэл
Аадарта хүни адуунай инсагаалхы
Амин зүрхэнэй охитой гү,
Хүбшын түүдэгһээ дэгжэн

Хүбшын түүдэгһээ дэгжэн
Хүхын дуута хүни уянгын хүбшэргэй
Хүнды жалгын хии сууряан боложо
Хүнхинэсэ татаба ха гү,

Үйлын үриие үрдижэ зайлахагүй
Үе түрэлдөө бүхэ хабагша зүйжэ
Пама сахюусын хайра үргэлдэ
Пайлажа буйлаба ха гү,

Алтан наранай туяа доро хүрилжэ
Аласай замда анхан зорижо,
Алаг эрэн хонин жэлдэ мүндэлжэ,
Али, магад бүхэ голтой гүб?

Нара ногоо туданан
Найр зугаада дүхэриг тойрон,
Хабсагайн хүмэгтэ ган гараһан
Хагдархагүй, үндэһэ бүхэтэй

Байдалнай хэргэн хүгжэнэ.
Байса хангайе алад шэртэнэб:
Нара ногоо туданан
Найр зугаада дүхэриг тойрон,
Хабсагайн хүмэгтэ ган гараһан
Хагдархагүй, үндэһэ бүхэтэй

...Шэбшэжэл табиһан зэбэм
Шэдитэ поэзиин дүхэригтэ
Шүлэгни жагсан оройхой.

«МҮШЭДТЭЛ ЗАЯАТАЙ ШҮЛЭГҮҮДНИ...»

Хүлэртэрөө хомор үзэгдэлэй
Хүсэ тамир ороһондол,
Алишье үедэ Амгалини
Абарал эриһэндэл, ногоон зулаа

Зүйдэл хабагшаар наранай элшэ
Зүлгэтэ талымни дуун зохёохы
Хада жалгын, хара бартахинн
Ханхинадаг най, эргын

Доёр зээрдын добоёо
Дуумни, ши дуун, тэршээхэн
Зэрлигшэжэ зугадаһан загал
Зэдэлдэг хайт, шэнээ ехэтэй

Мүшэдтэл заяатай шүлэгүүдни
Мүнсэгэр юртэмсэдэ ажамидарха
Халха Монголой сүл губида
Халюутадам бүгшэм гү,

Мүшэдтэл заяатай шүлэгүүдни
Мүнсэгэр юртэмсэдэ ажамидарха
Халха Монголой сүл губида
Халюутадам бүгшэм гү,

Сагаан харые угтуулан

МЭНДЭШЭЛЭЛГЭ

Хүн хүнтэй уулзахадаа, мэндэшлэлдэдэг гэшэ ааб даа. Урдань мэндэшлэлгэ ондо ондоо байгаа. Наһатай хоёр хүн уулзахадаа, «мэндэ амар» гү, али мииншые «мэндэ» гэлсэдэг хэн. Аха зонийн дүү зондоо «мэндэ» гэхэ, дүү хүнийн аха зондоо «мэндэ амар» гэдэг бэлэй. Дүү хүнийн түрүүлжэ мэндэшлэхэ ёһотой. Эрэ хүн эхэнэрие мэндэшлэхэдээ, «мэндэ амар» гэдэггүй, миин «мэндэ» гэхэдэнь, эхэнэрын баһал «мэндэ» гэдэг хэн. Ламанар, ноёд, хүндэтэй үбгэдые эхэнэрнүүд мэндэшлэхэдээ, «мэндэ амар» гэхэдэнь, эхэнэрын баһал «мэндэ» гэдэг хэн. Ламанар, ноёд, хүндэтэй үбгэдые эхэнэрнүүд мэндэшлэхэдээ, «мэндэ амар» гэхэдэнь, эхэнэрын баһал «мэндэ» гэдэг хэн. Ламанар, ноёд, хүндэтэй үбгэдые эхэнэрнүүд мэндэшлэхэдээ, «мэндэ амар» гэхэдэнь, эхэнэрын баһал «мэндэ» гэдэг хэн.

- Мэндэ амар?
- Мэндэ. Та мэндэ?
- Мэндэ. Мал хүрэг мэндэ?
- Мэндэ. Танай мал хүрэг мэндэ?
- Мэндэ. Нютагаар ямар нонинтой байнат?

— Үгы даа. Та юу нонирхожо байнат?

— Үгы даа.
Холо холошог байдаг зон бэе бээтээ уулзахадаа, «Амгалан тайбан байна гүт? Жэлдэ хайн орожо байна гүт? Шоно, нохой ээлтэй гү?» гэхэ мэтээр асуулсадаг хэн. Эхэнэр хүн «мал хүрэг мэндэ гү» гэдэггүй, харин «мал адууһан мэндэ гү» гэдэг байгаа.

1915-1917 онуудта залуушуул мэндэ гэнгүй, хайн байна гүт гэжэ мэндэшлэдэг болоод, наһатай зоной дура гутаагша хэн.

Өөрөө дээшэ наһатай эрэ хүнэй орожо ерэхэдэ, гэртэ байгшад бултааран заабол бодохо ёһотой байгаа. Аха зон хуужашые байхадань хамаагүй хэн. Мэндэшлэлдэһэнэй хүлээр гэртэ байгшад бултааран гэдэргээ боложо, ерэгшэ аха хүнийе урдуураа гаргажа, хоймортоо хуулгадаг хэн. Агын буряадууд энэ гурим тон наринаар сахидаг бэлэй.

Айлшад мордоходоо, «барьтай», заримдаа «мэндэ»

гэдэг хэн. Мүн баһа «хайн хуугты» гэдэгшые байгаа. Мордохо зоние үдэшэжэ, мориинь абадаг хэн. Ерэжэ сэргэдэ бүүхаданьшые, угтажа мориинь абадаг бэлэй.

Сагаалганай үедэ золгохо гэжэ ёһо байгаа. Золгоходоо хүл дээрээ байгаад, хоёр гарайнгаа альгые дээшэнэ харуулжа, урагшань харбайгаад, дүү хүн аха хүнэйнгөө гарай сарбуу тохонго дорогоо дүнгэн баридаг хэн. Тиихэдэнь аха хүн гараа тэрэнэйнгээ сарбуу дээгүүрнэ табижа, «сайн уу» гэлдэгшэ бэлэй.

Эхэнэр хүн дэгэлэйнгээ түрүү буулгаад золгошо хэн. Аха зоние шадабал хадагаар золгошо бэлэй. Тиихэдэ дүү хүнийн ахынгаа тохонгой урдуур хадаг тохогошо хэн. Нүгөөдэнь хадагтай хаа, баһа тиигэдэг, хадаггүй хаа, тэрэнэйнгээ хадагые бусаажа, баһа гар дээгүүрын тохогодо хэн. Олон хүнүүдтэ ерэхэн хүн тэдэнэй эгээ дээдэ захиһаань хэды хүнийе мэндэшлээд, бусадын «бүгдөөрөө мэндэ амар» гэнтүү бэлэй.

ХҮНИИЕ ХҮНДЭЛЭЛГЭ

Буряад зон гэшэ ехэл хүндэмүүшэ байгаа юм. Зорюута айлшаар ерэхэн зоние хүндэлхэһөө гадна харгы замда ябаһан оройдоо танигдаагүй, ямаршые яһанай хүнийе айлшан янзаар хүндэлөөд, хонуулаад гаргадаг хэн. Тон ойрын, хүршэшые хүнэй гэртэнь орожо ерэхэдэ, аягын амһар зуулгангүй гаргадаггүй гуримтай байгаа. Эдээнэй бусалжа байгаа хаа, заабол ама хүргэхэ ёһотой. Яаралтай хүн байгаа хаань, бусалжа байһан эдээнэйнгээ дээжэһээ аяга шүлэ гү, али үмхэ мяха табаг соо хэжэ үгэхэдөө: «Бусалһанһаа ама хүрэгты, бууралһаа үгэ дуулагты» гэдэг хэн.

Зорюута ерэхэн айлшанай, аянай хүнэй, оло ябадаггүй, наһатай хүнэй ерэхэдэ, гэртэй эзэн эхэнэр тэрэнэй урда табсан табяад, сай аягалжа, заабол хоёр гараараа барижа гартань барюулһанай хүлээр сагаан эдеэтэй табаг табяад, гэдэргээ сухарижа: «Табаг баригты» гэн дохигшо бэлэй. Энэ ёһололые табаг мэдүүлгэ гэдэг хэн. Табаг мэдүүлгэдээдүйдэ эдээлжэ болохогүй байгаа. Табаг мэдүүлхэлээрн, айлшан баруун гарайнгаа альга дэлгэжэ, табатань халта хүрөөд абадаг юм. Хоёр-гурбан хүн байгаа хаа, тэдэнэй эгээ дээдэ тээнэ хуһан аха хүн нүхэдтөө тус тустань хандажа: «Барийт», - гэдэг юм. Тиихэдэнь: «Баригты», - гэжэ тэдэнэ харюусагша хэн. Айлшан табагай оройһоо үрмэ, тоһоной зүйл хургаараа догоодожо абаад, галда үргөөд, эдижэ орохо юм. Эдижэ садаһалаараа «садааб» гээд, аягата бусаахадань, гэртэй эздэ: «Барийт, табижа барийт» гэлдэжэ, дахин сай хээд бариха юм. Тэрэнийн уухалаараа: «Бүри садааб» гээд, аягата бусаадаг байгаа.

Хонохо, үнжэхэ айлшан бэшэ хаань, ехэшые эдээ хэдэггүй хэн. Ехэнхидээ мяха бүхэлээр лэ шанадаг байгаа. Үни холын ябаагүй түрэл гаралай, худа урагай хүн хаань, шарууһа гаргадаг хэн.

Түрэ, басаганай нааданууд, обоогой найр гэжэ мэтэ олон зоной сугларһан газарта хүндэлэлгэ хэхэдээ, зуншые хаань, үбэлшые хаань, газар дүхэриг заһажа буулгаад, хуримаа хэдэг хэн.

Дүхэриг гэшэ имэ юм: газар дээрэ хахад түхэрээнээр хубарюулан, шэрдэгүүдые дэбдээд, баруун хахадтань эрэгтэйшүүлые, зүүн хахадтань эхэнэрнүүдые хуулгадаг хэн. Дүхэригтэй тон хүндэтэй газарын гэхэдэ, эгээл дундахинь байгаа.

Зоной хуугаад байхада, гурба гурбан хүнэй нэгэ табаг мяха, тон хүндэтэй зондоо төөлэй табидаг байгаа. Төөлэй гээшэнэ үргыинь абажа хуйхалаад шанаһан хониной тархи юм. Тэрэнээ хушуугарнь айлшан тэшэ харуулжа, табагтай мяхан дээрэ табижа. Энэнь эгээл хүндэтэй түрүү мяхан гэшэ. Табаг бүхэндэ түрүү мяхан байха ёһотой. Тэрэн—дала, адхаал, можо, һүүжэ, үбсүүн, шагайта, харти. Түрүү мяханууд заабол заһагдаһан байха ёһотой. Төөлэй нүдэнэйнь хоорондо сохо дундань эрхын зэргээр хуйхыинь шойнжонлуулан отолонхой, хоёр жабжадань хурга тухай зайтайгаар хоёр газар хэршэнхэй байха ёһотой. Бэшэ бэшэ түрүү мяхануудай хоёр хажуудань баһа имэ хэршэлээнүүдые гаргадаг хэн. Иигэжэ заһагдаагүй түрүү мяхые хүндэлэлгын ёһоор хүндэ табижа болохогүй байгаа.

Имэ олон зоние бултыинь хангахаар табаг, тэбшэ болон бусад амһартанууд нэгэ айлда байгаагүй хааб даа. Тиимэһээ хурим түрэ хэхэ газарта ойро шадарай айлнуудһаа амһарта суглуулдаг байгаа. Табагайнгаа хүртөөгүй хаа, залуушуулай урда ута хабтагай дээрэ эдихэ юумээ

хэдэн газар хэжэ табигша хэн.

Табагуудай табигдаад байхада, нэгэ хүбүүн малгайгаа нугадаа гү, али бүһэдөө хабшуулаад, табаг мэдүүлдэг байгаа. Тиихэдэнь тон түрүүн дүхэригтэй эгээл тэгэн дунда хуһан үбгэдэй эдээлжэ эхилхэдэ, доошо дошонхидын эдээлдэг юм. Дээдэ тэгээг хуугшадай табагаа хүдэлгөөгүй байтар доодо тээхинийн табагтаа хүрэхэ ёһогүй байгаа.

Хэрбээ ондоо обоогой хүнэй сугларашадай дунда байгаа хаань, наһын харангүй, дээгүүр, үбгэдэй хоорондо хуулгадаг хэн. Ондоо обоогой гэшэнэ имэ хэн. Жэшэнь, бодонгууд обоогой хуримда харгана хүн байгаа хаа, тэрэ хари хүндэ тоологдохо байгаа юм. Би 16-тай ябахандаа, нютагһаа холо, ондоо обоогтой айлай хуримда дайралдаад, үбгэдтэй зэргэлжэ, дүхэригтэ хуулгагашоо хэм.

Заримдаа хурим дээрэ үбгэд «та баригты, та баригты» гэлдэн нилээд удаан арсалдажа байгша бэлэй. Төөлэй бариха хүн төөлэй соходохи заһалтые хуулан абажа, дээшэнэ үргөөд, зүүн шэхэнэйнь арынхыинь абажа, гал тээшэ шэглүүлэн хаяад, хоёр жабжынхыинь өөрөө эдээд, баруун шэхэнэйнь арынхида хүрэнгүйгөөр, төөлэйгөө нара зүб эрьюулжэ, урдаа хүлээжэ байһан хүбүүндэ үгэхэ юм. Иигэхэдэ залааһа заяаба гэшэ. Залааһа абахын тула табаг бүхэнэй урда нэгэ-нэгэ хүбүүн хүлээжэ байдаг хэн. Төөлэй дээрэ нэгэ хабһа хээд үгэгшэ бэлэй. Хүн зоной эдээлжэ дүүргээд байхадань, залааһан болоһон төөлэйе амаргалтаяа ниилээдэг газарарнь нүхэ гаргажа, уураг тархиинь бултайлгаад, гэдэргэнь харуулжа, дээрэнэ үнөөхи залагдаһан хабһанайнь яһа табяад, төөлэй залагша хүндөө баригша хэн. Тиихэдэнь тэрэ хүн уураг тархиинь хабһаар догоодожо ама хүрөөд, һөөргэнь бусаадаг бэлэй.

Баян, шадалтай зон түрэ хэхэдээ, адууһа алаад, тэрэнэйнгээ тархиинь төөлэй болгон табидаг хэн. Адууһан төөлэй хонинойхидо адли хүндэтэй бэшэ аад, тон хүндэтэй айлшадта

табигдаагүй хэн ха. Энэнь ехэ олон заһалгатай бэлэй. Адууһан төөлэй сохондонь нэгэ шойнжон, урал дээрэнэ хоёр шойнжон, бэшэнийн хониной-хидол адли аад, нарба дээгүүрын хубарюулаад, гурбан хэлэг сагаан тоһо няадаг байгаа. Эдэ тоһонууд Ойхоной 13 ноёдто зорюулагдадаг юм гэшэ бэлэй.

Эрэ хүн заал хаа хутага зүүгээд ябадаг хэн. Эдээлэлгэн дээрэ залуушаг хүнэй хутагагүй байгаа хаань, «айлшандаа хүхэ үгэгты» гэжэ наадалан хэлэгшэ бэлэй. Тээд үнэхөөрөө хүхэ үгэжэ байһан ушар харагдаагүй юм. Үни урда саһаа хойшо эрэгтэй зон аян холые зорижо, ан гүрөөл агнажа ябадаг байхадаа, заабол хутагатай ябаха ёһотой байгаа. Хутагагүй хүн гар мухар, тулюур туйганда тоологдодог, зэмэлгэдэдэгшые байжа болоо.

Айлшад эдээлжэ дүүргэхэлээрээ амаяа, гараа, хутагата дэгэлэйнгээ дотор хормойдо гү, али гуталайнаа түрийдэ аршадаг хэн. Тиимэһээ хүнүүдэй дотор хормой гуталай түрий хоёр елгэр хара болоһон ябагша бэлэй.

Айлшадай мордоходо, заабол бэлэг баригша хэн. Эрэ хүндэ хадаг, эхэнэртэ пулаад, мүнгэшые барилсадаг байгаа. Үхибүүдтэ булхар, сүүмхэ, һабхаг үгэхэ. Булхар гэшэнэ альганай тухайхан аад, доодо тээхинь түхэрээншэ, амһарын хуняһатай, тэрэн руунь оруулһан оһортой, доосоонь утаһа шүрбэхэ, конфетэ, саахар мэтэ бутархай юумэ хэхэ гэнэн амһарта юм. Сүүмхэ альганай тухайхан аад, тэбхэр углуунуудтай, дундуураа эбхэмэл саарһа, мүнгэ хэхэ гэнэн амһарта байгаа. Булхар сүүмхэ хоёрые торгооршые, юрын бүдөөршые оёдог хэн. Һабхаг гэшэнэ басагадай, үхидэй гэзэгдээ зүүхэ гэнэн, утаһаар хэгдэһэн сагаг юм.

Айлшадай мордоходо, һү, айраг аягалжа, тэдээндэ уулгадаг, ама хүрүүлдэг байгаа.

Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэбэ.
"Лодон багшын дэбтэрһээ" гэнэн номһоо абтаба.

Хүсэлнүүд

ШЭНЭ ГАРШАГ

Солбон

Дашицыренович ЖАПОВ

(30 наһатай) Хориин аймагай
Булум нууринһаа уг гарбалтай,
полициин ахамад сержант.

- Армида алба хаажа дүүргээд, өөрын гэр бүлэтэй боложо, Аюржана хүбүүн мүндэлөө. Тэрэ үедэ милицидэ орохо гэжэ шамдааб. Мүнөө ханахадаа, зүб шийдхэбэри абаһанаа мэдэрнэб. Хүн зоной хүнндөө унтаж, амаржа байхадань, хооһон үйлсөөр ажалаа хэжэ, ард зоноо хамгаалжа ябаха минии тон ехэ, үндэр уялга болоно гэжэ ханахадамни, зосоомни баяр түрэдэг.

Юридическэ факультетдэ нуража дүүргээд, офицер болохо ханаан байна. Үшөө тиихэдэ манай министерство гэр абахадам туһалха бээ гэжэ найданаб. Ушар гэхэдэ, жэл хахад саана Арьяна гэжэ басагатай болооб.

Дэлхэй дээрэмнай элдэб хөморолдоон, дайн дажар бү болохой гэжэ бурхандаал зальбаржа ябадагби. Албанай хэрэгээр Чечняда ябажа, дайн гээшэ ямар муухай юумэн бэ гэжэ наринаар мэдэрнэб.

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД!

Сагаан харын найдэртэ аха дүүнэрээ, түрэлхидөө видео-амаршалга хэхэ арга боломжо манай сайт олгуулжа байһанаа мэдүүлнэ. Жэшээ: <http://ynen.ru/index.php/ru/> 2011-07-24-07-43-34. Эндэ хараха аргатайт.

Танай видеоматериалнуудые иимэ электронно хаягаар хүлээнэбди: <ftp://ftp.Slyfoxart.org/incoming/ivan>.

БУРЯАД БУУЗА, АМТЛАТЛАЙ ШАРБИН КРАСНОЯРСКДА

Борис БАЛДАНОВ

Түрэл нютагтаа байһандал адляар аяар холын Енисей мүрэнэй эрье дээрэ Красноярск хотодо бууза, шарбин эдихэ, бүхэлээр шүлэ

ууха арга боломжо нааян үедэ олгог-добо гээшэ. 2011 ондо эндэ "Кочевник" гэнэн кафе манай нютагай хүбүүн Игорь Ершов нээжэ, нютагаархинаа баясуулба.

Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон искусствын академи дүүргэһэн, ород хүбүүн Игорь Ершов буряад ёһо заншалаар, буддын шажанай нургаалаар ходо һонирхожо байгаа. Бага наһанһаа хойшо хүн зоние буряад эдэе хоолоор золгожо байха ханаа бодомжоёо аяар холын Енисей мүрэнэй эрье дээрэ бүтээжэ шадаба.

"Тивиком" телекомпанида хүдэлжэ байгаад, гэнтэ ажалаар орхёод ошоходонь, дүтын нүхэд ехэтэ гайжаа. Тэрэмнай хадаа ханалаа бэлүүлхэ гэжэ ябаһан байба гээшэ.

-Гэнтэ байтараа буряад эдэе хоолтой кафе нээжэ ханаа бодолни бүри хурсадаа. Улаан-Үдэдэ иимэ газарнууд олон юм. Мүн ондоо хото

городуудта бии гээшэ гү гэжэ нурагшалааб. Эрхүү, Новосибирск хотонуудта иимэ кафе хүдэлдэг байшоо. Тиихэдэнь Красноярскда үгы байхадань, тиишэ ошохо гэжэ шийдхэбэри абааб, - гээд Игорь Ершов хөөрэнэ.

Красноярск хотодо юрын гэртэ буряад кафе нээхэнь буруу шэнги Игорьһаа харагдаа. Тэрэ Монголһоо Улаан-Үдэ нэеы гэрнүүдые асаруулаа. Удаань томо түхэлэй ашаанай машинаар Красноярск хото абаашаа. Тэндэхи хотын захиргаанда бүхы хэрэгтэй саарһа дансануудые бэлдээд, нэеы гэрнүүдээ амаралтын парк соо табяа.

Нэеы гэртэ түмэр яндан табигданхай. "Красноярск

хотодо иимэ яндан үгы байгаа. Новосибирск хотодо асаруулааб", - гээд Игорь Ершов хөөрэнэ. Кафегэй эзэнэй хэлэнээр, яһала олон хүнүүд буряад эдэе хоолоор һонирхоно. Тиихэдэ кафе соо ороходо, буряад, монгол дуунууд хүнэй шэхэ хужарлуулна.

Эндэхи сэн үнэгүй юм гээд тэндэхи буряад угсаатан хэлэнэ. 400 грамм шүлэн 65 түхэригтэ, нэгэ табак бүхэлээр 80 түхэригтэ, хэршэгдэһэн мяхаар хэһэн бууза - 45 түхэриг, фаршай бууза - 35 түхэриг, нэгэ шарбин 45 түхэриг - иимэ сэнгүүд кафеде орогшодые баясуулна. Мүн тиихэдэ эндэ цуйван, шанагдаһан, булагдан хартаабха худалдаанда табигданхай.

И.Ершов А.Базаров хоёр

Иигэжэ Красноярскда байһан манай нютагаархид түрэл эдэе хоолоо бариха, хүсэ шадал абадаг болобо гээшэ.

Ерэхэ Сагаан харын найдэрнүүдые Красноярск

хотын буряад угсаатанай эблэл эндэ угтаха шийдхэбэри абаа гээд тэрэнэй түрүүлэгшэ Анатолий Базаров мэдүүлбэ.

Авторай фото-зураг.